

ПРИРАЧНИК ЗА НАСТАВНИЦИ

АКТИВНОСТИ ЗА ПОДДРШКА
НА СИТЕ УЧЕНИЦИ ВО УЧИЛИШТЕ
И ВО УЧИЛНИЦА

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

373.3:376.011.3-051(035)

373.3-057.874(035)

ХОЛЕНВЕГЕР, Јудит

Активности за поддршка на сите ученици во училиште и во училница
[Електронски извор] : прирачник за наставници / Јудит Холенвегер,
Едина Кромпак. - Скопје : Канцеларија на УНИЦЕФ, 2018

Начин на пристап (URL): <https://www.unicef.mk>. - Текст во PDF формат, содржи
130 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден
17.05.2018. - Библиографија: стр. 129-130

ISBN 978-608-4787-24-2

1. Кромпак, Едина [автор]

- а) Инклузивно образование - Наставници - Прирачници
- б) Основни училишта - Ученици - Поддршка - Прирачници

COBISS.MK-ID 107287050

ПРИРАЧНИК ЗА НАСТАВНИЦИ

**АКТИВНОСТИ ЗА ПОДДРШКА НА СИТЕ
УЧЕНИЦИ ВО УЧИЛИШТЕ И ВО УЧИЛНИЦА**

Јудит Холенвегер
Едина Кромпак

март, 2018 година

СОДРЖИНА

ВОВЕД И ПРЕГЛЕД	7
Намена на овој прирачник за наставници	8
Основни премиси и рамка	9
Теоретска основа на прирачникот за наставници	10
Преглед	13
Општи ресурси и информации	13
Благодарност	17
ПРВ ДЕЛ: ОД ПРИНЦИПИ ДО АКТИВНОСТИ ВО УЧИЛИШТАТА	18
1.1. СОЗДАВАЊЕ ИНКЛУЗИВНИ УЧИЛИШТА	18
Преглед	18
Информации за корисникот	18
Училишна активност 1: Колегијална евалуација со партнерско училиште	19
Училишна активност 2: Воведување на повратни информации од колегите за наставниците	20
Училишна активност 3: Заеднички часови за да го предавате она во што сте добри – размена на добри практики	22
Училишна активност 4: Поглед на заедничката настава	24
1.2. ИНКЛУЗИВНИ НАСТАВНИЦИ	26
Преглед	26
Информации за корисникот	26
Училишна активност 1: Колегијална евалуација со партнерско училиште	26
Училишна активност 2: Колегијални коментари за наставниците	28
Училишна активност 3: Заеднички часови за да го предавате она во што сте добри – размена на добри практики	29
Училишна активност 4: Поглед на заедничката настава	31
1.3. СОРАБОТКА СО ДРУГИТЕ	32
Преглед	32
Информации за корисникот	32
Училишна активност 1: Систем на меѓуврсничка поддршка	33
Училишна активност 2: Соработка со родителите	35
Училишна активност 3: Соработка со учениците – Ученичка заедница	36
Училишна активност 4: Креирање училишна кампања против насилството	38
1.4. ПОЧИТУВАЊЕ НА УЧЕНИЧКАТА РАЗЛИЧНОСТ – ФОКУС ВРЗ ИДЕНТИТЕТОТ	40
Преглед	40
Информации за корисникот	40
Училишна активност 1: Ние и светот – работа врз предрасудите	40
Училишна активност 2: Без вина – преиспитување на однесувањето	42
Училишна активност 3: Напиши песна за себе	44
Училишна активност 4: Направете ја видлива јазичната разновидност!	46
1.5. ПОДДРШКА ЗА СИТЕ УЧЕНИЦИ	49
Преглед	49
Информации за корисникот	49
Училишна активност 1: Ајде да летаме!	49
Училишна активност 2: Заземање на перспективата на другите	51
Училишна активност 3: Училиштен оркестар или театарска група	53
Училишна активност 4: Вечер на приказни со семејствата	55
ВТОР ДЕЛ: СОЗДАВАЊЕ УСЛОВИ ЗА ПОДДРШКА НА СИТЕ УЧЕНИЦИ	57
2.1. ИНКЛУЗИВНА И ФЛЕКСИБИЛНА НАСТАВНА ПРОГРАМА	58
Преглед	58
Информации за корисникот	58
Активност 1: Поинаква настава – пирамида на планирање	58
Активност 2: Повеќе начини на претставување на информациите	62
Активност 3: Повеќе начини на постапување и изразување	64
Активност 4: Заедничко градење вокабулар	66

2.2. КРЕИРАЊЕ И АДАПТИРАЊЕ ОСТВАРЛИВИ ЦЕЛИ ЗА СИТЕ УЧЕНИЦИ	68
Преглед	68
Информации за корисникот	68
Активност 1: Развивање ефективни цели	69
Активност 2: Учениците предвидуваат идни достигнувања.....	71
Активност 3: СМАРТ-проверката на целите	72
Активност 4: Градење позитивни очекувања за најтешките ученици	74
Активност 5: Настава преку работилници	77
Активност 6: Ресурсно-ориентирана и фокусирана корекција на писмени работи	79
2.3. СОЗДАВАЊЕ СРЕДИНА ПРИЛАГОДЕНА НА УЧЕЊЕ	81
Преглед	81
Информации за корисникот	81
Активност 1: Атмосфера во училницата.....	82
Активност 2: Внатрешно-надворешен круг.....	85
Активност 3: Преуредување на училницата	86
Активност 4: Флексибилно групирање – групна сложувалка	88
2.4. КОРИСТЕЊЕ АЛАТКИ И СТРАТЕГИИ ЗА ПОДДРШКА НА СИТЕ УЧЕНИЦИ	90
Преглед	90
Информации за корисникот	90
Активност 1: Алатки за раководење со училницата	91
Активност 2: Работа со заблудите на учениците	94
Активност 3: Договори за учење	96
Активност 4: Портфолија на учењето	98
ТРЕТ ДЕЛ: ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА	101
3.1. ПЛАНИРАЊЕ: ПРЕДВИДУВАЊЕ ЗАДАЧИ И ОКОЛНОСТИ	102
Преглед	102
Информации за корисникот	102
Активност 1: Воведување пасош на компетентност, т.е. образовен пасош.....	103
Активност 2: Планирање настава на повеќе нивоа и во повеќе димензии.....	105
Активност 3: „Дрво на очекувања“	107
Активност 4: Учениците и родителите учествуваат во образовното планирање	109
3.2. ВОДЕЊЕ: СИНХРОНИЗАЦИЈА НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО	111
Преглед	111
Информации за корисникот	111
Активност 1: Препознавање на стилот на учење и извршните вештини на учениците	112
Активност 2: Чајанка – заедничка вежба за претпоставки за текст.....	114
Активност 3: Учениците стануваат наставници на еден ден – реципрочна настава	116
Активност 4: Книшка за поврзување на училиштето и домот.....	118
3.3. ОЦЕНУВАЊЕ: КОМБИНИРАЊЕ НА РЕВИЗИЈАТА И РЕФЛЕКСИЈАТА	120
Преглед	121
Информации за корисникот	121
Активност 1: Давање целисходни повратни информации на учениците	121
Активност 2: Стратегии за самонабљудување на учениците	123
Активност 3: Стратегии за оценување на учениците од врсници.....	124
Активност 4: Активност со три тегли.....	126
ДОДАТОЦИ	128
Слики	128
Референци	129

ВОВЕД

И ПРЕГЛЕД

НАМЕНА НА ОВОЈ ПРИРАЧНИК ЗА НАСТАВНИЦИ

Прирачникот за наставници има за цел да ги поттикне наставниците да станат инклузивни практичари. Тој е практичен водич за промовирање на инклузивното образование во училиште, во училница и индивидуално. Прирачникот претставува збирка активности што училишното раководство и наставниците може директно да ги применуваат. Надежта е дека примерите и ресурсите/материјалите дадени во овој прирачник ќе поттикнат идеи кај наставниците и раководните лица во училиштето за развивање натамошни активности кои ќе ги споделат со колегите и со други училишта. Прирачникот не им налага на наставниците што да прават или да не прават, туку едноставно дава примери за она што би можеле да го прават и што е уште поважно, на кој начин би можеле да го прават тоа и зошто.

Прирачникот за наставници не е финален производ, туку повеќе почеток на добро организирана збирка примери за добра практика дадени во продолжение. Се надеваме дека низ годините ќе се развие и ќе опфати примери на добра практика и убави идеи од училиштата во регионот. Прирачникот може да го користи секое училиште, иако на почетокот беше наменет за училиштата кои се дел од растечката мрежа на инклузивни училишта на УНИЦЕФ. Овие училишта ги усвоија модулите за обука на обучувачи за инклузивно образование изработени од УНИЦЕФ и започнаа да ги применуваат принципите и идеите развиени за време на работилниците, а подоцна и во развојните процеси на училиштата.

Основната премиса на модулите и на овој прирачник за наставници е дека инклузивните училишта треба да развијат добри инклузивни практики во четири подрачја:

- континуиран професионален развој на училишните лидери, наставниците и другите стручни лица кои работат во училиште (со фокус на наставниците и другите стручни лица),
- развивање соработка и практики во училницата, училиштето и заедницата (со фокус на соработката),
- почитување и вреднување на разновидноста на учениците во сите училишни практики (со фокус на учениците) и
- поддршка на сите ученици преку флексибилност на наставната програма и воведување диференцирани наставни практики за нејзина реализација (со фокус на наставната програма).

Овие четири инклузивни практики се земени од публикацијата „Профил на инклузивни наставници“ на Европската агенција за развој на образованието за посебни потреби (2012). Тие беа развиени во четирите клучни практики споменати погоре. Причината за фокус врз практиката е едноставна: може да бидете совршен наставник за инклузивно образование, но само кога ќе се вклучите во инклузивни практики, ќе внесете промена за вашите ученици. Она што е корисно за наставниците е тоа што не им се кажува што да прават, туку како тоа што го знаат да стане важно и зошто. Прирачникот има за цел да даде поддршка на

наставата и на капацитетот на наставниците да постапуваат целисходно и професионално во училиштето и училницата.

Овој прирачник за наставници се фокусира врз клучното подрачје на практики во училница, давајќи примери за поддршка на сите ученици во инклузивната училница. Тука станува збор за достапност на наставната програма до сите ученици и за создавање можности за целисходно учење и учество на сите ученици.

ОСНОВНИ ПРЕМИСИ И РАМКА

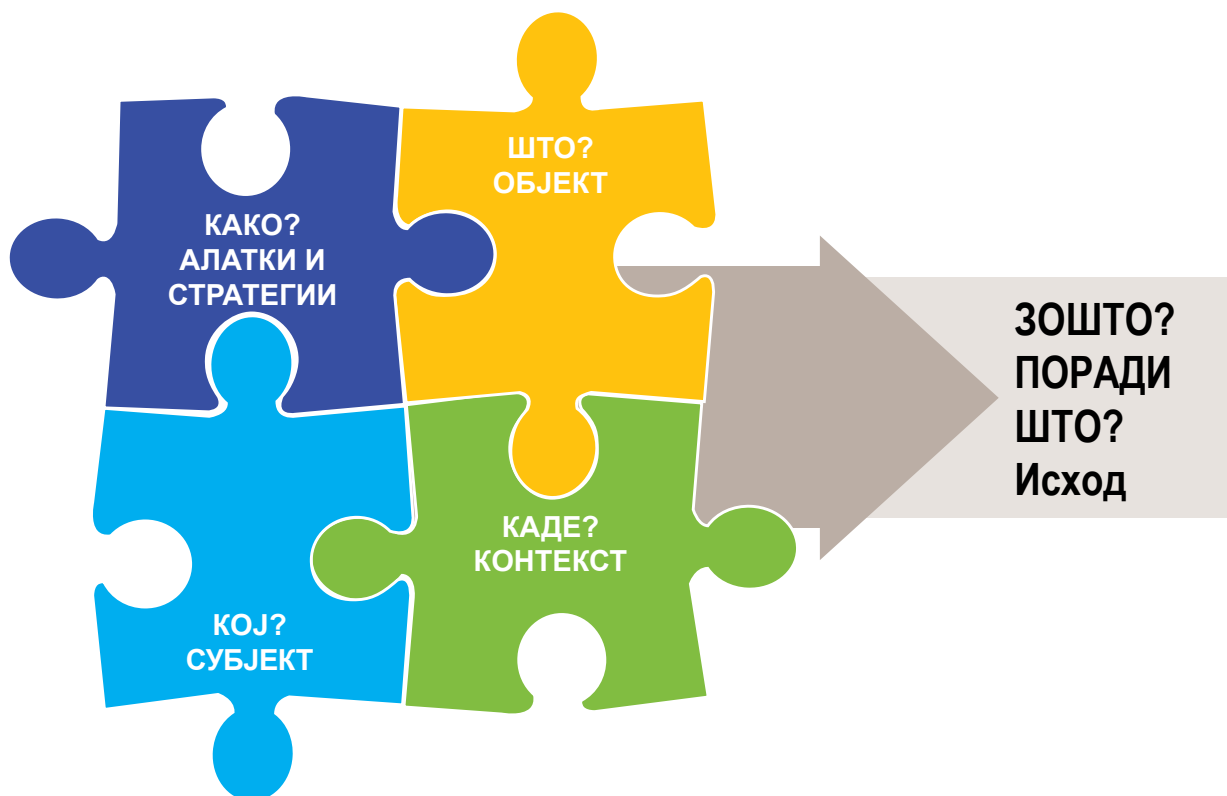
Овој прирачник за наставници е продолжување на напорите на УНИЦЕФ инклузивното образование да се внесе во училиштата и да се создаде мрежа на добри практики. Училиштата најдобро учат од други училишта кои реализирале одредени аспекти на инклузивното образование и се во можност да ги споделат. Прирачничок е втемелен во филозофијата и стратегијата на УНИЦЕФ за поддршка на инклузивното образование во целиот свет. Во него се изнесува концепциската рамка на модулите за обука на обучувачи за инклузивно образование изработени од Регионалната канцеларија на УНИЦЕФ за централна и источна Европа и Заедницата на независни држави (УНИЦЕФ ЦИЕ/ЗНД). Со модулите, наставниците се едуцираат за инклузивно образование, особено во околности на соработка, каде што училиштата учат заедно. Овој прирачник има за цел да ги поддржи училишните раководители и наставници при примена на идеите и принципите во својата практика.

Прирачничокот за наставници се темели врз пристап заснован врз права и методи на образование во чиј центар се децата. Децата се набљудуваат како носители на права, а не на обврски. Државите и училиштата треба да ги исполнат своите обврски и да го почитуваат, да го заштитат и да го исполнат правото на образование. Сите деца имаат право и способност да учат, а училиштата се тие што имаат одговорност да создадат наставна средина во која се унапредуваат учењето и учеството на сите деца. Образованието се набљудува низ очите на ученикот. Процесот на трансформирање на училиштата од места каде што се изучува наставната програма во места каде што децата учат се именува како прогресивна реализација на инклузивното образование.

Прирачничокот за наставници има за цел да им обезбеди на наставниците конкретно знаење, со други зборови, знаење што лесно се преобразува во акција. За да се олесни овој процес, секоја активност се опишува од гледна точка на корисникот. Теоретскиот модел за активностите, кој лежи во основата на модулите за обука на обучувачи, дава структура за претставување на активностите. Во прегледот на секоја активност се одговара на истите прашања:

- Зошто оваа активност е важна? („Зошто?“ или „Поради што?“)
- Што е во фокусот на активноста? („Што?“)
- Потребни методи и алатки („Како?“)

Според теоретскиот модел на активности, другите прашања што треба да се разгледаат се: „Кој?“ и „Каде?“ за да се доопише активност (види воведен модул за обука на обучувачи, УНИЦЕФ 2015)

Слика 1: Модел на активности

Прашањата поврзани со „кој“ (ќе ја реализира активност) и „каде“ (ќе се реализира активност) се подеднакво важни, но треба да ги одговори корисникот, земајќи го предвид конкретниот контекст или средината во која ќе се спроведуваат активностите. Локалните околности, исто така, може да влијаат врз фокусот на активност („Што“) и врз употребените материјали или стратегија („Како“). Различни корисници може да се концентрираат и врз малку поинакви исходи, па и ова ќе влијае врз начинот на кој се спроведува активност.

Теоретска основа на прирачникот за наставници

Прирачникот за наставници не ги објаснува принципите на инклузивното образование, туку дава активности со кои овие принципи се применуваат во училиште, во училница и индивидуално. Исто така, тој не го опфаќа нивото на политики (национално, регионално или локално, во зависност од образовниот систем). Активностите за унапредување на инклузивните политики и административните практики не се вклучени во овој прирачник, бидејќи тој е наменет за поддршка на наставниците да развијат инклузивни училишта и училници во своите практики.

		ХРОНОЛОШКА ПЕРСПЕКТИВА					
		Училиштето како...	Мерење Собирање	Анализирање Разбирање	Планирање Одлучување	Постапување Спроведување	Контролирање Оценување
СИСТЕМСКА ПЕРСПЕКТИВА	Политики						
	Училишта						
	Училници						
ПАРТИЦИПАТИВНИТЕ ОДНОСИ ГИ ПОВРЗУВААТ СРЕДИНИТЕ/СИСТЕМИТЕ СО ЛИЦЕТО							
УЧЕСТВО НА ЛИЦЕТО (ДЕЦА, НАСТАВНИЦИ, РОДИТЕЛИ)							

Слика 2: Образованието како систем и процес

Слика 2 дава преглед на различните системски нивоа и на хронолошките чекори за решавање на проблемите, кои се потребни за реализација на инклузивното образование на различни нивоа. Мерењето, собирањето и анализата на информации од различни извори се важни чекори за добивање на потребното разбирање заради планирање и одлучување околу учењето и учеството на учениците.

Инклузивните училишта се насочени кон надминување на изолацијата на поединечните наставници. Работата на заеднички проекти и организирањето активности за сите ученици помагаат да се создаде чувство на припадност и потреба училиштето да стане инклузивно. Училишните активности имаат фокус врз создавање инклузивни училишта општо и врз конкретни практики на инклузивните наставници, како на пр., поддршка на професионалниот развој на наставниците, соработка, почитување на различностите и обезбедување поддршка при учењето. Тука се работи за тоа наставниците меѓусебно да ги споделуваат своите искуства и знаења.

Главните активности и обврски на наставниците се во училница, па тие се во фокусот на овој прирачник за наставници. Според „Профилот за инклузивни наставници“ (Европска агенција, 2012) како што веќе беше споменато, постојат четири области на компетентност: „Вреднување на различноста кај учениците“, „Поддршка за сите ученици“, „Соработка со другите“ и „Личен професионален развој“. Општата практика на реализирање инклузивни практики во училиштата е прикажана на Слика 3.

Слика 3: Модел на активности за инклузивни наставни практики

Овој конкретен прирачник за наставници се фокусира врз „Поддршка за сите ученици“, што претставува начин во инклузивните практики. Станува збор за тоа како наставниците да промовираат академско, практично, социјално и емоционално учење кај сите ученици и да умеат да користат ефективни наставни практики. Како да ја користат наставната програма за поддршка на учењето кај сите ученици? Како да создадат можности за учење и да осмислат наставни средини во кои се дава осврт на потребите и интересите на учениците?

Слика 4: Модел на активности за практики на поддршка на сите ученици

Со конкретен фокус врз поддршката за сите ученици, инклузивните наставници треба да се осврнат на „Зошто“, „Што“, „Како“ и „Каде“ во своите практики. Слика 4 ги прикажува овие четири компоненти на наставни практики за поддршка на сите ученици. Овие компоненти се составни делови на вториот дел.

Преглед

Прирачникот за наставници е организиран во три главни дела. Првиот дел „Од принципи до активности во училиште“ содржи активности во училиште за вклучување на учениците, наставниците, па дури и родителите, вон вообичаената средина на училницата. Вториот дел „Составни делови за поддршка на сите ученици“ се фокусира врз активностите во училница. Редоследот на потпоглавјата ги следи компонентите на добра практика. Третиот дел „Практична примена“ е организиран околу образовниот процес, почнувајќи од перспективата на планирање, проследена со интерактивната перспектива на синхронизација на учењето и наставата и завршувајќи со перспективата на оценување преку ревизија и рефлексција. Секој дел и секој оддел започнува со преглед заради лесна ориентација и тоа треба да му помогне на корисникот да ја контекстуализира активноста. По прегледот следуваат основни информации што корисникот треба да ги земе предвид при спроведување на активностите дадени во одделот.

Третиот и последен дел, наречен „Практична примена“, го води читателот низ процесот на подготовка, реализација и евалуација на наставата и учењето. Тој го следи процесот на образование, што во суштина е циклус на активности, т.е. циклус на решавање проблеми. Кога планираат поддршка за сите ученици, наставниците треба да ги комбинираат „зошто“ (развојните цели), „што“ (содржината на наставната програма и нејзиното претставување), „како“ (стратегииите на настава и учење) и „каде“ (средините на учење и настава). Затоа во третиот дел се истакнуваат практики на предвидување задачи и средини, заради синхронизирање на активностите во наставата и учењето и заради комбинирање на ревизијата и рефлексижата.

Општи ресурси и информации

Во денешната информатичка ера, не постојат информации, идеи и ресурси/извори кои наставниците не можат да ги најдат на интернет. Меѓутоа, може да биде мачно да се најдат квалитетни ресурси/извори за одредена цел. Структурата на овој прирачник им помага на наставниците да добијат прегледност и да организираат активности во согласност со својата цел и фокус. Можеби ќе треба да истражат и да откријат онлајн-извори корисни во контекст на промовирање на инклузивното образование.

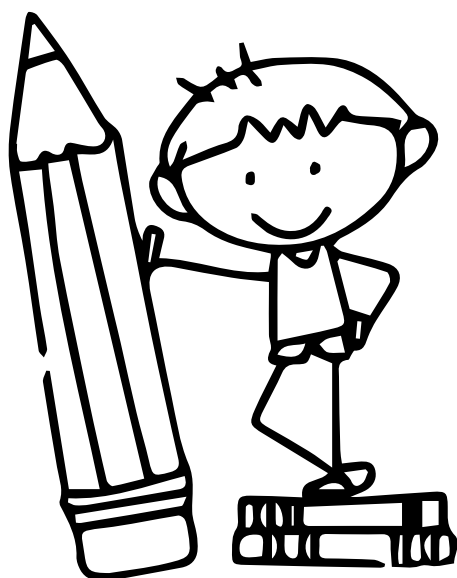
Постојат одредени сајтови кои обезбедуваат вредни извори за инклузивното образование и кои се во согласност со пристапот на УНИЦЕФ кон инклузивното образование:

[Регионалниот портал за инклузивно образование во Европа и Централна Азија на УНИЦЕФ](#) како и интернет страницата на [УНИЦЕФ Скопје](#) се клучни ресурси/извори на материјали. На овие сајтови се објавени [Модулите за обука на обучувачи за инклузивно образование](#), како и [14 брошури за инклузивно образование](#).

Европската агенција за посебни потреби и инклузивно образование заедно со УНЕСКО има развиено веб-сајт наречен [„Инклузивното образование во акција“](#) на кој има многу примери за добра практика.

[Мрежата на инклузивни училишта](#) (МИУ) претставува веб-базиран образовен ресурс/извор за семејствата, училиштата и заедниците, каде што се промовираат инклузивни образовни практики. Може да одите на нивната главна веб-страница или директно на [добро структурираната ресурсна веб-страница](#).

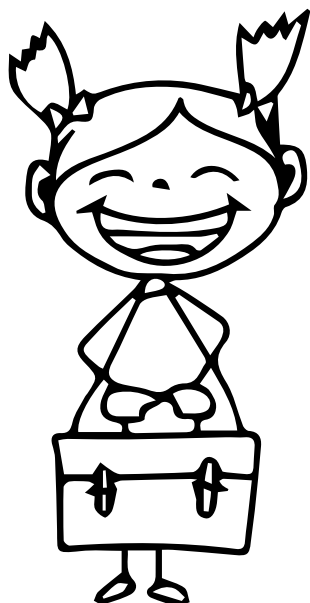
Веб-сајтовите на кои има информации за конкретни теми и прашања се наведени во соодветните поглавја под „дополнителни информации и референци“.

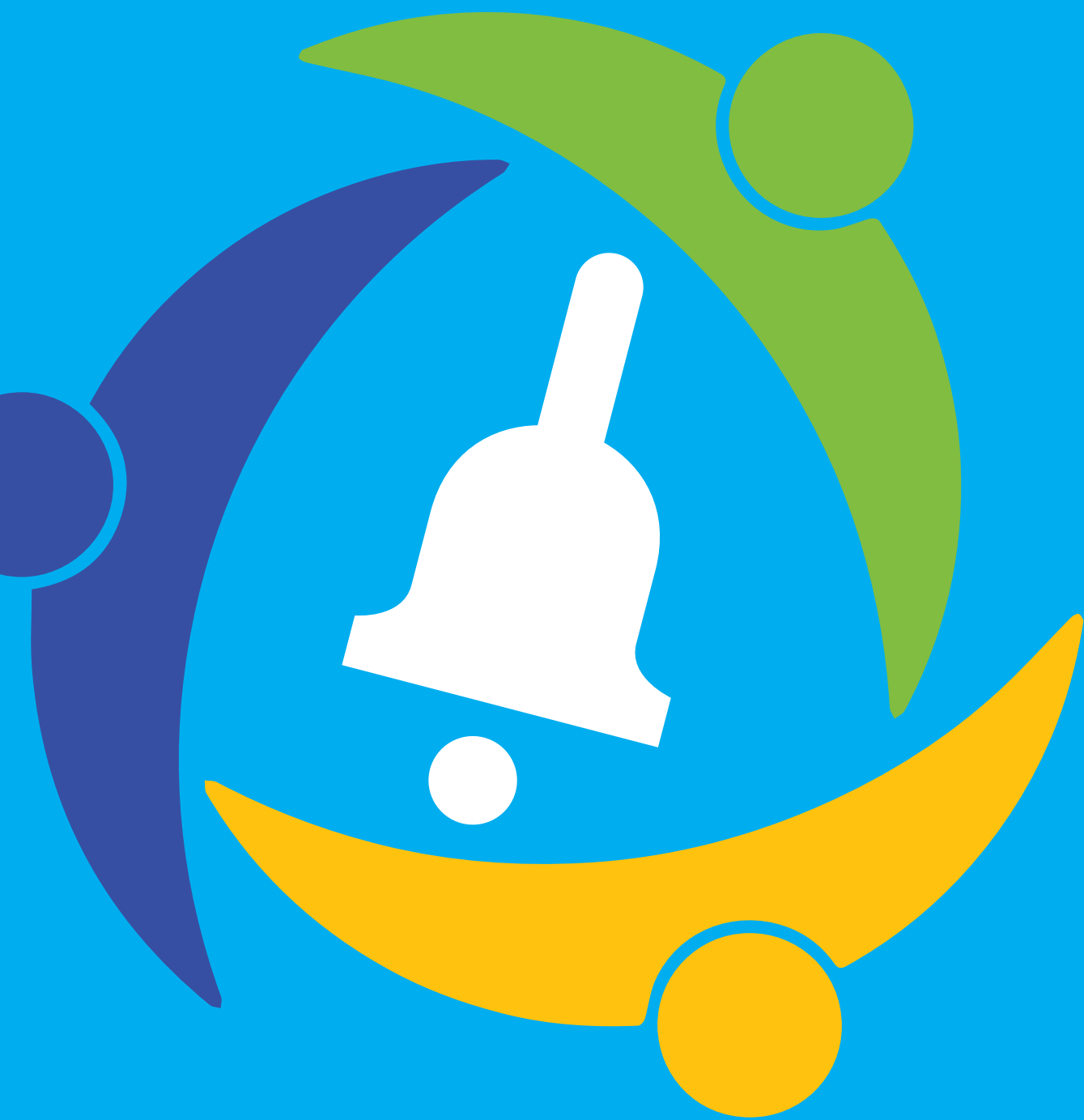
Благодарност

Изработката на овој прирачник за наставници беше овозможена од Канцеларијата на УНИЦЕФ во Скопје и Македонскиот центар за граѓанско образование. Таа започна како работилница за диференцирана настава, која ја одржа Едина Кромпак во Скопје од 19 до 21 ноември 2014 г. и од 6 до 8 ноември, 2016 г. За да обезбеди компатибилност со концепциската рамка во модулите на УНИЦЕФ за обука на обучувачи и за да може пошироко да се применува и вон проектот, Јудит Холенвегер ја изработи структурата на прирачникот во согласност со модулите за обука на обучувачи (УНИЦЕФ 2015) и со Рамката за инклузивни практики (Совет на Европа 2015). Фотографиите во прирачникот за наставници опфаќаат изработки од учесниците на работилницата за диференцирана настава и истражувачки податоци од истражувачкиот проект „Јазикот и просторот во образовните контексти: јазичен пејзаж на едно основно училиште во Швајцарија“ спроведен од Едина Кромпак. Сите права врз фотографиите се во сопственост на Едина Кромпак.

Авторите сакаат да им се заблагодарат на Нора Шабани, Вера Кондиќ Митковска и Аница Алексовска за нивните корисни коментари за Прирачникот за наставници и на Карен А. Лоуинг (Универзитет од Стратклајд) за проверка на англиската верзија.

ПРВ ДЕЛ

ОД

ПРИНЦИПИ

ДО АКТИВНОСТИ
ВО УЧИЛИШТАТА

1.1 СОЗДАВАЊЕ ИНКЛУЗИВНИ УЧИЛИШТА

Преглед

Ова поглавје се фокусира врз општите активности за промовирање на принципите и практиките на инклузивното образование во училиштата. Инклузивното образование се сфаќа како процес преку кој се унапредуваат учењето и учеството на сите деца и млади, а сите пречки кои создаваат бариери за учењето и учеството се отстрануваат. Тоа значи дека акцентот не е толку врз она што го правите, туку зошто и како го правите.

Ако сакате да дознаете повеќе за основните премиси на инклузивното образование, погледнете ги ресурсите наведени во поглавје 1, особено модулот 1 на УНИЦЕФ за обука на обучувачи, како и вебинарот и брошурата 1 „Конципирање на инклузивното образование и негова контекстуализација во мисијата на УНИЦЕФ“.

Информации за корисникот

Фокусот овде е врз активностите што го опфаќаат целото училиште, за тоа да стане поинклузивно. Училишниот инклузивен тим, врз основа на договор со сите наставници, треба да ги планира и да овозможи поддршка во спроведувањето на овие активности.

Училишна активност 1: Трансформирање на училишниот живот преку учество на учениците

Зошто е важно ова?

- Разбирањето на перспективата на децата помага при поддршката на нивното учење и учество.
- Кога децата размислуваат за својата ситуација, тие градат поголема свест за себе и за другите.
- Децата имаат право да бидат сослушани, а нивните ставови да се земат предвид кога се носат важни одлуки.

За што станува збор?

- Потребно е да се обезбедат алатки за учениците да се изразат и да бидат разбрани.
- Неопходно е да се создадат можности учениците да учествуваат во носењето одлуки.

Потребни методи и алатки

- Мобилни телефони (за сликање), флипчарт или друга хартија, лепливи ливчиња, фломастери.

Опис на активноста:

Утврдете го прашањето или областа од училишниот живот каде што сакате да се разгледа мислењето на учениците. Консултирајте се со учениците и родителите пред да одлучите за ова прашање, за да бидете сигурни дека и тие го делат и го ценат фокусот што сте го избрале вие или вашето училиште.

Испланирајте настан или процес што ќе им овозможи на учениците прво да го разберат прашањето, а потоа ќе им даде можност да ги соберат потребните информации пред да размислат и да ги изразат своите ставови.

Може да ги разгледате следниве методи:

- фотографирање за да визуализираат што им се допаѓа, а што не им се допаѓа (на пр., во врска со училишната зграда, игралиштето)
- цртање слики за да ги искажат своите ставови - за кои подоцна може да коментираат
- учениците може да работат во мали групи за да дадат идеи, размисли и ставови. Може да им дадете лепливи ливчиња и флипчарт.

Соберете ги коментарите или решенијата дадени од учениците и осмислете процес за постигнување консензус меѓу сите вклучени учесници.

Изработете план за имплементација и консултирајте се со учениците. Ако се во можност, тие може или да учествуваат во овој процес, или да преземат одговорност за него (со ваша поддршка).

Спроведете го планот и погрижете се учениците да дознаат како биле земени предвид нивните ставови и мислења, а кога тоа не било можно, објаснете зошто и кои биле причините. Одредете датум кога ќе се оценува постигнатиот резултат.

Слика 5: Пораки за добредојде на различни јазици (основно училиште во Швајцарија)

Дополнителни информации и референци:

[Право на секое дете да биде слушнато](#). Ресурсен водич на УНИЦЕФ и Спасете ги децата, 2011 (Имплементација во училиште, стр. 100 и понатаму.)

[Деца, учество, проекти - како ова да функционира](#). Совет на Европа, 2004

Училишна активност 2: Прослава на Денот на човековите права**Зошто е важно ова?**

- Децата може да ги реализираат своите права само ако знаат кои се.
- Пристапот во чиј центар се децата се постигнува само кога децата можат да ги реализираат своите права.
- Учесството налага децата да се вклучат во процесот на одлучување за да ги остварат своите права во образованието.

За што станува збор?

- Децата се вклучуваат за да дознаат, меѓу другото, и за слободата од дискриминација, праведната јавна расправа, правото на одмор и слободно време, правото на образование.
- Децата стекнуваат подобро разбирање за своите права и обврски.
- Децата разбираат дека човековите права за секого се подеднакво важни и дека треба да се почитуваат.

Потребни методи и алатки

- [Конвенцијата за правата на детето на детски јазик](#).
- Креирајте игри (на пр., мемориски картички) за да ги запознаете правата на децата.
- [Истражување на детските права](#) (Прирачникот, меѓу другите јазици, е достапен на [албански](#) и [македонски](#), вклучувајќи и картички за човековите права).

20

Опис на активност:

Искористете го Меѓународниот ден на човековите права, кој се одбележува секоја година на 10 декември или кој било друг меѓународен ден (на пр., на лицата со попреченост на 3 декември), за да потенцирате едно прашање кое е важно за вашето училиште и кое претставува подрачје во кое би сакале да се подигне свеста кај учениците,

родителите и вработените. Основните идеи може да се земат од [веб-страницата на Обединетите нации](#).

Може да употребите конкретни примери за прекршени права на децата како почетна точка за дискусија. Примерите може да се земат од медиумите, да се посочи настан кој се случил во заедницата или училиштето, или да се земе од книга. Примерот може да се претстави на различни начини и во различни околности, со помош на кој било медиум за да се привлече интересот на учениците. Исто така, може да се покани позната или угледна личност, која ќе раскаже за инцидентот.

Дадете им на учениците време да размислат и меѓусебно да поразговараат за примерот. Дискусијата може да ја водите со поставување конкретни прашања за да поддржите дебата и развивање решенија и идеи за решавање на конфликтот или за почитување на правото на сите. Исто така, учениците може да се охрабрат меѓусебно да си ги опишат или да си ги изложат решенијата. Нивната дискусија може да ја поддржите со давање преглед на сите членови од Конвенцијата за правата на детето.

Поразговарајте за решенијата со учениците и обидете се да постигнете консензус за тоа како ваквите ситуации може најдобро да се решат или кои правила може да се извлечат од нивните решенија. Прашајте ги учениците за инциденти или ситуации во кои тие самите или училиштето ќе ги применат своите решенија во иднина.

Погрижете се решението да се запамети, да остане видливо и да се применува.

Слика 6: „Ние сме учтиви, си помагаме и се слушаме“ (Во облачињата: „Добро утро! Добро утро! Што се случи? Тој ме удри.“)

Дополнителни информации и референци:

УНИЦЕФ, [Информации за правата на детето](#)

Совет на Европа: [Информации за детските права](#)

Совет на Европа: [Девет кратки проекти за истражување на детските права в училиште](#)

Совет на Европа: [Придружни материјали за настава и учење](#)

Училишна активност 3: Здружување на заедницата и училиштето**Зошто е важно ова?**

- „Потребно е цело село за да се воспита едно дете“, според една африканска поговорка.
- Инклузивното образование не може да се реализира без поддршка на родителите и важните групи чинители во заедницата.

За што станува збор?

- Потребно е да се идентификуваат места во заедницата каде што учениците може да учат надвор од училницата.
- Потребно е поврзување со чинителите кои може да внесат промена во учењето кај ранливите групи.
- Неопходно е креирање ресурсна мапа на заедницата.

Потребни методи и алатки

- Образец во кој учениците ќе ги документираат можностите за учење во заедницата.
- Смартфони (паметни телефони) за фото или видео документација.
- Образец за креирање вињети и „Ресурсна мапа на заедницата“.

Опис на активност:

Идентификувајте групи ученици од сите класови кои ќе бидат ваши „извидници“ при откривање на можности за учење во заедницата. Изработете едноставен образец што ќе го користат за да прибележат што откриле:

- основни информации за можноста за учење: Каде се наоѓа? Кој или што ја обезбедува можноста за учење (краток текст, можеби дополнет со фотографии, кратки видеа или аудитивни датотеки направени со паметен телефон)?

- опис на она што може да се научи таму и зошто е важно (по можност да се поврзе со наставната програма)
- информации за ученикот што ќе има корист од оваа можност за учење.

Слика 7: Читачко катче во библиотеката

Другите ученици нека ги проценат можностите за учење и нека ги изберат најдобрите. Развијте ги описите во кратки вињети, давајќи ги сите релевантни информации за другите ученици. Проверете колку се расположени да учествуваат членовите на заедниците наведени во вињетите. Овие информации може да ги претворите во „Ресурсна мапа на заедницата“.

Потоа вињетите нека им бидат достапни на сите наставници за да ги искористат во одреден ден на „воннаставна активност“ или како дел

од редовната програма. Ако се избере второво, погрижете се посетите да имаат соодветен распоред, а членовите на заедницата да бидат подготвени да ги пречекаат вашите ученици во избраното време.

Дополнителни информации и референци:

[5 чекори за подобра соработка училиште/заедница](#) од Едутопија

Училишна активност 4: Отворен ден за учење

Зошто е важно ова?

- Родителите што минале низ традиционална настава треба да добијат можност да се запознаат со новите начини на настава и учење, за да се заложат за инклузивно образование.
- Родителите запознаени со училишните практики имаат подобра можност за поддршка на децата дома.

За што станува збор?

- Неопходно е да им се даде можност на родителите и членовите на заедницата да го посетат вашето училиште, да разговараат со учениците и вработените и да се запознаат со училиштето.
- Потребно е да им се даде на родителите можност да поставуваат прашања без посебен фокус врз своето дете.

Потребни методи и алатки

- Тие ќе зависат од активностите што ги планирате.
- Храната и пијалациите секогаш помагаат – секој нека придонесе за да се заштеди на трошоци.

Опис на активността:

Сретнете се со претставници на родителите за да дознаете повеќе околу нивните перспективи и интереси кога станува збор за вашето училиште. Може да ги вклучите во планирање на отворениот ден или едноставно да ги земете предвид нивните гледишта кога ќе го планирате отворениот ден.

Отворениот ден во инклузивно училиште дава различни можности да покажете што правите и што е важно за вашето училиште, но и директно да комуницирате со учениците и со вработените во средина

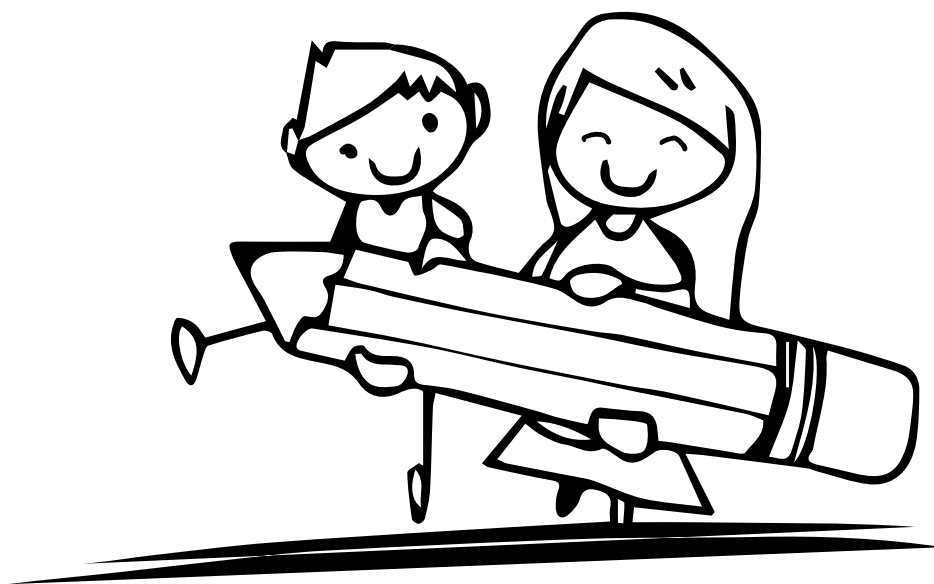
која поттикнува интеракција и размена. Денот може да опфати приредба или активност во која сите ученици ќе им претстават по нешто на родителите или ќе раскажат различни приказни за учењето.

Не постои утврден протокол што може да се следи, но водете сметка родителите да не се третираат како ученици, туку како луѓе што ја делат одговорноста за воспитување на децата, за да можат да станат тие независни и одговорни зрели луѓе способни да го изразат својот талент, да ги почитуваат другите и да дадат продуктивен придонес во општеството. Обезбедете разни можности за славење на учењето и учеството на учениците, како и на нивните постигнувања како група, потоа можности за детални разговори околу теми од посебен интерес и за неформално дружење со учениците и вработените (на пр., за време на јадење и пиење).

Дополнителни информации и референци:

[Запис во Википедија за Отворена врата во училиштата](#)

[Пет чекори за планирање совршен настан на средба меѓу родителите и наставниците/наставничките активи](#)

1.2 ИНКЛУЗИВНИ НАСТАВНИЦИ

Преглед

Ова поглавје се фокусира на активности со кои им се помага на наставниците и другите вработени да се вклучат во професионалниот развој и да станат поинклузивни практичари.

Информации за корисникот

Стручната обука на наставниците не запира со дипломирањето; таа е процес на доживотно учење. Сè повеќе и повеќе училишта користат пристапи на колегијално учење за поддршка на професионалниот развој. Континуираната обука е најефективна ако е директно поврзана со практиката, ако обезбедува повратни информации и инспирација за нови начини на настава, интеракција со другите и планирање.

Училишна активност 1: Колегијална евалуација со партнерско училиште

Зошто е важно ова?

- Наставниците најмногу учат ако добијат конструктивен коментар од искусни колеги и кога предложените промени се директно поврзани со нивните тековни практики.
- Наставниците имаат корист од посета на други училишта и изложување на нови идеи кои функционираат во практика.

За што станува збор?

- Неопходно е создавање партнерства со други училишта за колегијална евалуација.
- Потребна е посета на други училишта и давање повратни информации врз основа на заедничка рамка со индикатори.

Потребни методи и алатки

- Прашалник или листа со индикатори која е изработена од двете училишта заедно или веќе постојна алатка за самоевалуација или рамка за инклузивни училишта.

Опис на активностa:

Одредете партнерско училиште кое е заинтересирано за размена на искуства со вас и кое е отворено за колегијално учење и повратни коментари. Погрижете се сите наставници да ја разберат идејата за колегијална евалуација и помогнете им да развијат интерес, мотивација и позитивен став.

Изработете рамка што во двете училишта ќе се користи за повратни коментари. Дефинирајте индикатори што ќе ги користите за набљудување и како основа за интервјуа.

Одредете ги деновите кога ќе го посетите партнерското училиште и кога тоа ќе ве посети вас. Изберете фокус на кој партнерското училиште треба да обрне посебно внимание, како и индикатори што сакате да се оценуваат. Информирајте го партнерското училиште за рамката, т.е. за конкретните индикатори релевантни за вас. Кога ќе го посетите, побарајте ги истите информации.

Препорачан план за колегијална евалуација:

- средба со сите учесници и клучни информатори на гостинското училиште за да се информираат околу дневниот распоред, меѓусебно да се запознаат и да се посочат главните цели на посетата
- планирање посети на училници во мали групи и посети на други настани и локации (на пр. библиотека, училишна лабораторија, училиштен оркестар)
- овозможување средба на колегите-евалуатори да разменат впечатоци
- организирање средба за повратни информации, на која партнерското училиште ќе ги сподели своите заклучоци и впечатоци
- завршна дискусија за развивање на идеи околу подобрување на состојбата или одговор на покренатите прашања
- завршување на денот со неформална средба и споделување на искуствата – може да има пијалаци и храна.

Дополнителни информации и референци:

[Blick über den Zaun](#) – Мрежа на училишта вклучени во редовни колегијални ревизии, каде што има [материјали и стандарди](#) за колегијална ревизија (само на германски)

Информации за [Програма за колегијална анализа](#) од

<https://www.ssatuk.co.uk/> Мрежа на училишта, ученици и наставници.

[Информации за колегијални анализи](#) на училиштата обезбедени од Институтот за образование на Универзитетскиот колеџ во Лондон.

Училишна активност 2: Воведување на повратни информации од колегите за наставниците

Зошто е важно ова?

- Инклузивните наставници се доживотни ученици, тие се заинтересирани за подобрување на своите практики и отворени за повратни информации. Во училиштата треба да се негува и да се поддржува овој став.
- Директните повратни коментари за практиката се најефективниот начин на учење и имаат директно позитивно влијание врз успехот на учениците.

За што станува збор?

- Наставниците се вклучуваат во наставните практики на своите колеги, првенствено за самите да учат, а потоа и за да им помогнат на другите да учат и да ги подобрат своите наставни методи врз основа на дадените повратни коментари.
- Наставниците се фокусираат врз подобрување на практиките како заеднички напор за овозможување на сите деца да учат, а не за критикување на своите колеги.

Потребни методи и алатки

- Микронаставата налага можност за снимање на дел од часот (на пр., со паметен телефон).
- Прашалник или образец за набљудување на час, за да се даде фокус во повратниот коментар.

Опис на активноста:

Ако сакате да примените микронастава, еве неколку идеи за тоа што да направите. Одберете наставен пристап или метод што сакате да го подобрите и да го применувате почесто во иднина. Подгответе дел од часот, можеби само со неколку ученици, а не со целиот клас и презентирајте го пред мала група колеги. Замолете еден од колегите да го снимат часот со паметен телефон.

Сретнете се со колегите и кажете им за вашите намери, како и зошто мислите дека ова е иновативен пристап или можеби подобрување на вашата настава. Слушнете ги нивните коментари и поразговарајте како може да се подобри практиката.

Испробајте го подобриот пристап со друга мала група ученици – или пуштете некој од вашите колеги да води. Ако е можно, снимете го и овој кус дел од часот.

Повторно сретнете се и позборувајте за подобрувањата. Запишете ги коментарите за поуспешна практика, како и можните недостатоци и проблеми што треба да се избегнат.

Изработете заедничка папка со успешни наставни методи кои заедно сте ги испробале и сте ги развиле, заради натамошна употреба од ваша страна и од колегите.

Дополнителни информации и референци:

Запис од Википедија за [Микронастава](#)

Информации за [Џон Хети и микронастава](#) од ИРИС Конект

[Образец за колегијална евалуација на настава во училница](#) изработен од Државниот универзитет во Орегон.

Училишна активност 3: Заеднички часови за да го предавате она во што сте добри – размена на добри практики

Зошто е важно ова?

- Наставниците најефективно учат од колегите кога заеднички предаваат, бидејќи можат директно да набљудуваат и да го споделат искуството.
- Размената на добри практики е позитивен начин за учење на сите вклучени страни.

За што станува збор?

- Неопходно е практикување методи на заедничка настава и истовремено учење нешто ново.
- Потребно е да се размислува за заедничката настава и да се наоѓаат начини за нејзино подобрување.

Потребни методи и алатки

- Индикатори за квалитет на соработката заради насоки во вашите дискусии.

Опис на активност:

Договорете се со колегите за заедничко изведување на час, при што ќе учите едни од други различни пристапи. Креирајте различни средини во кои учениците ќе учат самостојно (надгледувани од еден наставник со помошник-наставник) за и другите наставници да се охрабрат и да применуваат заедничка настава.

Изберете тема или наставен пристап кој ве интересира вас и вашиот колега и со кои ќе се вклучите во нешто што одлично го владеете. Заедно со колегата испланирајте го часот за најдобро да се надополните во стручноста.

Изберете пристап на заедничка настава што најдобро одговара на она што сакате да го направите и да го постигнете. Можете да примените:

- настава по „станции“: Наставниците и учениците (овде и учениците може да бидат наставници) се доделуваат на различни станици и се ротираат за сите ученици да се вклучат во сите активности на различни станици
- паралелна настава: наставниците предаваат во две групи паралелно со половина од класот, или иста содржина, или комплементарна содржина. Ако содржината е комплементарна, на учениците треба да им се даде време меѓусебно да го споделат она што го научиле
- алтернативна настава: еден наставник им предава на повеќето ученици во класот, додека друг работи со мала група за да реализира конкретна задача. Групирањето може да се направи врз основа на интерес, успех или конкретни проблеми што треба да се решат
- тимска настава: двајцата наставници делат еднаква одговорност за наставата во класот, можеби фокусирајќи се на различни начини за претставување на темата (аудитивни, визуелни) или преку заземање различни улоги (инструктор, тренер).

Спроведете го заедничкиот час според планот и потоа поразговарајте за него. Заедно размислете за други опции на заедничка настава. Овие активности можете да ги планирате и во рамките на работата на стручните активи или заедниците за учење.

Дополнителни информации и референци:

Информатор за [Поголема ефективност на поддршката во класот](#)

Училишна активност 4: Поглед на заедничката настава

Зошто е важно ова?

- Секое ново лице во училницата може да се искористи ефективно или неефективно; преку фокусирање врз практиките на заедничка настава, може да ги подобрите нејзината ефективност и посебната поддршка.

За што станува збор?

- Неопходно е запознавање со вокабуларот што може да го користите со другото лице во училница, за да ги оцените вашите методи на заедничка настава и да дискутирате за нејзино подобрување.

Потребни методи и алатки

- Листа на различни пристапи кон заедничка настава дадена за активност 3.
- Протокол за набљудување (види под дополнителни информации).

Опис на активноста:

Размислете за лицата што работат со вас и минуваат време во вашата училница, на пр., специјални едукатори (дефектолози), образовни асистенти и др.

Користете протокол за полесно да набљудувате и да бидете сигурни дека вие и вашиот колега се фокусирате на аспектите во наставата што се релевантни и за двајцата.

По часот, разменете ги впечатоците и опсервациите/заклучоците. Поразговарајте за начините на кои може да се подобрат вашите заеднички наставни практики.

Дополнителни информации и референци:

[Колаборативна настава/Протокол за поддршка и олеснување на набљудувањето](#) изработен од [Мрежа на инклузивни училишта](#)

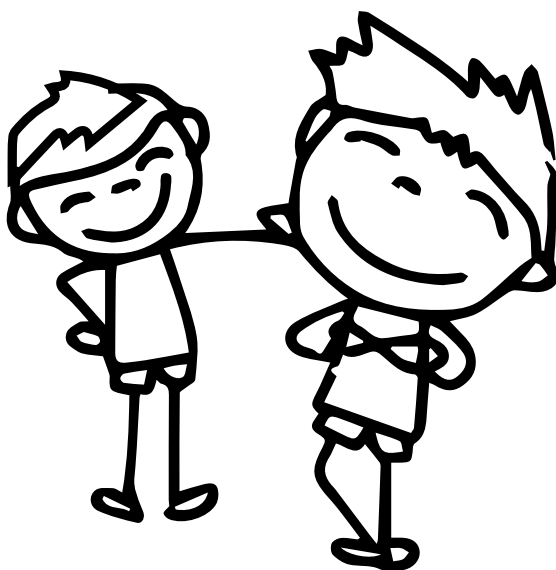
1.3 СОРАБОТКА СО ДРУГИТЕ

Преглед

Ова поглавје се фокусира на активности што помагаат да се подобри соработката меѓу различните групи чинители; меѓу учениците, меѓу учениците и родителите, меѓу наставниците и учениците и меѓу сите засегнати страни, а која е потребна за да се реши крупно прашање или голем проблем во училиштето и заедницата. Овие активности се за подобрување на односите во борбата против насилството, исклучувањето и дискриминацијата, со кои се судираат одделни деца или групи во секојдневниот училиштен живот.

Информации за корисникот

Активностите опфатени во ова поглавје даваат примери за добра практика во областа на соработката меѓу различни групи засегнати страни или меѓу учениците од различни одделенија и возрасти. Изработката на училишна повелба е корисна во области каде што големите проблеми може да се решат само ако сите засегнати страни во училиштето и надвор од него придонесат за нивно решавање. Насилството во училиште е избрано како пример, но можеби за вашето училиште е побитен друг проблем.

Училишна активност 1: Систем на меѓуврсничка поддршка

Зошто е важно ова?

- Користењето другари или врснички наставници во училиште е од полза за сите деца.
- Кога децата учат социјални и академски вештини, се подобрува нивната умешност за учење.
- Децата со попреченост ги набљудуваат релевантните вештини ефективно моделирани од другите.

За што станува збор?

- Неопходно е да им се помогне на децата да се поврзат со други деца кои имаат поголемо или помало искуство.
- Потребно е децата да слушнат објаснување на работите со свои зборови.
- Важно е спарувањето на децата на начин што им носи корист и на двете страни.
- Се развиваат пријателства меѓу децата.
- Се олеснува преминот од градинка во училиште или меѓу одделенија.

Потребни методи и алатки

- Рамка за воведување систем на меѓуврсничка поддршка во вашето училиште.
- Информативен материјал за родителите.

Опис на активността:

Утврдете ја ситуацијата или проблемот што сакате да го решите со воведување на системот на меѓуврсничка поддршка, на пример, преку:

- пречек на новите ученици во вашето училиште од страна на учениците во погорните одделенија, заради полесен премин меѓу одделенијата
- фиксно време во неделата кога поголемите ученици им помагаат на помалите со домашната работа
- врснички асистенти за децата со попреченост или со проблеми во однесувањето.

Посочете ученици кои ќе даваат поддршка за целта што сте ја идентификувале и обучете ги, на пример, околу:

- методи за мирно решавање на конфликти и социјални вештини (на пр. спријателување)
- начини за поддршка на малите деца или децата со попреченост
- конкретните задачи и училишните рутини со кои треба да се запознаат новите ученици.

Здружете ги со помалите или понеискусни ученици за да ги мотивирате, да ги упатите и да ги информирате околу целта на поддршката и нивната улога.

Следете го напредокот, испланирајте средби со учениците и ако е потребно, променете нешто.

Запис во Википедија за [Систем на „ортаци“](#)

[Планирање и спроведување на системи за врсничка поддршка](#) – процес во шест чекори од [Мрежа на инклузивни училишта](#)

[Материјали за настава по животни вештини](#) – Семејствата и децата во образовен проект

[Материјали за животни вештини на македонски јазик](#)

Училишна активност 2: Соработка со родителите

Зошто е важно ова?

- Се развива однос со родителите, почитување на културно-јазичната разновидност на родителите.
- Се вреднува поезијата воннаставната програма за наставниот јазик.

За што станува збор?

- Неопходни се планирање и организирање забавни настани со родителите и учениците.
- Потребно е да им се дадат можности децата и родителите заедно да се вклучат во литературни активности.

Потребни методи и алатки

- Покана за родителите за двата проекта напишана на неколку јазици, пишување песни со децата како подготовка за „Светско кафуле“.

Опис на активност:

Двата примера илустрираат како родителите може да се вклучат во училиштата. Првата активност се фокусира врз богатството на јазици кои семејствата ги носат на училиште и како да се прослави ваквата јазична разновидност; втората активност ги здружува родителите и децата во заедничко искуство на уживање во поезијата. Овие активности, освен во училиштата во кои наставата се изведува на различни јазици, можат да се применат и во другите училишта во рамките на активностите за меѓуетничка интеграција со училиштата-партнери.

Активност 1: Раскажи ми приказна

Родителите раскажуваат приказна на различни јазици, во градинка или на училиште. Главните цели на оваа активност се:

- да се покаже и прикаже разновидноста на јазиците што ги зборуваат учениците во вашето училиште
- да се трансформира писменоста од нешто што се учи на училиште во нешто што го споделуваат и во кое заедно уживаат и возрасните и децата
- да се нагласи и илустрира важноста на родителите за развојот на јазикот кај децата.

Активност 2: „Светско кафуле“

Учениците пишуваат песни на различни јазици и ги изведуваат пред родителите, пријателите, бабите и дедовците во „Светско кафуле“. Родителите може да „нарочаат“ песна од менито заедно со чај или кафе. Главните цели на оваа активност се:

- развивање умешност за пишување кај децата на различни јазици
- илустрирање и славење на јазичната разновидност во училницата
- создавање пријатна атмосфера за учење.

Дополнителни информации и референци:

Брошура и вебинар 13 на УНИЦЕФ [Учество на родителите, семејството и заедницата во инклузивното образование](#)

Училишна активност 3: Соработка со учениците - Ученичка заедница

Зошто е важно ова?

- Важно е на децата да им се даде глас за училишните прашања.
- Формирањето и учеството во ученичката заедница им даваат на учениците реални искуства за тоа како функционира демократијата.

За што станува збор?

- Неопходно е давање платформа на децата за да учествуваат во носење одлуки вон училницата.
- Потребно е да се слушне гласот на учениците и да се има партнер при планирање на големи училишни настани или реформи.

Потребни методи и алатки

- Органограм и/или правилник со кој се уредува ученичката заедница.
- Огласна табла на ученичката заедница или други средства за комуникација со сите ученици (на пр., блог, поштенско сандаче за идеи од учениците и сл.).

Опис на активност:

Формите на институционално учество на учениците во носењето одлуки, во различни образовни системи, можат да се сретнат насловени и како ученички совет, детска конференција или ученичко собрание.

Секој клас или одделение треба да бидат застапени во ученичката заедница со најмалку еден член, евентуално два. Оваа делегација ја избираат сите ученици во тој клас како нивни претставници.

Важно е да се објават правилата според кои функционира ученичката заедница.

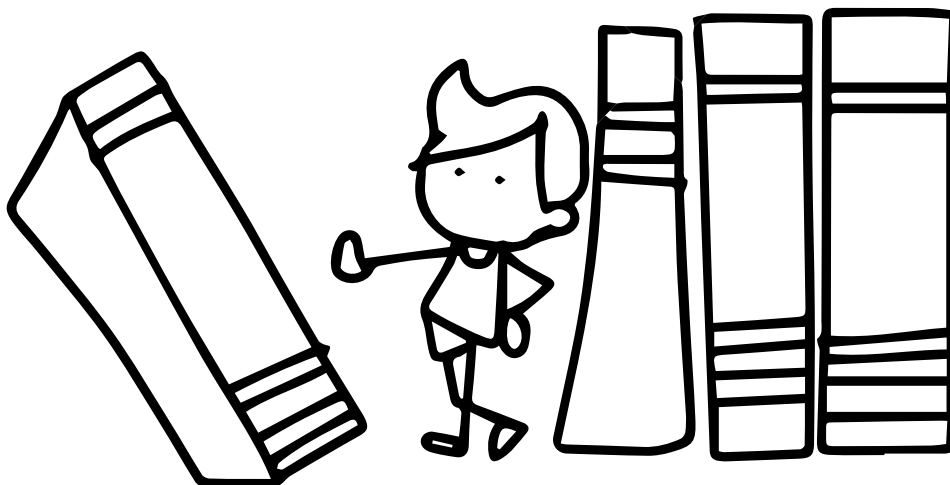
Поканете претставник од ученичката заедница на важните состаноци каде што се носат одлуки што ги засегаат сите ученици. Членовите на ученичката заедница треба да добијат можност да покренат прашања од нивни интерес кои ќе бидат ставени на дневниот ред на вашите стручни состаноци.

Организирајте процес во кој сите ученици ќе може да ѝ се обратат на ученичката заедница доколку имаат посебен интерес или проблем. Може да поставите поштенско сандаче каде што ќе се оставаат писмени изјави или да ѝ помогнете на ученичката заедница да воспостави блог за комуникација со сите ученици и за добивање коментари.

Дополнителни информации и референци:

[Идеи за ученички совет](#) од организацијата Student Council Pro

[Училиштето: демократска наставна заедница](#) од Советот на Европа

Училишна активност 4: Креирање училишна кампања против насилството

Зошто е важно ова?

- Децата играат пресудна и моќна улога во борбата против насилството во училиштата, па затоа треба активно да придонесат во секоја кампања иницирана во вашето училиште.
- Насилството е модел на интеракција, па затоа треба да се трансформираат интеракциите, а не поединците.

За што станува збор?

- Станува збор за сите форми на насилство: вербално, физичко, психолошко и социјално. Тука станува збор за имплицитните општествени улоги и како тие да се променат, но и за мирните и мирољубиви начини на решавање конфликти.
- Фокусот е ставен врз активно учество и ангажирање на децата во спречувањето на насилството во училиштата, така што сите деца треба да ги уживаат своите права и да се чувствуваат безбедно на училиште.

Потребни методи и алатки

- Изработка на кодекс на однесување/училиштен правилник кој важи за сите засегнати страни (наставници, родители, ученици) – или ако веќе постои, целосно да се применува.

Опис на активността:

Одржете мала дискусија со учениците за да ги раскажат своите искуства со насилството, како жртви или сторители. Може да се искомбинираат ученици од различни класови и возрасти, а потоа поголемите ученици може да ги водат дискусиите и да фаќаат белешки.

Изработете резиме или преглед на прашањата споменати од учениците, вклучувајќи ги сите форми на насилство во училницата, училишниот двор или на патот до училиште. Изложете ги на начин со кој учениците може да се поврзат и да се надоврзат.

Учениците, наставниците и родителите нека развијат сценарија за тоа како може да се решат овие прашања. Организирајте средби каде

што наставниците, учениците и родителите ќе разговараат за нив во мали групи, ќе коментираат и ќе дадат приоритет на идеите и можните активности. Користете идеи од етаблирани проекти или искуства од училишта кои спровеле проекти против насилството.

Изработете акционен план за идните активности, како и кодекс на однесување/ училиштен правилник како референца за сите засегнати страни. Започнете со спроведување на акциониот план и погрижете се сите групи на засегнатите страни соодветно да се вклучат и редовно проверувајте го напредокот во споредба со планот.

Дополнителни информации и референци:

[Училишта без насилство](#) Проекти во Србија

[Училиште без насилство](#) – ресурси на македонски јазик

[Запирање на насилството во училиштата - водич за наставници](#) изработен од УНЕСКО

1. 4. ПОЧИТУВАЊЕ НА УЧЕНИЧКАТА РАЗЛИЧНОСТ – ФОКУС ВРЗ ИДЕНТИТЕТОТ

Преглед

Почитувањето на различноста кај сите ученици и нивните семејства е пораката што, исто така, треба да се шири во училиштето, а не само во училницата. Визијата е дека сите деца треба да се почитуваат како личности, независно од тоа колку добро се вклопуваат во улогата на совршен ученик во традиционалната училница.

Информации за корисникот

Активностите опфатени во ова поглавје даваат примери за тоа што може да се направи во училиштето за да се подигне свеста околу културните, јазичните и разликите во однесувањето и да се заземе перспективата на другите. Ваквите способности се потребни за развивање почит кон другите деца, особено од малцинските групи. Овие активности се однесуваат и на давање можности децата да ги доживеат и да ги истражат својот идентитет и идентитетот на другите. Другата општа цел е да се преиспитаат предрасудите и да се развие толеранција.

Училишна активност 1: Ние и светот – работа врз предрасудите

Зошто е важно ова?

- Децата размислуваат за етноцентризмот и европоцентризмот и учат да го гледаат светот од друга гледна точка.

За што станува збор?

- Неопходна е промена на перспективата за да се размисли за предрасудите и да се развијат нови сознанија преку заземање поинакви точки на гледање.
- Потребно е охрабрување на децата за да размислуваат поинаку.

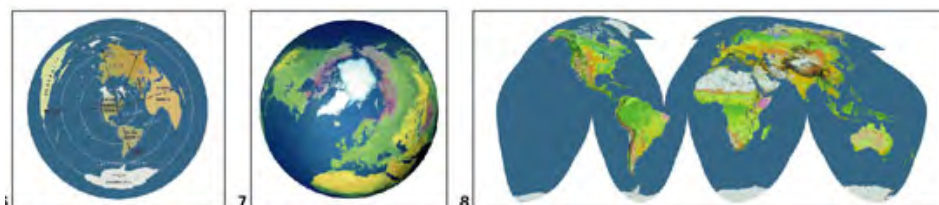
Потребни методи и алатки

- Карта на светот наопаку, глобус, хартија и молив за да се нацрта сопствена карта на светот.

Опис на активност:

Покажете ја картата на светот наопаку и разговарајте со учениците зошто таа е поинаква од другите карти што веќе им се познати. Одговорите може да ги забележите на таблата. Замолете ги учениците да ја најдат својата земја на картата. Зошто е потешко да се најде сопствената земја на оваа карта? Зошто Австралија сега е во средината на картата?

Учениците формираат групи и цртаат карта од друга перспектива (на пример, од гледна точка на астронаутите, на домородното население во Перу и сл.). На крајот на активноста, картите се изложени во училиница, а групите ги разгледуваат и се обидуваат да ја откријат перспективата.

Слика 8: Карта на светот наопаку (<http://odt.org/Pictures/sideb.jpg>)

Дополнителни информации и референци:

[Карта на светот наопаку](#) од [Нови начини да се види светот](#)
[Вистинската големина на Африка](#) – во споредба со 100-те најголеми земји.

Користете карти на вашата земја или регион од различни векови.

Училишна активност 2: Без вина – преиспитување на однесувањето

Зошто е важно ова?

- „Без вина“ претставува позитивен пристап кон решавање на проблематично однесување, особено на мобинг.
- Воведувањето кохерентен пристап ја потпомага комуникацијата помеѓу групите на засегнатите страни.

За што станува збор?

- Наместо да се казни насилникот, се поттикнуваат дискусии со соучениците за коренот на неговото однесување и околу заедничко изнаоѓање начини за промена на однесувањето.
- Групата за поддршка (набљудувачи, невклучени, вклучени во малтретирањето), распоредена од жртвата и наставникот, помага во решавањето на проблемите, без обвинување на насилникот.

Потребни методи и алатки

- Не се потребни.

Опис на активноста:

Постојат пет чекори за пристап до групата за поддршка. Тоа, всушност, е процес на идентификување група ученици кои можат да помогнат во решавање на проблемот со кој се соочува детето на училиште. Жртвата може да биде дете од малцинска група или дете со попреченост. Особено децата со аутизам или со други проблеми во социјалното однесување може да бидат изложени на насилство. Овој пристап е особено корисен кај овие случаи, затоа што однесувањето на жртвата навистина создава проблеми за другите ученици.

Чекор 1: Разговор со жртвата

Разговорот со жртвата треба да се концентрира врз работите што се случувале наместо врз еден инцидент. Сè што жртвата сака да каже треба да се ислуша без да се дава суд за исказите. Станува збор за уверување на жртвата дека проблемот може да се реши откако ќе се открие. Жртвата го именува насилникот или насилниците, како и набљудувачите и учениците за кои смета дека ја поддржуваат или кои би сакала да ги има за пријатели.

Чекор 2: Воспоставување на група за поддршка

Од овие имиња се формира група за поддршка, вклучувајќи ги и насилниците, некои набљудувачи и поддржувачи. Наставникот, т.е. тренерот се состанува одделно со групата и објаснува дека пријателите, насилниците и набљудувачите се избрани да помогнат и зборува за жртвата и зошто е таа несреќна на училиште. Важно е дека не се суди за никого во врска со тоа што се случило и дека постои отворена атмосфера за мотивирање на групата да изнајде решенија. Членовите на групата за поддршка треба да се поттикнат да раскажат свои искуства на незадоволство во училиште.

Чекор 3: Подготовка на план

Наставникот, т.е. тренерот објаснува дека никој не треба да се чувствува несреќно на училиште и дека членовите на групата за поддршка веројатно имаат сопствени искуства, па ги поканува учениците да посочат причини зошто децата може да се чувствуваат несреќно во училиште. Откако ќе се наведат причините, групата се замолува да даде предлози за тоа како може да се решат проблемите. Врз основа на предлозите, групата подготвува план за решавање на проблемот. Се постигнува договор групата да го реализира планот во одреден временски период (на пр., една недела) и да реферира по истекот на ова време. Важно е групата да смета дека постапките се лично нејзини, наместо наставникот или тренерот да ѝ кажуваат што да прави.

Чекор 4: Групата за поддршка го реализира планот

Врз основа на она што групата одлучила да го направи, сите членови меѓусебно се поддржуваат во активностите што се насочени кон подобрување на состојбата на жртвата и на секој друг. Наставниците или тренерите даваат поддршка по потреба, а групата ја поздравува таквата поддршка.

Чекор 5: Преглед на состојбата

Групата за поддршка и жртвата реферираат и ги испитуваат своите искуства. Во зависност од ситуацијата, ова може да се направи заедно или одделно. Исто така, во овој момент може да се вклучат и родителите, бидејќи наставниците ќе сакаат да знаат дали ситуацијата се подобрила од нивна перспектива. Овие пет чекори може да се повторуваат сè додека проблемот целосно не се реши.

Дополнителни информации и референци:

Видео за пристапот „Без вина“:

<https://www.youtube.com/watch?v=USpkl4Lr-w>

Јанг, С. (2011). [Решавање на малтретирањето во училиштата со помош на група за поддршка](#). Образовна психологија во пракса, 14(1), 32-39.

Училишна активност 3: Напиши песна за себе**Зошто е важно ова?**

- Учениците размислуваат за својата различност и изразуваат што е важно за нивниот идентитет.
- Поезијата им пркоси на правилата што важат за другите литературни жанрови и е моќно изразно средство, дури и кога се користи едноставен јазик.

За што станува збор?

- Учениците пишуваат песна „Зошто сум ваков/ва?“ за да ја доживеат сопствената различност.
- Предодредената структура на песната им овозможува на учениците со тешкотии при учењето да напишат креативен текст.

Потребни методи и алатки

- Хартија, пенкало и структура на песната.

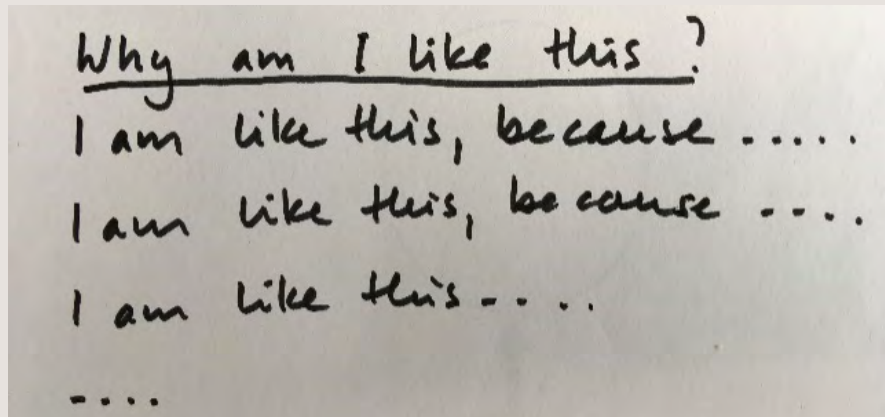
Опис на активноста:

Учениците пишуваат песна „Зошто сум ваков/ва“ или „Јас сум“ за да ја доживеат сопствената различност. Предодредената структура на песната им овозможува на учениците со тешкотии при учењето да напишат креативен текст. Учениците може да ги читаат песните пред сите или да ги закачат на ѕидот. Друга можност е песните да се закачат, а децата да откријат кој ги напишал. Оваа активност им овозможува на наставниците и учениците да разговараат за различни аспекти на идентитетот и животните искуства.

Учениците може да пишуваат за негативни чувства на осаменост, депресивност или тага. Во овие случаи, важно е наставникот лично да контактира со ученикот за да ги истражи овие чувства и да изнајде начини за подобрување на состојбата кај детето.

Пример на
песна од Е.,
14 години

Слика 9:
Структура на
песната
„Зошто сум ...“

Why am I like this?

Am I like this because I`m a girl?
Am I like this because I`m a teenager?
Am I like this because I`m sometimes crazy?
Am I like this because I love music?
Am I like this because I`m an artist?
Am I like this because I`m a patchwork?
Am I like this because I like to travel?
... I don`t want to grow up?
... I love stories?
... I`m vegetarian?
... I hate sometimes everything.
... I`m sometimes a dreamer and sometimes a realist?
Yes, I am like this because of all these things.

Зошто сум ваква?

Дали сум ваква зашто сум девојче?
Дали сум ваква зашто сум тинејџерка?
Дали сум ваква зашто понекогаш полудувам?
Дали сум ваква зашто сакам музика?
Дали сум ваква зашто сум уметник?
Дали сум ваква зашто сум парталка?
Дали сум ваква зашто сакам да патувам?
...не сакам да пораснам?
...сакам приказни?
...сум вегетаријанка?
...понекогаш мразам сè?
...понекогаш мечтаам, а понекогаш сум реална?
Да, ваква сум поради сите овие нешта.

Структура на песната „Јас сум“ (од Лаура Фрата, земена од [Pinterest.ch](https://www.pinterest.ch)):

Прва строфа:

Јас сум (1-2 посебни нешта за тебе)
Се прашувам (нешто за што си љубопитен/тна)
Слушам (некаков звук)
Гледам (нешто што гледаш)
Посакувам (нешто што вистински посакуваш)
Јас сум (повтори го првиот стих од песната)

Втора строфа:

Се преправам (нешто што се преправаш дека правиш или си)
Чувствувам (силно чувство што го имаш)
Допирам (некој човек, место или предмет)
Ме загрижува (нешто што ти пречи)
Плачам (нешто што те растажува)
Јас сум (повтори го првиот стих од песната)

Трета строфа:

Разбирам (нешто што има смисла за тебе)
Велам (нешто што веруваш за себе)
Сонувам (нешто за што сонуваш)
Се обидувам (нешто што вистински се обидуваш)
Се надевам (нешто на што навистина се надеваш)
Јас сум (повтори го првиот стих од песната)

Дополнителни информации и референци:

[Идеи за подучување поезија](#) од Британски совет и Би-би-си

Училишна активност 4: Направете ја видлива јазичната разновидност!

Зошто е важно ова?

- Ценењето и почитувањето на културно-јазичниот идентитет на учениците го потпомагаат учеството во училишните активности поради посилното чувство на припадност.
- Свеста за различните ставови и начини на размислување ги подобрува комуникацијата и соработката.

За што станува збор?

- Учениците размислуваат за важноста на различните јазици што ги познаваат и како тие се поврзани со различни аспекти на нивните искуства и лична историја.

Потребни методи и алатки

- Хартија, пенкало и модел на девојче или момче, соодветно.

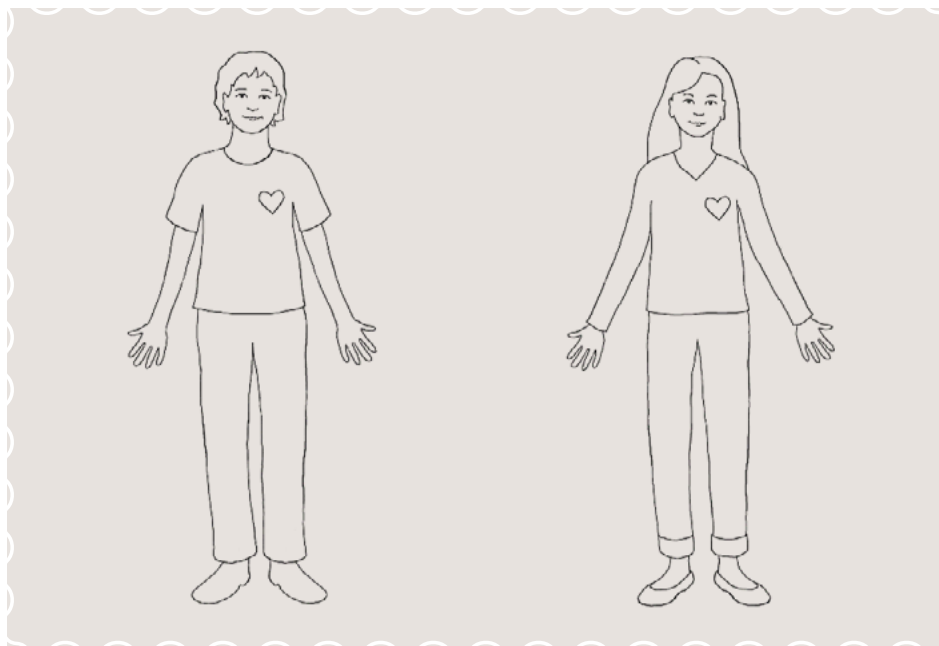
Опис на активност:

Оваа активност може да се користи како вовед во други активности за разновидноста на јазиците. Наставникот дава краток вовед за сите јазици околу нас, оние што ни се познати од дома (на пр., дијалекти и стандарден јазик), оној што се користи на училиште за настава, јазикот што го зборуваат другите луѓе во градот, другите јазици што децата би сакале да ги научат или веќе ги учат во училиште итн.

Наставникот ги дели моделите и ја објаснува задачата. Врската со различните јазици може да асоцира на деловите од телото: јазикот на нашето семејство може да биде јазикот на срцето, јазиците што се користат во училиште може да бидат јазици на главата и може да има дополнителни јазици поврзани со нозете и рацете. Потоа децата се поттикнуваат прво да ги запишат сите јазици, на секој да му доделат одредена боја, а потоа соодветно да ги обојат различните делови од телото.

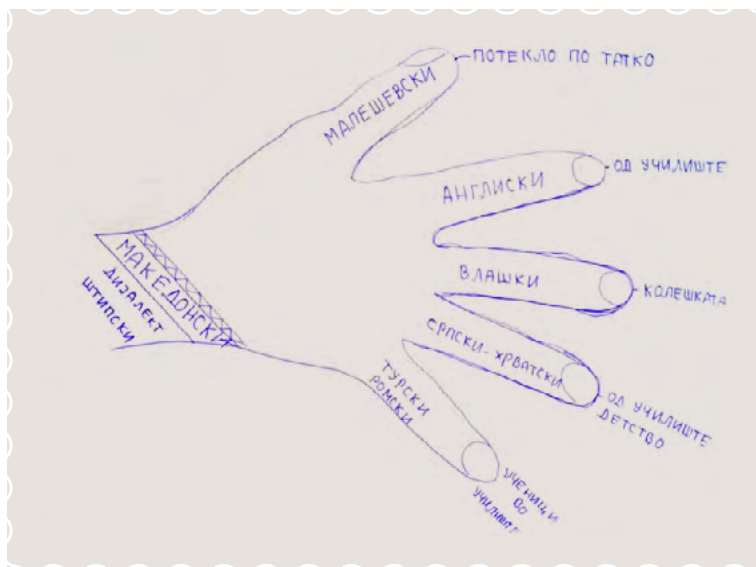
Ваквите јазични автопортрети може да се закачат во училницата и за нив да разговараат самите ученици, како и наставникот со учениците. Прашањата може да бидат: „Зошто овој јазик ти е во срцето?“, „Зошто ги обои нозете како да се поврзани со другиов јазик?“

Идејата за јазичниот портрет (слика 10) е земена од „Унапредување на меѓукултурните знаења“, брошура 4 од „Материјали за јазичното наследство во наставата“, достапни на [веб-страницата на Универзитетот во Цирих за образование на наставници, меѓународни проекти во образованието](#).

Слика 10: Јазичен портрет

Наставниците може да се вклучат во слични активности за истражување на својот јазичен идентитет. Може да се изберат поинакви прикази, како на пр., дрво или рака. Ова се два примера на јазичен портрет изработени од учесниците во работилницата на УНИЦЕФ во Скопје во 2014 година (слики 11-12):

Слики 11-12: Примери со дрво и рака за претставување на јазичниот идентитет

Дополнителни информации и референци:

Дополнителни информации и референци:

[Материјали за настава по прв јазик и култура](#), Универзитет во Цирих за образование на наставници

Крум, Х. Ј. (2010). [Mehrsprachigkeit in Sprachenporträts und Sprachenbiographien von Migrantinnen und Migranten](#). AkDaF Rundbrief 61.

1.5 ПОДДРШКА ЗА СИТЕ УЧЕНИЦИ

Преглед

Поддршката за сите ученици во училиштето се однесува на иновативни начини за заедничко и меѓусебно учење вон училницата и одделението. Четири активности во ова поглавје се фокусираат врз интердисциплинарни способности, како на пр., лична и социјална способност, вклучувајќи ја и способноста да се заземе перспектива на друго лице. Третата активност се фокусира врз уметничките вештини и умешноста за соработка со други за да се постигне нешто што никој не може сам да го постигне. Четвртата активност има фокус врз писменоста и врз тоа колку е важно на децата да им се обезбеди пријатна и мотивирачка средина за литературни искуства.

Информации за корисникот

Четири активности опфатени овде потпомагаат во креирањето идеи за поддршка на сите ученици во училиштето вон училница, иако може да се спроведат и во училница. Овие активности се примери за начини на кои децата учат без да добијат директни упатства од наставникот, туку преку учество во игри и групни активности.

Училишна активност 1: Ајде да летаме!

Зошто е важно ова?

- Се развива позитивен идентитет и се негува потеклото, кои се важни предуслови за социјално и индивидуално учење во училиште.

За што станува збор?

- Неопходно е да се поттикне размислување за сопствениот (мултикултурен) идентитет и за чувството на припадност.
- Работење на проект (креирање летало) заедно со другите деца е од особена важност.
- Вклучувањето на родителите и нивното претставување пред деца од различно културно-социјално потекло (особено ако планирате пригода за летање на леталата) се особено важни.

Потребни методи и алатки

- Табаци хартија, фломастери, лепило, материјали за рамката и конец, лента за рамнотежа.

Опис на активност:

Наставникот го претставува леталото со неговите делови како приказ на идентитетот на секој ученик. Се дели работен лист на кој е прикажана контурата на леталото и се објаснува што претставува секој дел:

- смешкото во центарот: Тоа сум јас – краток профил. Што е уникатно за мене?
- шесте триаголници: места, ситуации, контексти во кои живеам. На која група припаѓам? Кои улоги ги имам во различни ситуации?
- трите конци на леталото во средината: моите способности, силни страни, ресурси, јазици, интереси и хобија. Што умеам да правам? Кои се моите предности?
- двете кратки опашки на леталото: моите идеали, мојата религија, мојата животна филозофија. Што ми е важно? Какви норми и идеи сум усвоил/а?
- долгата опашка на леталото (поврзана со двете кратки опашки): моите корени, моето семејство, моето потекло, моето минато. Од каде сум? Кој и какви работи влијаеле врз мене?
- ветерот, воздухот: општеството во кое живеам, со сите околни услови. Какви очекувања има општеството од мене? Што очекувам јас и што ми треба од општеството?

Децата го користат работниот лист (види десно) за да ги означат различните делови на леталото според упатството и започнуваат да ги пополнуваат информациите за различните аспекти на својот идентитет.

Слика 13: Ајде да летаме!

Кога ќе ја завршат задачата и ќе ги внесат сите информации релевантни за нивниот идентитет, учениците меѓусебно ги споделуваат информациите, дискутираат за сличностите и разликите и нагласуваат интересни факти.

Може да следуваат различни задачи (насочени дискусии, изработка на летало за класот со сите аспекти, пишување резиме), во зависност од изборот на наставникот и општите цели.

Ако времето е погодно за излет на кој ќе се летаат леталата, размислете да ги поканите и родителите. Тие може да донесат храна и пијалаци. Слика 13: Ајде да летаме!

Идејата „Ајде да летаме!“ (слика 13) е земена од „Унапредување на меѓукултурните знаења“, брошура 4 од „Материјали за јазичното наследство во наставата“ (стр. 19-20), достапни на веб-страницата на Универзитетот во Цирих за образование на наставници, Меѓународни проекти во образованието.

Дополнителни информации и референци:

[Материјали за настава по прв јазик и култура](#), Универзитет во Цирих за образование на наставници, види Брошура 4, стр. 19-20.

[Како се прави летало во форма на дијамант](#) на My Best Kite. com

Училишна активност 2: Заземање на перспективата на другите

Зошто е важно ова?

- Перцепцијата на себе и на другите е предуслов за емпатија, социјално учење и почит за другите.
- Перспективата на другите треба да се заземе заради соработка на децата од различно потекло или старосни групи, како и за решавање на конфликти.

За што станува збор?

- Свеста на децата за своите перцепции и потреби во некоја ситуација може да биде многу поинаква од другите и тоа е нормално.
- Способноста да се разгледа ситуацијата од поинаков аспект се сфаќа како појдовна точка за решавање проблеми или за дознавање нешто на нов начин.

Потребни методи и алатки

- Различни материјали, во зависност од активността.

Опис на активността:

Заземањето на перспективата на другите може да се интегрира во други активности за социјално учење и решавање конфликти. Исто така, може да се организира како дел од посебен настан за славење на различноста, драматизација на приказни или приредба за другите (на пр., басната „Јагнето и волкот“, УНИЦЕФ, Модул 3 за обука на обучувачи, преку заземање на перспективата на различни животни).

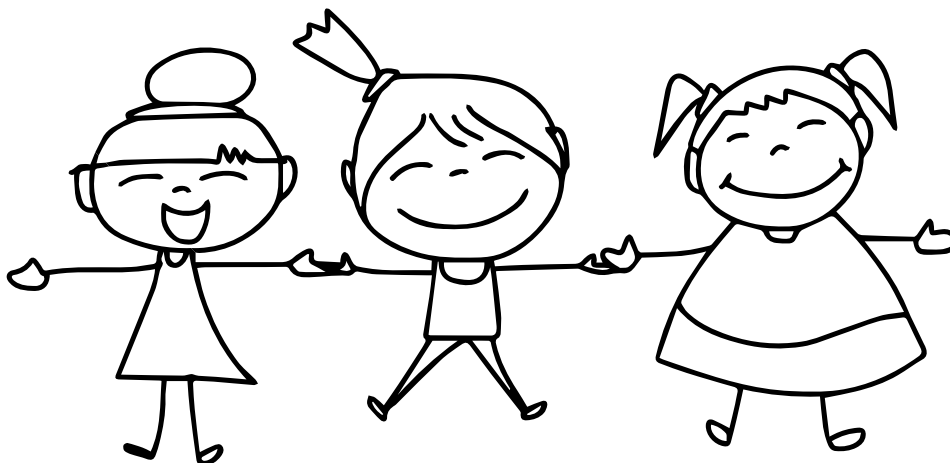
Можеби ќе организирате попладне во училиштето каде што децата ќе добијат можности да го видат светот од поинаква перспектива или да заземат перспектива на друго лице. Ова може да вклучи заземање перспектива на дете со попреченост.

Активностите/игрите може да опфатат:

- драматизации (играње улоги) заради расправа околу конкретен аргумент; одлучување кој ќе заземе каква перспектива со фрлање паричка
- менување на местата меѓу учениците од различни одделенија, наставниците и учениците, или родителите и наставниците и „ставање на нивно место“ некое време
- неколку деца нека снимат настан од различни агли и потоа нека дадат краток опис, нека ги споредат своите толкувања на ситуацијата и нека дискутираат за разликите
- играње на играта со карти „Незгоден момент“ или смислување своја игра.

Дополнителни информации и референци:

Напис [Учење да се оди во туѓи чевли](#) за социјално-емотивно учење
[Активности в училница за заземање перспективи](#)
[Како децата да се научат да заземаат перспективи](#)

Училишна активност 3: Училиштен оркестар или театарска група

Зошто е важно ова?

- Свирењето во оркестар им овозможува на сите да учествуваат, без оглед на степенот на вештината и мајсторството за музичкиот инструмент.
- Детските таленти стануваат видливи за другите ученици, наставници и родители.
- Свирењето заедно им дава посебно чувство на заедништво и учество на сите ученици во инклузивните училишта.

За што станува збор?

- Вежбањето и изведбата во училиштен оркестар не значат само музицирање, туку и правење нешто заедно со други, што не може да се оствари ако сте сам.
- Почитување на другите за нивниот придонес во колективните напори.
- Музицирањето е одличен начин да се поттикнат основните вештини како што се внимание, надминување на фрустрациите, соработка и сл.

Потребни методи и алатки

- Музички инструменти – прашајте ги семејствата дали имаат стари инструменти на кои никој не свири, започнете собирање на старите инструменти во заедницата, а кои сопствениците се расположени да му ги позајмат на училиштето.

Опис на активността:

Формирањето училиштен оркестар е долгорочен проект, но може и да се организира приредба со искористување на вештините што децата веќе ги имаат, без да се вложува во градење вештини за успешен училиштен оркестар. Зависно од талентот на наставниците и родителите, можеби повеќе ќе сакате да формирате театарска група.

Слика 14: Училишен оркестар

Дополнителни информации и референци:

[Училишен оркестар на училиштето Лајски](#), инклузивно училиште во Полска

Училишна активност 4: Вечер на приказни со семејствата

Зошто е важно ова?

- Се поттикнува чувство на забава и мотивација за читање во училницата.
- Наставниците, родителите и учениците се здружуваат во неформална атмосфера.

За што станува збор?

- Поголема вклученост на родителите заради подобрување на писменоста кај децата.
- Забавна пригода во која сите ќе раскажат по нешто.

Потребни методи и алатки

- Луѓето да ги раскажат своите приказни, храна и пијалаци.

Опис на активноста:

Ќе треба да смислите наслов или тема за вечерта и потоа да одберете место и можни соработници за настанот. Местото каде што ќе се сретнете треба да одговара на атмосферата и да се фокусира на вашиот наслов или тема. Ако останете во училиштето, треба да размислите за украсување што ќе одговара на темата и атмосферата.

Раскажувачите може да бидат луѓе од вашата заедница, родители, наставници или ученици кои имаат интересна приказна за темата што сте ја избрале. Или може да изберете тема и интересни приказни, кои ќе бидат раскажани на посебен вечерен настан во вашето училиште.

Локалната библиотека, книжарница или центар во заедницата нека се вклучат во планирањето и изведувањето на оваа активност.

Дополнителни информации и референци:

[Швајцарската вечер на приказни](#) се организира секоја година со поддршка на УНИЦЕФ (информации на германски).

ВТОР ДЕЛ

**СОЗДАВАЊЕ УСЛОВИ ЗА
ПОДДРШКА
НА СИТЕ УЧЕНИЦИ**

2.1 ИНКЛУЗИВНА И ФЛЕКСИБИЛНА НАСТАВНА ПРОГРАМА

Преглед

Овој оддел се однесува на активности што наставниците може да ги користат во училница за реализација на наставната програма на начин кој е достапен, прифатлив и приспособлив за сите ученици. Се базира врз принципите за универзален наставен концепт и ја нагласува потребата од повеќе начини на претставување и адаптација на содржината за потребите на ученикот и повеќе начини на кои ученикот може да се вклучи во наставниот процес. По една активност ги илустрира овие стратегии. Активност 4 дава пример за тоа како учениците да се вклучат во креирање на наставни материјали, кои се пристапни за нив и за другите.

Информации за корисникот

Наставниците обично се навикнати да ја реализираат програмата како што е претставена во учебниците и учебните материјали достапни од Министерството за образование, стручните институти и други центри за развој на образованието. Дури и ако предавањата се засновани врз докази од истражувања и се втемелени во добри практики во училница, тие сè уште може да се недостапни, нерелевантни и неинтересни за некои ученици. Затоа е важно наставниците да познаваат стратегии за реализација на наставната програма на начини што ги исполнуваат потребите на разновидната училишна популација.

Активност 1: Поинаква настава - пирамида на планирање

Зошто е важно ова?

- Наставникот може да ја употреби пирамидата на планирање за да согледа како се создава знаењето и да го употреби ваквото знаење за планирање на активности што се целисходни за секој ученик според неговиот степен на разбирање.
- Пирамидата на планирање им помага на наставниците да ги согледаат наставните цели за учениците и да ги дефинираат и за понапредните ученици.

За што станува збор?

- Максимално учење кај сите ученици преку изработка на диференцирани наставни планови за учениците што учат на различни нивоа.
- Адаптација на наставата за да одговара на различни групи ученици.

Потребни методи и алатки

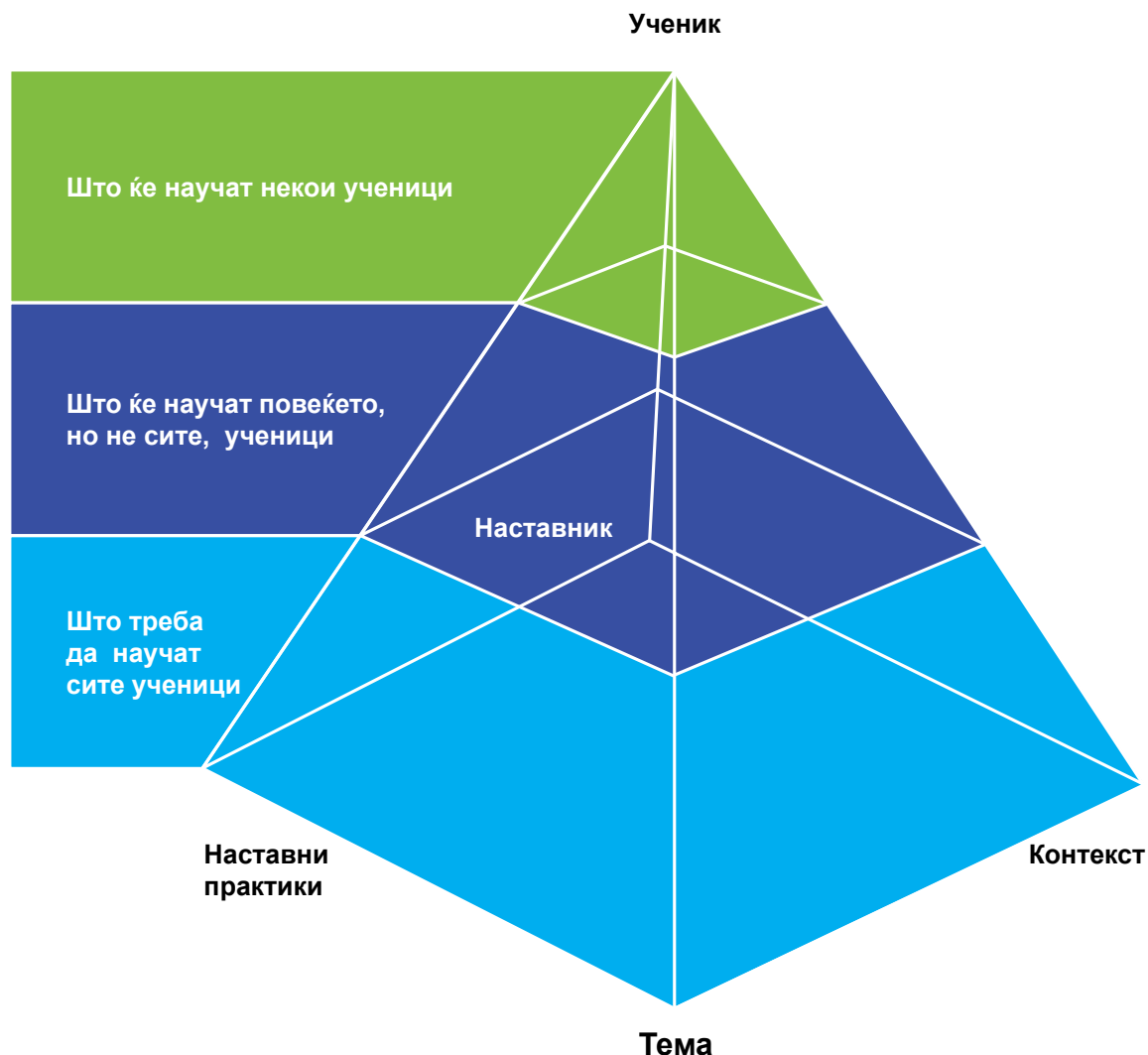
- Образец за планирање (види подолу).

Опис на активност:

Употребата на пирамидата за планирање повеќе се однесува на избирање метод на диференцирана настава отколку на активност што ќе се спроведе само еднаш. Тоа е начин да се размислува за односот меѓу наставникот, темата, наставната практика и контекстот, во споредба со очекуваните постигнувања кај учениците. Развиен е од Шум, Вон и Ливел (1997) за да им помогне на наставниците да размислат за тоа што тие го именуваат како „пет точки на рефлексija“:

- **Наставник** – перцепцијата на наставниците за наставата и учењето силно влијае врз одлуките за наставата
- **Тема** – ова е нешто за кое наставниците најчесто размислуваат – Што ќе предавам?
- **Контекст** – контекстот т.е. наставната средина ги опфаќа социјалните аспекти на училницата, како е организирана училницата за настава и кои училишни фактори влијаат врз атмосферата во училницата. Контекстот е точка на рефлексija, која, најверојатно, може да се предвиди, но често варира во зависност од она што се случува во даден ден
- **Наставни активности** – повеќето дневни подготовки на наставниците, всушност, се пишани планови со активности или стратегии – листа на активности што ја сочинуваат наставната агенда
- **Ученик** – на врвот на пирамидата стои ученикот. Малку веројатно е дека наставниците ќе имаат време да се занимаваат со секој ученик поединечно при изработката на секојдневните дневни подготовки. Меѓутоа, наставниците може да подготват досие со податоци за поединечните ученици, кога планираат за целиот клас. Треба да се земе предвид академското, културното и јазичното потекло на учениците. Трите вертикални слоеви одговараат на степенот на учење. Долниот слој го опфаќа она што сите ученици ќе го научат. Овој слој содржи најобеман материјал. Средниот слој го претставува „она што повеќето, но не сите, ученици ќе го научат“ и најмалиот слој го претставува „она што некои ученици ќе го научат“. Важно е да се напомене дека сите ученици можат да учат, но не сите ученици се подготвени да ја учат истата содржина или на ист начин. Сите ученици имаат еднаков пристап до наставната содржина.

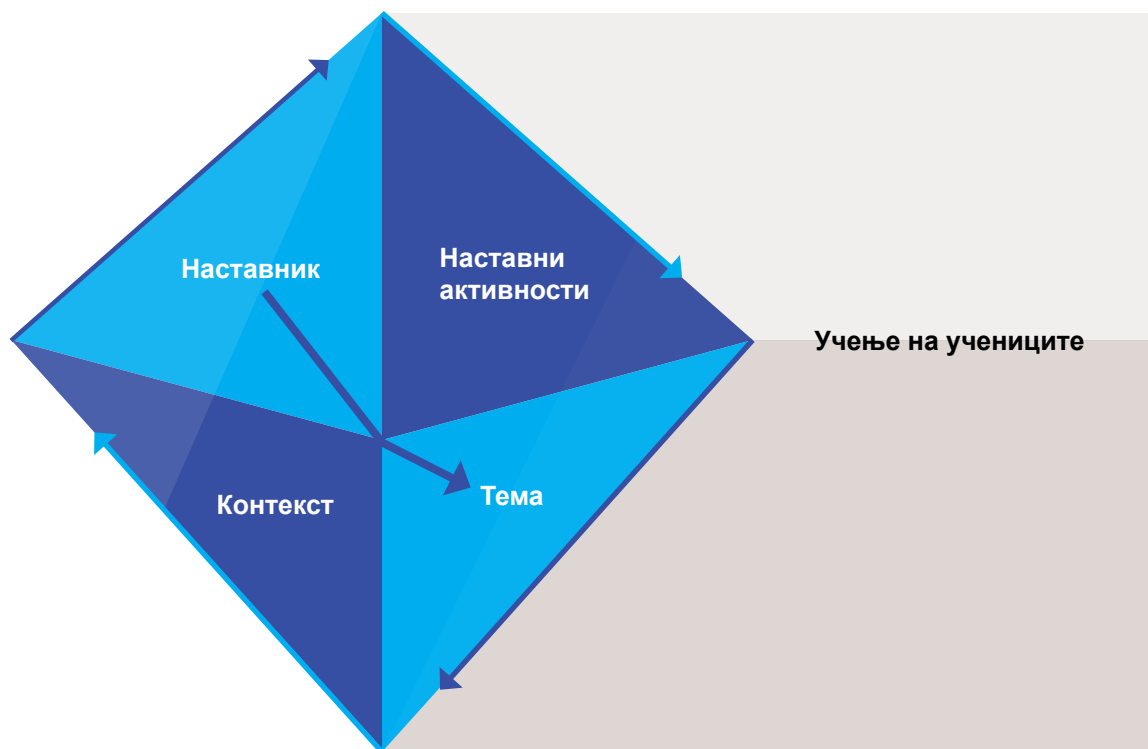
Трите нивоа на пирамидата се разликуваат од тема до тема. Секоја тема треба да содржи когнитивно-стимулативни содржини. Секоја оска на пирамидата претставува „точка на рефлексija“ за која наставниците треба да размислат при подготовката за некоја наставна единица или час.

Слика 15: Пирамида на планирање (Шум, Вон, Ливел, 1994, стр. 610)

Друг начин на размислување за оваа пирамида е да се разгледа поддршката што ќе им треба на различни групи ученици, за да постигнат исти наставни резултати очекувани на крајот од низа часови или на крајот од учебната година. Во првиот слој се учениците што немаат потреба од дополнителна поддршка, во вториот слој се учениците што имаат потреба од насочени интервенции за остварување на наставната програма. Во третиот слој, пак, се учениците на кои им треба индивидуализирана и интензивна поддршка за да ги постигнат истите наставни цели. Овој трислоен модел на поддршка се нарекува и модел „Одговор на интервенција“ (види Воведен модул, стр. 15).

За дневна подготовка, наставникот може да го употреби моделот со активности заради здружување на петте точки на рефлексивна анализа на состојбата:

Слика 16: Пирамидата на планирање претставена како една активност

Следниов образец врз основа на Гартан и сор. (2016, стр. 23) може да се користи за документирање на размислите и за конкретно планирање на часот. Може да се адаптира за индивидуална употреба.

Датум: Час: Предмет:

Цел:

Потребни материјали:

	Предвидување	Наставна активност	Пробување	Научување	Оценување
Што ќе научат <u>некои</u>					
Што ќе научат <u>повеќето</u>					
Што треба да научат <u>сите</u> (цел)					
Адаптаци <ul style="list-style-type: none"> • Содржина • Продукт • Процес • Средина 					

Слика 17: Образец за планирање на наставата (Гартан и сор. 2016, стр. 23)

Пирамидата на планирање може да се користи за поединечни часови, неделно планирање, па дури и за планирање на наставни единици или тематски циклуси.

Дополнителни информации и референци:

Гартан, Б. Ц. , Мурдок, Н. Л. , Пернер, Д. Е. и Имбју, М. Б. (2016). Диференцирана настава во инклузивната училница. Стратегии за успех. Арлингтон: Совет за исклучителни деца.

[Стратегии за диференцирана настава](#) врз основа на пирамидата на планирање.

Активност 2: Повеќе начини на претставување на информациите

Зошто е важно ова?

- Начинот на претставување на некоја идеја, приказна, концепт или домен на знаење избран од наставникот може да не биде еднакво прифатлив за сите ученици, па затоа создава бариери при учењето.
- Повеќе начини на претставување поддржуваат посуштинско учење, бидејќи учениците се поттикнувани да размислуваат на поинаков начин и со помош на различни наставни алатки.
- Повеќе начини на претставување ја подобруваат можноста за пристап до информации на сите деца.

За што станува збор?

- Неопходно е развивање или користење на повеќе начини на претставување, за знаењето да биде достапно до сите ученици, вклучувајќи графикони, симболи, гестови, видеоматеријали, модели, слики и звуци.
- Потребно е користење различни алатки, материјали и начини за вклучување на учениците во наставата.

Потребни методи и алатки

- Материјали и алатки за да се овозможи достапност на информациите преку нивно различно претставување, на пр., преку вид, слух или допир.
- Материјали и алатки заради приспособливост кон корисникот (на пр., текст што може да се зголеми, звук што може да се засили).

Опис на активността:

Има неколку упатства изработени од [Националниот центар за универзален дизајн](#) кои ќе ви помогнат да креирате материјали, задачи, текстови и други извори на информации достапни за сите деца:

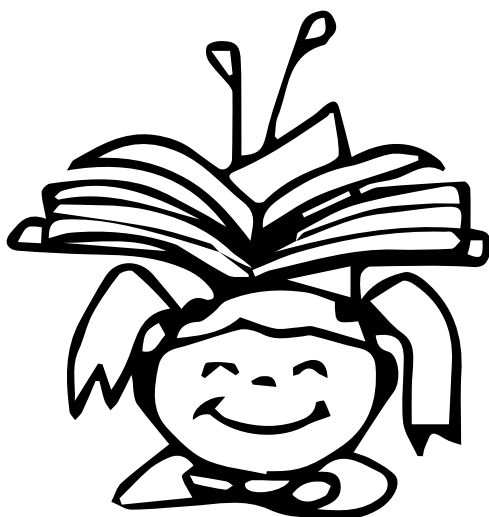
- различни опции за примање информации, на пр., алтернативи за визуелни или аудитивни информации (можеби читање текст на интернет со помош на бесплатна програма за читање на екранот)
- различни опции за јазикот, математички изрази и симболи, на пр., илустрации, симулации, слики и графикони
- различни опции за разбирање, на пр., концепциски мапи, метафори, дијаграми и употреба на стратегии за „градење скеле“ или „ситнење“ на информациите за да се потпомогне разбирањето
- различни опции за пренесување на наученото во нови контексти, на пр., постери на кои се сумирани најважните поенти
- дозволете им на учениците да помогнат во развивање на различните начини на претставување на информациите, бидејќи ова е дел од наставниот процес и ќе обезбеди корисни информации за другите ученици.

Дополнителни информации и референци:

[Брошура и вебинар на УНИЦЕФ 11 „Пристап до училиште и до наставна средина II – универзален наставен концепт](#)

[Веб-сајт на Националниот центар за универзален дизајн](#), САД

[Европски стандарди за претворање на информациите во лесни за читање и разбирање](#)

Активност 3: Повеќе начини на постапување и изразување

Зошто е важно ова?

- Сите деца не можат или не сакаат претежно да слушаат, зборуваат и пишуваат. Со планирање на други начини на постапување и изразување, училницата ќе стане поефективна наставна средина за сите ученици.
- Некои деца немаат добар успех не затоа што не се способни, туку затоа што им недостигаат конкретни вештини за извршување на активността што ја испланирал наставникот (на пр., продолжено внимание и седење мирно), кои не се важни надвор од традиционалната училница. Преку обезбедување на алтернативни начини за постапување и изразување, може да се обезбеди учество на повеќе деца.

За што станува збор?

- Неопходно е планирање алтернативни физички постапки за задачите да им бидат достапни на сите ученици (на пр., пишување на компјутер или таблет, наместо на хартија и со молив).
- Потребно е планирање алтернативно изразување вон она што обично се практикува во традиционалните училници.
- Потребни методи и алатки
- Збирка со различни наставни стратегии, од која учениците ќе може да избираат.
- Апликации за паметни телефони, компјутери или ајпади.

Потребни методи и алатки

- Збирка со различни наставни стратегии, од која учениците ќе може да избираат
- Апликации за паметни телефони, компјутери или ајпеди

Опис на активността:

Оваа активност значи да се размисли за повеќе начини на кои учениците може да покажат или да илустрираат што знаат или што научиле. Таа се однесува на принципот „како“ во наставата. Наставниците обично бараат усни или писмени одговори од учениците, додека седат во класот заедно со другите деца. За многу ученици, ова не е атрактивен ниту пристапен начин да се изразат. Затоа инклузивниот наставник обезбедува опции за физичка активност, изразување и комуникација. И

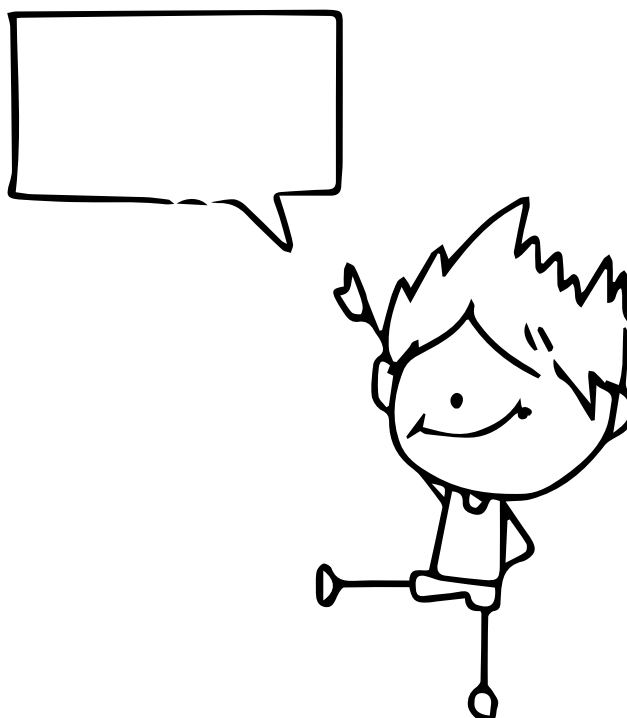
Бидејќи различни деца имаат различни омилени начини или различни можности за вклучување, еднакво важно е да се обезбедат можности за извршни функции, за да се прошири репертоарот на вклучување на учениците.

Практични примери за тоа како ова може да се направи во училница:

- децата нека ги користат своите смартфони или компјутери (обезбедени од училиштето) за пристап до информации и за извршување на задачата
- обезбедете илустрации, графикони, модели, за да ги направите предметот или темата попристапни
- користете блогови или бели табли за да им овозможите на учениците да учествуваат во дискусии или да придонесат кон истражување на темата
- учениците нека составуваат свои мултимедијални презентации на наученото, на пр., преку креирање мултимедијална книга со Book Creator или Tar Heel Reader
- користете онлајн-ресурси за визуализација на математички проблеми на [Национална библиотека за манипулативи](#)

Дополнителни информации и референци:

[Ресурси](#) наведени од Националниот центар за универзален дизајн [Креатор на книги](#) – апликација за ученици, за документирање на наученото [Стратегии на ситнење на информациите за вашите ученици](#) од Едутопија или на интернет страницата на [Британски совет](#)

Активност 4: Заедничко градење вокабулар

Зошто е важно ова?

- Различните училници се богат извор на информации за сите ученици, бидејќи и знаењето во нив е различно. Со овој ресурс, учениците ќе се чувствуваат ценети, а нивните искуства ќе бидат признаени како важни за идната настава.
- Учењето преку соработка и реагирање спрема другите ги проширува знаењата на сите деца.

За што станува збор?

- Неопходно е партиципативно развивање вокабулар за некоја тема, наставна секвенца или лекција.
- Потребно е олеснување на „суштинското учење“ преку различни претставувања.

Потребни методи и алатки

- Лепливи ливчиња – ако резултатите се прикажуваат за сите.
- А5 картички – ако резултатите се користат за настава на учениците.
- Смартфони – ако резултатите се интегрираат во апликација за градење на вокабулар.

Опис на активността:

Како прв чекор, групата ученици (или поединечни ученици) нека ги запишат сите зборови што не ги разбрале целосно или за кои сакаат да дознаат повеќе. Потоа групата или ученикот избира најважни зборови. Ако овој чекор го прават различни групи или ученици во иста училница, потребна е кратка секвенца, при што учениците ќе ги споредат зборовите и ќе направат комбинирана листа од најважните зборови.

Потоа се подготвуваат картичките или лепливите ливчиња, така што зборот што треба да се објасни ќе се стави во горниот ред, додавајќи дел за објаснување, дел за коментари на објаснувањето и трет дел за краток текст во кој е употребен зборот (види илустрација десно).

Кога ќе се изработи картичката и ќе се вметне зборот, таа ќе оди кај друг ученик или друга група ученици кои ќе дадат објаснување на зборот.

По објаснувањето, картичката се движи кон следниот ученик или група. Сега, објаснувањето се чита и се коментира. Дали е добро? Дали недостасува нешто важно?

Кога коментарите ќе се пополнат за сите картички, тие одат кај уште еден ученик или група. Сега ќе се напише текст во кој ќе се употреби зборот. Слика 18: Образец за зборовна картичка

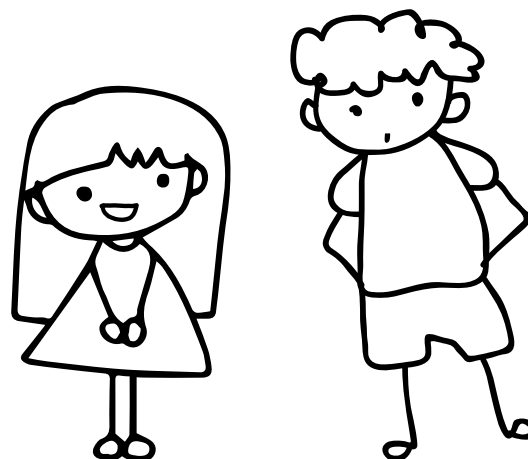
Збор
Објаснување на зборот
Коментар за објаснувањето
Кус текст во које употребен зборот

Слика 18: Образец за зборовна картичка

Сега, пополнетите картички се разменуваат меѓу учениците и се оценуваат: дали оваа картичка дава корисни информации, дали сè е точно или треба да се подобри? Кога учениците ќе ги прифатат картичките, наставникот проверува дали е сè во ред. Сега картичките може да се користат на следните часови за сите ученици.

Дополнителни информации и референци:

[Активности за градење вокабулар](#) од Британски совет и Би-би-си
[Направете илустриран речник](#) (активност на Education.com)

2.2 КРЕИРАЊЕ И АДАПТИРАЊЕ ОСТВАРЛИВИ ЦЕЛИ ЗА СИТЕ УЧЕНИЦИ

Преглед

Во овој оддел станува збор за утврдување на цели. Целите се визии за иднината, тие ги водат нашите активности и ги предвидуваат нашите достигнувања: ако учениците си постават ниски цели, тие нема да развијат мотивација за повисоки резултати. Очекувањата се имплицитни цели и тие не ги водат само нашите постапки, туку и активностите на учениците. Преку развивање на ефективни цели и помагање на учениците да станат посвесни за своите очекувања и како тие влијаат врз успехот, учењето може значително да се подобри. Активностите овде претставуваат четири примери за помош на учениците и наставниците, при што тие ќе станат посвесни за своите практики на утврдување цели и за начинот како да ги подобрат.

Информации за корисникот

Според Џон Хети, предвидувањата на учениците за идниот успех имаат најголем ефект врз нивното учење. Затоа, ако наставниците умеат позитивно да влијаат врз овие очекувања, тие ќе постигнат голем напредок во процесот на учење кај учениците. Ваквите практики треба да станат дел од секојдневниот училиштен живот, бидејќи развивањето ефективни цели и менувањето на негативните или ниски очекувања бараат постојан и континуиран напор на наставниците и учениците.

Активност 1: Развивање ефективни цели**Зошто е важно ова?**

- Целите ги движат нашите постапки и го насочуваат нашето внимание. За наставниците, најважно е на ум да ги имаат долгорочните цели, истовремено следејќи ги краткорочните цели при кратки наставни низи. Учениците може да работат на различни краткорочни цели, а сепак да ги остварат општите цели.

За што станува збор?

- Неопходно е стекнување флексибилност за реагирање на идеите и желбите на учениците, без да се изгубат од вид долгорочните цели и достигнувања.
- Потребно е посочување на целите на начин што им овозможува на учениците да развијат очекувања, да се фокусираат на она што е важно за нивното учење и да проверат дали ги постигнале целите по завршувањето на наставната секвенца.

Потребни методи и алатки

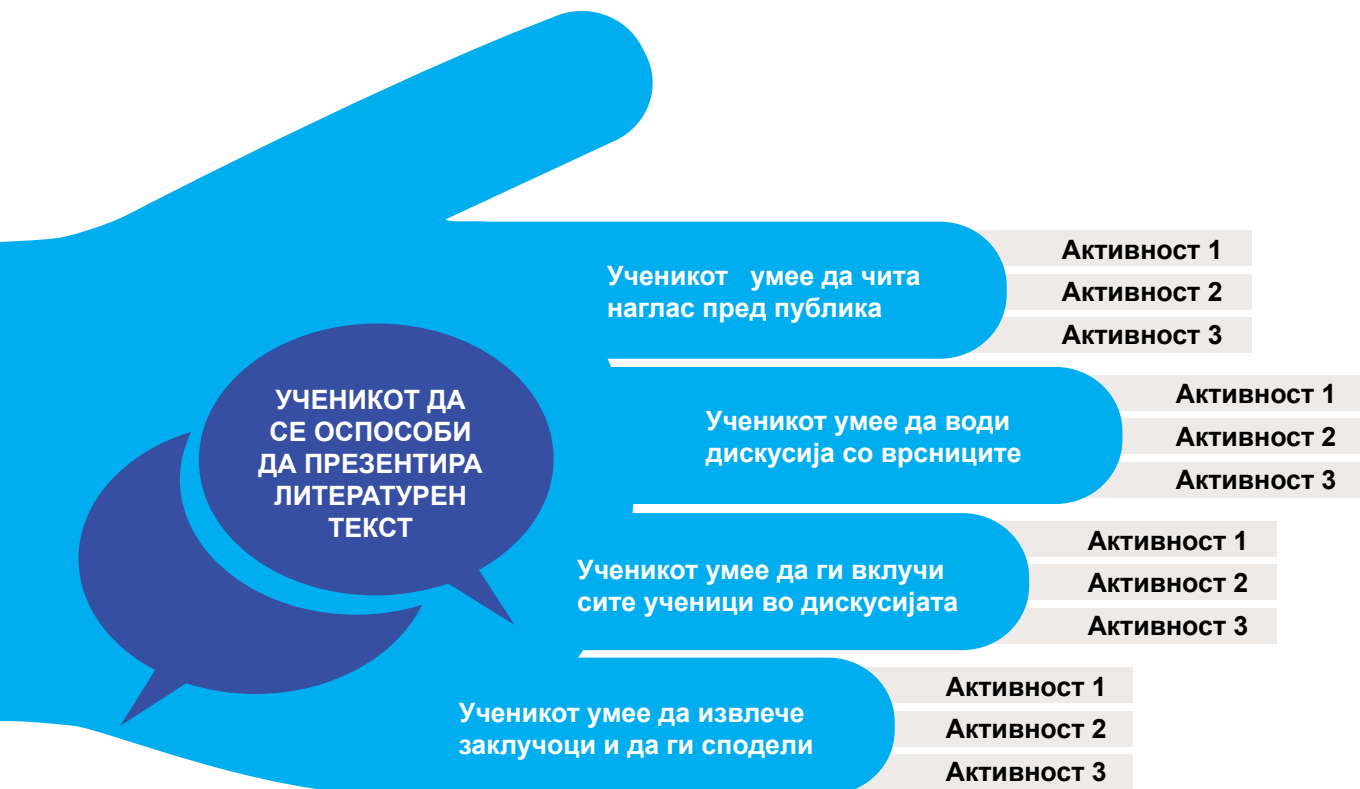
- Планирање цели на повеќе нивоа.
- Обрасци за мапирање на стратешките цели.

Опис на активноста:

Во крајна линија, образованието треба да им помогне на учениците да станат одговорни и компетентни возрасни членови на заедницата. Повеќето образовни системи даваат широка визија за тоа што треба да се постигне со задолжителното образование на учениците, а која се користи за изработка на националниот план и програма. Идеално, програмата содржи искази за резултатите на учениците (на пр., програма заснована на компетентност), но некои земји сè уште имаат програми со фокус врз содржината наместо врз компетентноста. Кај планирањето од назад кон напред, целите се утврдуваат како фокусна точка на дневната подготовка. Појдовната точка на планирањето не е: „Што ќе правам со учениците?“ туку „Што сакам учениците да постигнат и да умеат да прават?“

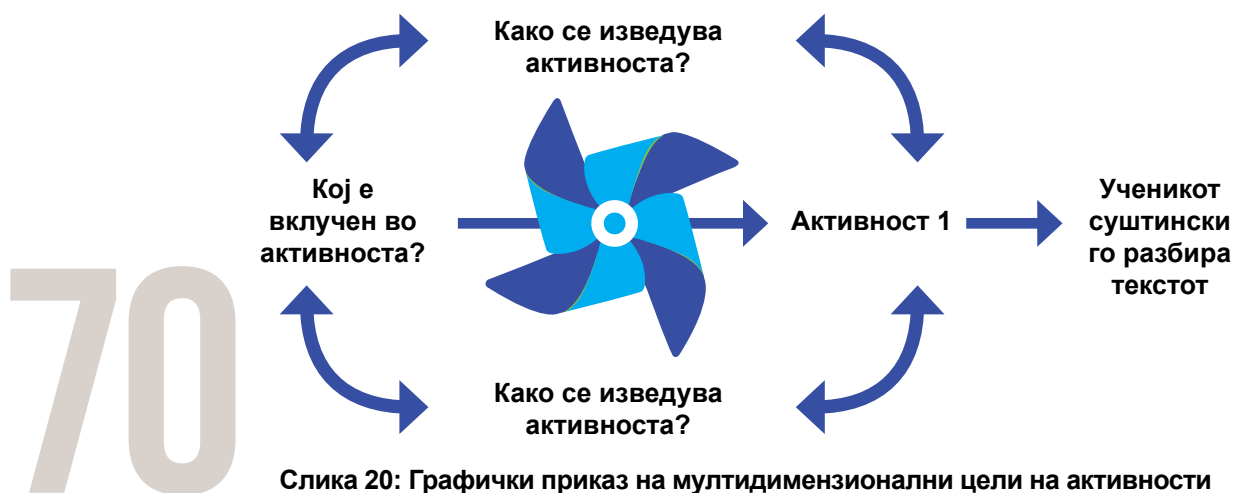
За наставната секвенца, наведете ја целта што сакате да ја постигнете со учениците. Изработете индикатори, односно дефинирајте исходи за да го опишете нивото на компетентност што учениците треба да го постигнат или што е тоа што очекувате ученикот да го демонстрира

на крајот на учењето. Потоа, секој исход, т.е. индикатор на успешност употребете го за планирање на активностите со кои на учениците им се помага да ја постигнат целта. Пример:

Слика 19: Поврзување на цели, исходи и активности

Вакви прикази може да креираат и самите ученици, а наставникот да ги провери. Тоа е првиот чекор кон изработка на план за работа кој ќе содржи и информации за начинот на изведување на активностите, со кого, каде и како. За овој поконкретен чекор на планирање, може да се употреби моделот со активности:

Слика 20: Графички приказ на мултидимензионални цели на активности

Дополнителни информации и референци:

[Модул 3 на УНИЦЕФ за обука на обучувачи](#), Единица 3.2: Поставување ефикасни цели (стр. 133)

[Секојдневни наставни алатки](#) опфаќа мапа на стратегии за цели која, исто така, може да се употреби.

Активност 2: Учениците предвидуваат идни достигнувања**Зошто е важно ова?**

- Децата се многу прецизни кога предвидуваат како да направат нешто. Влијанието врз предвидувањата за нивниот успех директно ќе влијае врз нивните резултати.
- Ако наставниците дознаат какви очекувања имаат учениците, може да најдат начин да им помогнат да ги надминат таквите очекувања.
- Кога учениците ќе видат дека можат да бидат поуспешни од своите очекувања, ќе стекнат доверба во својата способност за учење.

За што станува збор?

- Неопходно е соочување на учениците со сопствените очекувања.
- Потребно е учениците да го дознаат резонот зошто им оди добро или не и да им се помогне да стекнат самодоверба при учењето.

Потребни методи и алатки

- Не е потребен посебен материјал.

Опис на активноста:

Примери што наставниците може да ги користат во училница:

- пред усното проверување на знаењата или писмен тест, замолете ги учениците да ги запишат оценките што очекуваат да ги добијат. Искористете ги овие информации за да ги поттикнете да се обидат да изработат подобро;
- покажете мапа на целите што сакате да ги постигнете (види Активност 1 во ова поглавје) или критериумите за оценување што сте ги поставиле и учениците нека запишат колку успешни очекуваат да бидат;

- учениците нека ги запишат своите цели за наставната секвенца и што би сакале да постигнат до крајот на секвенцата. По размислувањето за целите заедно со другите ученици, соберете ги целите. Подоцна кажете им ги целите на учениците и забележете ги оние на кои не сте помислиле. Погрижете се учениците да ги постигнат целите, па дури и да ги надминат;
- додадете рубрика за самооценување во тестовите или работните листови и дајте им време на учениците да запишат какви оценки очекуваат на задачата или тестот.

Дополнителни информации и референци:

[Поимник на Хети за влијанијата врз успехот на учениците](#) – самопријавени оценки.

[Цон Хети](#) објаснува за влијанието на ученичките очекувања врз успехот на учениците.

Активност 3: СМАРТ-проверката на целите

Зошто е важно ова?

- Учениците имаат тенденција да си постават многу широки и апстрактни цели (на пр., да имаат подобри оценки), но им недостига умешност да ги расчленат на остварливи цели.
- Учениците обично не се сигурни дали ги постигнале целите и дали научиле сè што е потребно за да бидат успешни во иднина. СМАРТ-проверката им помага на наставниците и учениците да комуницираат за резултатите од учењето.

За што станува збор?

- Неопходно е учениците да научат да формулираат цели според проверката СМАРТ.
- Потребно е учениците да ги проверуваат своите достигнувања во однос на однапред дефинирани цели.

Потребни методи и алатки

- Хартија, пенкало и опис на СМАРТ-проверката.

Опис на активноста:

Наставникот ги претставува петте компоненти на ефективно дефинирање цел, со кои на ученикот му се посочува потребното однесување или резултат. Петте компоненти се:

- С за „специфична“: Целта треба да посочи конкретна постапка, настан или исход што ќе се реализира или ќе се изврши. Треба да се даде осврт на прашањата: „Кој“, „Што“, „Кога“ и „Зошто“
- М за „мерлива“: Целта или очекуваниот резултат треба да бидат мерливи и видливи. Овде може да помогнат прашањата: „Колкумина“, „Колку“ или „Како ќе се измери напредокот“
- А за „адекватно остварлива“: Целта треба да биде реално остварлива со оглед на ограничувањата на достапно време, енергија и ресурси. Овде треба да се постават прашањата: „Кои чекори се потребни“, „Дали е ова реално“
- Р за „реална“: Целта треба да биде доволно висока за да биде предизвик, но и да има изгледи за успех. Овде може да помогнат прашањата: „Дали ги имам потребните вештини и знаења за остварување на оваа цел“ или „Со оглед на ограничувањата, дали е веројатно да се оствари оваа цел“
- Т за „темпирана“: Во целта треба да се наведе рокот во кој таа ќе биде постигната. Овде е важно да се праша: „Кој е рокот“ или „Колку време ми треба за постигнување на оваа цел“.

Ваквата СМАРТ-проверка може да се користи за секакви цели – изработени како од учениците, така и од наставниците. Учениците и наставниците може да направат постер со СМАРТ-проверката за дефинирање на целите и да го закачат некаде во училницата.

Дополнителни информации и референци:

Информации за [ЕдUTOпија за утврдување СМАРТ-цели](#)

Проверете на интернет какви обрасци може да користат учениците, на пр. од [Училиштата Парквеј](#)

[Квиз](#) за проверка на знаењето околу утврдувањето на СМАРТ-цели на [study.com](#)

Активност 4: Градење позитивни очекувања за најтешките ученици

Зошто е важно ова?

- Негативните ставови и очекувања на наставниците се исто толку штетни за успехот како и негативните очекувања на учениците. Тие се првиот чекор кон еден маѓепсан круг меѓу наставникот и ученикот што води кон слаб успех и проблеми во однесувањето.
- Некои ученици добиваат само негативни коментари од своите наставници; никој не може да учи во таква негативна емоционална средина.

За што станува збор?

- Неопходно е да станете свесни за вашиот начин на размислување во врска со учењето и успехот и како тоа е поврзано со учениците и начинот на кој ги гледате (на пр., како добри ученици наспроти лоши).
- Потребно е да станете свесни за тоа како вашите очекувања се поврзани со коментарите што им ги давате на учениците, за да примените начин со позитивни очекувања кај вас и кај учениците.

Потребни методи и алатки

- Критериуми за набљудување заради самонабљудување или набљудување од колега/врсник.

Опис на активността:

Има неколку активности во кои наставниците може да се вклучат за да ги преиспитаат своите негативни или ниски очекувања за некои ученици и да започнат да усвојуваат очекувања кои ќе им помогнат на учениците подобро да учат.

Повратните информации се одраз на очекувањата:

Начинот на кој ја давате повратната информација е одраз на вашите очекувања. Набљудувајте се на часот за да станете свесни за повратните информации што ги давате:

- главно повратни информации за успешноста (фокус врз исходот или резултатот, на пр., „прекрасен состав и без правописни грешки“ или „само пет решени задачи и толку многу грешки“)

- главно повратни информации за личноста (фокус врз карактеристиките на учениците, на пример, добар/лош ученик, „мрзлив си и невнимателен“, „никогаш нема да го научиш ова“)
- главно повратни информации за чувствата на послабите ученици (фокус врз тоа учениците да не се вознемируваат околу неуспех или слаби резултати)
- главно повратни информации за напорот или процесот (фокус врз применетата стратегија или процес на учење, на пр. „си употребил/а. . . како стратегија, си размислил/а ли да се обидеш со. . .“).

Повратните информации со фокус врз напорите и процесот на учење ги одразуваат вашите основни очекувања дека сите ученици може да имаат добар успех, ако упорно се обидуваат и веруваат во својот потенцијал за учење. Утешителните повратни информации одразуваат ниски очекувања на наставниците од учениците. Нагласувањето на резултатот и на личноста одразува фиксиран начин на размислување, при што наставниците претпоставуваат дека добриот успех е директен одраз на високата интелигенција (и обратно) и дека високата интелигенција е фиксна карактеристика на ученикот.

Променете го начинот на размислување во развоен начин на размислување

Преку промена на вашиот фиксиран начин на размислување во развоен начин на размислување, ќе ги трансформирате своите очекувања од учениците, како и ефектот од нивните очекувања. Со фиксиран начин на размислување, претпоставката е дека постојат добри и лоши ученици, со висока и со ниска интелигенција и дека овие карактеристики ќе го одредат нивниот успех во училница. Развојниот начин на размислување ја промовира идејата дека учениците можат да научат сè ако се упорни, не се обесхрабруваат и се подготвени да го потрошат потребното време за да совладаат вештина или да стекнат компетентност.

Совети за в училница:

- Не велете им на учениците „не знаеш да го направиш ова“, туку „во моментот не знаеш да го направиш ова, но можеш понатаму да го научиш“.
- Истакнете дека добриот резултат без напор е во ред, но можеби овие ученици си поставуваат прениски цели за она што веќе го знаат и нема добро да учат во иднина. Постојаното фалење за успех што не бара никаков напор ги прави учениците мрзливи и незаинтересирани за учење!

Внимавајте: Добронамерното фалење може да зацврсти фиксиран начин на размислување кај учениците ако се фокусира врз способноста на детето, а не врз вредната работа и труд – види погоре под „повратни коментари“.

Слика 21: Натпис на училишна врата: „Овде учи, се смее и се движи одделението на глвчиња и слонови“

Дополнителни информации и референци:

Види и 4. 3, Активност 1 за давање целисходни повратни коментари [Модул 1 на УНИЦЕФ за обука на обучувачи](#), Единица 1.2 Вреднување на разликноста кај учениците (стр. 57)

Двек, Керол (2007). Начин на размислување. Новата психологија на успехот. Како да научиме да го исполниме својот потенцијал. Њујорк: Балантајн букс.

Информации за идеите на Керол Двек [онлајн](#).

[Развивање развоен начин на мислење кај наставниците и персоналот на Едутопија](#)

[Проверете си го начинот на размислување на mindsetworks.](#)

Активност 5: Настава преку работилници

Зошто е важно ова?

- Наставата преку работилници му овозможува на наставникот да изработи индивидуални задачи со индивидуализирани и диференцирани цели за учениците.
- Учениците учат според сопствен ритам и си поставуваат индивидуални цели.
- Наставата преку работилници промовира саморегулирано учење.

За што станува збор?

- Неопходно е учениците да научат да ги разбираат целите ориентирани кон компетентност, како и да формулираат цели за својот процес на учење.
- Потребно е диференцираните цели да налагаат и диференцирано оценување.

Потребни методи и алатки

- Катче за работилници со папки за различни задачи.

Опис на активностa:

Наставниците може да применат настава со работилници по секој предмет и во поинакви формати, како на пр., за мини лекција или за цела наставна тема. Како може да употребите работилница за унапредување на способноста за читање, на пример? Прво, ќе изработите цели за читање (читање конкретен текст или книга). Се препорачува да формулирате три или четири цели за различно ниво на умешност за читање:

Цел 1 (основно ниво): Умеам да одлучам дали реченицата е точна или погрешна

Цел 2 (средно ниво): Умеам да ги довршам речениците за содржината на книгата

Цел 3 (напредно ниво): Умеам да ја прочитам и да ја разберам книгата, како и да го резимирам нејзиниот контекст во 5-6 реченици.

Второ, ќе подготвите задачи врз основа на овие цели. За целите 1 и 2, може да се употреби тест со избор од повеќе одговори, додека за напредното ниво, треба да подготвите потешки задачи со отворени прашања.

Учениците слободно ја избираат задачата на која ќе работат. Секоја задача има иста вредност и важност во наставниот процес. Меѓутоа,

може да ги поттикнете учениците да изберат цели од повисоко ниво заради натамошно развивање на способноста за читање. Ако сакате да ставате оценки за продуктот од работилницата, земете ги предвид процесот и продуктот, но не и нивото. Тоа значи дека и продукт од основно ниво може да се оцени со висока оценка. Учениците ќе научат да формулираат свои цели ориентирани кон компетентност и ќе ја остварат оваа цел.

Активност 6: Ресурсно-ориентирана и фокусирана корекција на писмени работи

Зошто е важно ова?

- Примената на ресурсно-ориентирана и фокусирана корекција им помага на учениците да видат што веќе знаат и да се концентрираат на конкретни грешки.
- Фокусираната корекција им овозможува на наставниците да применуваат диференцирани цели врз основа на компетентноста кај учениците.
- Важно е да не се поправа секоја грешка што ќе ја направи ученикот.

За што станува збор?

- Учениците може да се фокусираат на конкретни грешки и да ги елиминираат.
- Наставниците користат „скеле“ водејќи ги учениците во следната зона на развој (Виготски).
- Учениците следат диференцирани цели.

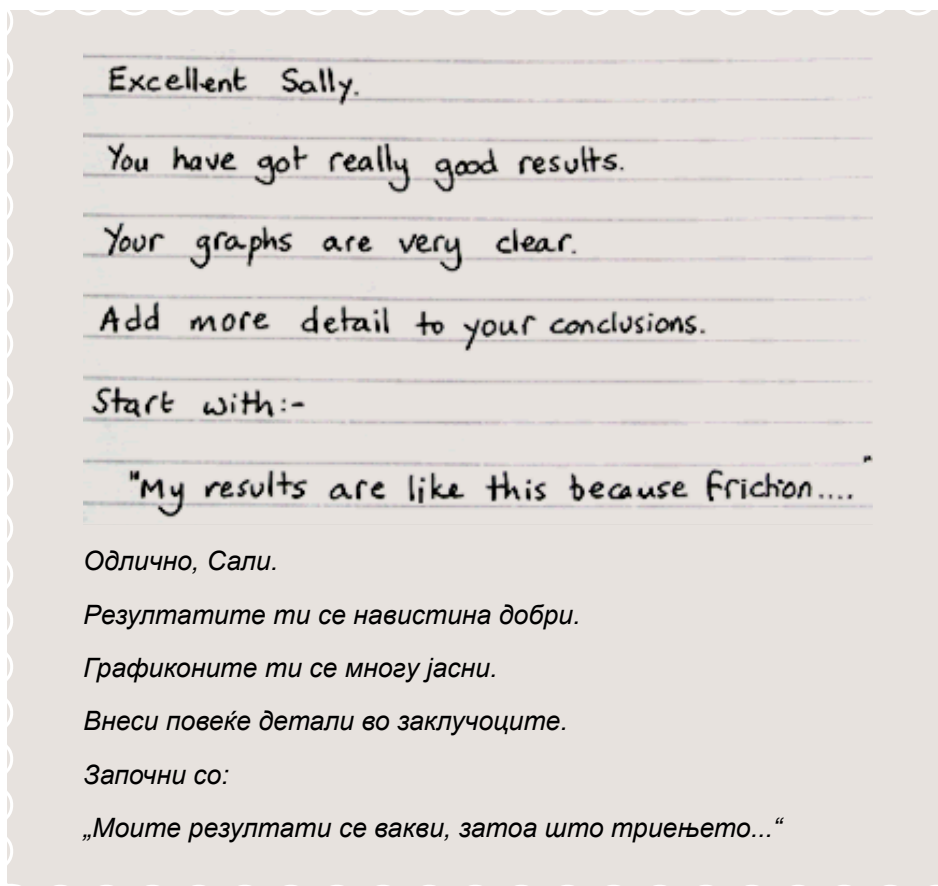
Потребни методи и алатки

- Не се потребни алатки.

Опис на активноста:

Во првиот чекор, употребете ресурсно-ориентирани повратни информации така што ќе расчлените сè што ви се допаднало во писмената работа на ученикот. Што направил добро? Пофалете ја неговата креативност или точните форми на конкретни зборови, но и структурата на текстот. Во вториот чекор, појаснете го фокусот: Ќе се фокусирам на корекција на глаголите и структурата на твојот текст. Поправете ги само овие грешки во текстот и дадете неколку совети за тоа како може ученикот да ги извежба. Формулирајте неколку цели со учениците, на пример, за следниот писмен текст: умеам да користам глаголи во правилна форма. Умеам да го структурирам текстот во главни делови како вовед, главен дел и заклучок.

Наставниците може да користат фокусирани корективни повратни коментари во секој предмет. Во предметите како математика, географија или биологија, може да се фокусираат на конкретната стручна терминологија или на конкретното изразување карактеристично за предметот.

Слика 23: Ресурсно-ориентирана и фокусирана корекција

Дополнителни информации и референци:

Слика 23 – <http://cciproject.org/afl/images/WrittenFeedback.gif>

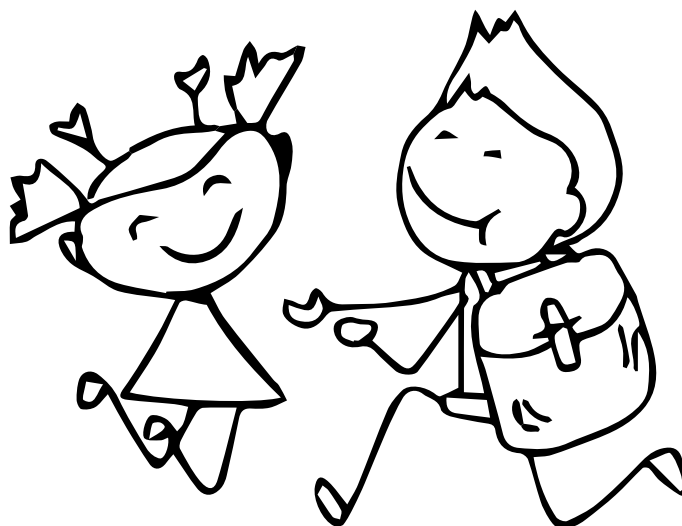
2.3 СОЗДАВАЊЕ СРЕДИНА ПРИЛАГОДЕНА НА УЧЕЊЕ

Преглед

Во овој оддел се зборува за тоа како наставниците може да влијаат врз наставната средина. Тука не станува збор само за физичката уреденост и локацијата на училницата, туку и за социјално-емотивната средина која наставниците и учениците ја создаваат кога меѓусебно комуницираат. Има неколку активности што се од помош при создавање на подобри можности за учење, преку обезбедување позитивна клима во училница, преку промовирање позитивна интеракција меѓу учениците, со распоредување на мебелот или групирање на децата во согласност со наставното искуство. Овие активности се опишани во овој оддел.

Информации за корисникот

Пристапноста, учеството и учењето, а со тоа и успехот на учениците, зависат од контекстот во кој ќе се одвива наставата. Ако наставните средини не се пријатни, или дури и заканувачки за учениците, ним ќе им биде тешко да соберат енергија и мотивација за учење. Инклузивното образование значи да се обезбеди сите деца да се чувствуваат добредојдени и вклучени во училишните активности, способни да придонесат и да дејствуваат. Но, наставните средини мора да бидат и функционални во поддршка на учењето. Традиционалните училници имаат тенденција да ги изолираат учениците едни од други, а интеракциите главно се со наставникот. Наставата во чиј центар е наставникот е корисна кога сите ученици треба да се водат низ истото искуство, но секогаш постои ризик дека ваквите активности нема да допрат до сите ученици. Инклузивните наставни средини треба да се уредат така што ќе се овозможат повеќе начини за вклучување, а тоа е еден од принципите на универзалниот наставен концепт.

Активност 1: Атмосфера во училницата

Зошто е важно ова?

- Учениците треба да се чувствуваат силни, прифатени и безбедни да учат и да испробуваат работи што им се тешки.
- Психолошките потреби на учениците мора да бидат исполнети, инаку нема да можат да се концентрираат на учењето.

За што станува збор?

- Неопходно е во поддржувачката наставна средина децата да се чувствуваат добредојдени и безбедни и да бидат поканети да истражуваат, да учат и меѓусебно да комуницираат.
- Потребно е создавање чувство на заедништво и заемна поддршка, при што сите деца се поттикнати да учат, а на грешките се гледа како на можности за учење, а не како на причини за срам.

Потребни методи и алатки

- Ставете ученички изработки на сидот или постери на мајчините јазици на учениците, нагласувајќи дека сите

Опис на активноста:

Постојат три главни компоненти за развивање на позитивна клима во училница: давање чувство на заедништво и заемна поддршка на учениците, чувство на сигурност што им овозможува да преземаат ризици и да дејствуваат. Ќе бидат опишани три активности, при што секоја дава осврт на една од овие компоненти.

Заедништво и заемна поддршка:

Појдовна точка за заедништво на учениците е да се знае и да се прифати присуството на секој ученик. Изложувањето портрет на секој ученик во училницата е начин да се покаже почит. Допуштањето децата да го употребат мајчиниот јазик за да се опишат или за да кажат „Здраво“ им помага да се чувствуваат почитувано.

Секое дете треба да биде покането да се претстави, при што другите ќе го поздрават, ќе го прифатат, ќе го ислушаат и ќе му одговорат. Чувството за групен идентитет може да се зајакне кога ќе се направат

Слика 24: Добредојде за сите ученици (ЈУКИБУ, Интеркултурна библиотека, Базел, Швајцарија)

портрети и ќе се прикажат на начин што го илустрира фактот дека овие деца си припаѓаат, дека сите се членови на групата.

Чувството на заедништво меѓу родителите што доаѓаат на родителска средба или на состанок со другите родители е еднакво важно. Разновидноста на јазичните потекла може да се уважи така што родителите ќе бидат поканети да ги поздрават другите на својот јазик. Ова може да се направи со картички кои ќе им бидат пред очи за време на средбата и ќе се користат подоцна во училница – поздравување на децата секое утро на нивниот јазик.

Ризикување и самодоверба:

Учениците што се плашат дека ќе бидат изложени на потсмев и срам не се расположени да ризикуваат велејќи нешто погрешно. Повеќето деца уште рано во училиште учат дека грешките се знак на слабост и недостаток на интелигенција. Однесувањето на наставникот може да поттикне вакви уверувања или систематски да ги промени. Што можат наставниците да направат за да ги поттикнат учениците да ризикуваат и да прават грешки? Како може да им помогнат за да разберат дека најдобро учиме од своите грешки и дека чувството е одлично кога грешките ќе се надминат откако ќе се сфатат?

Разговарајте со учениците за правењето грешки – може да посочите цитати за користа од грешките, на пр., од Ајнштајн: „Оној што никогаш не згрешил, никогаш не се обидел ништо ново“, или од Ганди: „Слободата не вреди да се има, ако нема слобода да се греша“.

Учениците може да се вклучат во мали групи за да истражат што значи „грешењето“ за нив и како грешките помагаат во учењето. Резултатите на групата се презентираат пред другите. Најважните поенти за вредноста на грешките се собираат и се збогатуваат со информациите дадени од наставникот. На пример, грешките треба да ги поттикнат учениците да не се откажуваат и да покажат упорност и истрајност – кои, всушност, се квалитети на успешните ученици. Резултатите може да се развијат во правила за грешење во училница.

Влијание и контрола:

Позитивната атмосфера во училницата, исто така, зависи од чувството на контрола и можност за дејствување. Со други зборови, учениците чувствуваат дека можат да влијаат врз тоа што се случува во училницата, тие се гледаат себеси како активни фактори, а не како жртви на околностите. Ова се однесува како на наставата во чиј центар е ученикот така и на фокусот врз компетентноста што учениците треба да ја совладаат, а не на темите што наставниците треба да ги покријат.

Давањето избор на учениците за тоа каде, што и како ќе учат и што треба да постигнат е опфатено во соодветните делови. Исто така, наставниците треба да размислат кои одлуки ќе ги споделат со учениците, на пример, за тоа кога да имаат пауза за ужина, кога да се предаде проектот или каде сакаат да одат на екскурзија и зошто.

Други правила може да го опфатат однесувањето на наставникот, на пример, учениците да може да ја прекинат наставната низа ако нешто не им е јасно (на пр. „Прекинете ме“, опишано во Сафир и сор., стр. 343 и понатаму). Исто така, може да има правила за прашањата на наставниците, на пр., наставниците треба да избегнуваат прашања што ги збунуваат и засрамуваат учениците или прашања за разбирање што можат да се одговорат само со „да“ или „не“. За изработка на правилата на однесување во училница, види 2. 4., Активност 1.

Дополнителни информации и референци:

Сафир, Ј. , Хејли-Спека, М. А., Гоуер, Р. (2008). Вешт наставник. Градење на вашите наставнички вештини. Актон, М. А. (Поглавје за атмосфера во училница).

[Учење на учениците да ги прифаќаат грешките](#) од Едутопија.

[Јакнење на учењето преку предавање контрола на учениците](#) од „Знаењето функционира“ (Knowledge Works).

Активност 2: Внатрешно-надворешен круг**Зошто е важно ова?**

- Сите ученици може да се изразат истовремено и во кратко време да се вклучат со различни ученици.
- Ја подобрува способноста за зборување и слушање.

За што станува збор?

- Внатрешно-надворешниот круг може да се употреби за меѓусебно запознавање на учениците за кратко време, или за да се дознае што мислат другите за одредена тема.
- Неопходна е примена на стратегија за учење јазик што поттикнува размена на знаења меѓу учениците.
- Потребно е меѓусебно вклучување на учениците.

Потребни методи и алатки

- Доволно простор за децата да се рашират.
- Прашања што ќе ги поставуваат наставниците.

Опис на активността:

Оваа техника на дискусија им овозможува на учениците за кратко време да разменат мислења, знаења и интереси преку структурирана интеракција со другите. Наставникот формира два круга и сигнализира кога надворешниот круг треба да се придвижи за секој ученик да добие нов партнер за разговор.

Чекор 1. Учесниците формираат два концентрични кругови, свртени едни кон други, така што секое дете од првиот круг да има партнер од другиот круг.

Чекор 2: Наставникот поставува прашање и секој ученик има неколку секунди да размисли пред интеракцијата со партнерот. Прашањето може да се напише на табла за учениците да се потсетуваат за време на разговорот. Учениците ги споделуваат своите размисли со соученикот свртен кон нив. Наставникот може да ја структурира оваа вежба така што прво ќе ги покани учениците во внатрешниот круг да кажат што мислат и ќе даде сигнал кога треба да одговорат учениците во надворешниот круг.

Чекор 3: Наставникот дава сигнал и ги поканува учениците во надворешниот круг да се придвижат еден чекор надесно или налево. Учениците им ги кажуваат своите одговори на новите партнери. По некое време, наставникот може да одлучи да постави ново прашање или да претстави нова тема за дискусија.

Дополнителни информации и референци:

[Внатрешно/надворешен круг](#) од [theteachertoolkit.com](#)

Бенет, Б., Ролхајзер, Ц. (2001). По Моне: Умешноста на наставната интеграција. Торонто, Онтарио: Букејшон.

Активност 3: Преуредување на училницата**Зошто е важно ова?**

- Просторното уредување и инфраструктурата се важен дел од наставната средина. Може да го олеснат заедничкото учење или да создадат бариери/пречки при интеракцијата.

За што станува збор?

- Неопходни се начини на кои наставниците може да ја изменат физичката наставна средина, согледувајќи ги наставните потреби на учениците.
- Потребно е овозможување флексибилен начин на седење, за да се олеснат учењето и вклучувањето во конкретни интеракции и активности.

Потребни методи и алатки

- На пр., душеци, големи перници за читателското катче.
- Друг мебел и завеси за да се одвојат наставните простори.

Опис на активността:

Традиционалните училници го имаат наставникот во центарот и не дозволуваат диференцирана настава, т.е. персонализирано учење на учениците. Наставниците може да ја употребат листата за проверка на наставната средина или следниве прашања за да го согледаат актуелниот распоред во училницата:

- Дали училницата вклучува различни наставни зони (на пр., настава во круг, простор за индивидуална работа на задачи, простор за работа во групи)?
- Дали наставните материјали се достапни и лесно пристапни за сите деца?
- Дали децата можат да се вклучат во игри или читање книги кога ќе завршат со задачата?
- Дали децата можат да седат на различни места, наместо само на едно место?
- Дали децата имаат право на глас при уредувањето на својата наставна средина?

Слика 25: Индивидуално обоени столчиња

Слика 26: Читателско катче

Наставникот и учениците заедно може да размислат за просторното уредување на училницата и како таа да се направи поиндивидуализирана или пофункционална за учењето на поединечни деца. На пример, на децата може да им се предложи да обојат прости столчиња што ќе се користат во кругот (Слика 25).

Ако на децата им се дава можност да прочитаат некоја книга или да играат кога ќе завршат со задачата – или едноставно кога им треба пауза – може да се направи читателско катче со удобни перници, душек, а можеби и со завеси за да биде пријатно и удобно (Слика 26).

Дополнителни информации и референци:

[Уредување на наставни средини](#) од Едутопија.

[Инструментариум за креирање инклузивни наставни средини по мерка на учениците](#)

од УНЕСКО, Бангкок (Брошура 1).

[Churermodell](#) – „Три наставни зони во училницата“ (на германски). Види и Гартан и сор. (2016)

Активност 4: Флексибилно групирање – групна сложувалка

Зошто е важно ова?

- Флексибилното групирање го спречува исклучувањето што често се забележува кај фиксни групи.
- Групирањето се заснова врз задачата и успехот што треба заедно да се постигнат, а не врз карактеристиките на учениците; тука се промовира кооперативно учење.

За што станува збор?

- Флексибилното групирање им овозможува на учениците да работат во разни групи и да ја запознаат својата компетентност во различни ситуации.
- Потребен е метод на кооперативно учење преку кој учениците меѓусебно се запознаваат и ги надминуваат етничките конфликти (се нарекува и метод на сложувалка).

Потребни методи и алатки

- Хартија и пенкало за учениците или флипчарт за сумирање на резултатите.
- Може да биде од помош визуализација на групната сложувалка.

Опис на активноста:

Групната сложувалка им овозможува на учениците да работат во различни групи со различни задачи и да ги споделат резултатите со целиот клас. Во сржта на групната сложувалка има проблем што треба да се реши или прашање што треба да се одговори. Групните сложувалки може да се користат за изработка на правила во училницата, акциони планови за менување на училишната средина, но и за редовни наставни теми. Учениците меѓусебно зависат во однос на расчленувањето на проблемот или задачата на делчиња, кои се составуваат преку интеракција меѓу различните групи.

Постојат два пристапа за доделување на задачи или прашања на групите и за организирање на размената:

- (1) Секоја група работи на сите прашања и задачи што им се доделени на одделни ученици
- (2) Секоја група работи на едно прашање или задача што се доделени на групата.

Постапка 1:

Класот се дели во групи, така што секој ученик во групата добива по едно прашање или тема за работа. (На пр., главната тема е Втората светска војна и одделни ученици истражуваат конкретна тема, на пр., Хитлер, концентрационите логори, францускиот отпор и др.) По извесно време, учениците во истата група реферираат за своите истражувања и размисли. Групата разговара за сите теми и меѓусебно си дава повратни коментари, ги дополнува достапните информации, разгледува алтернативни факти. Потоа наставникот бара сите ученици од различните групи кои имале иста тема да ги разменат своите истражувања и размисли. Така, учениците стануваат познавачи на својата тема и стекнуваат подлабоко разбирање што им овозможува да одржат презентација пред целиот клас или да подготват документација за темата.

Постапка 2:

Класот се дели во групи и секоја група добива по едно прашање или тема за работа. На пр., „Како може да испланираме игралиште за нашето училиште?“ Се формираат три групи; првата група има задача да изработи карта на игралиштето, втората група изработува листа со опрема што е потребна за игралиштето. Третата група изработува листа на потенцијални волонтери кои ќе помагаат при изградбата на игралиштето и ќе разгледаат начини за собирање на потребните средства. По извесно време, учениците од сите три групи се мешаат. Секоја мешана група развива план, кој вклучува достапни информации и идеи за картата, потребната опрема и начините за собирање на средствата. На крајот, трите плана се презентираат и се консолидираат во еден план.

Дополнителни информации и референци:

[Модул 2 на УНИЦЕФ за обука на обучувачи](#), Активност 2.2.3: Споделување на знаење и учење едни од други (стр. 100)

[Училница-сложувалка](#).

[Техниката Сложувалка](#) на Educationworld.com.

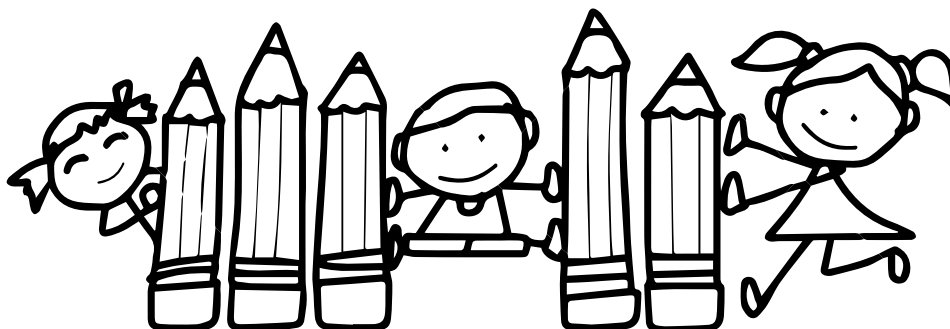
2.4 КОРИСТЕЊЕ АЛАТКИ И СТРАТЕГИИ ЗА ПОДДРШКА НА СИТЕ УЧЕНИЦИ

Преглед

Четвртиот аспект што треба да се разгледа кога се размислува околу инклузивни практики за поддршка на сите ученици се достапноста и приспособливоста на алатките и стратегиите што ги користат учениците при учењето. Наставниците може да го олеснат учењето преку обезбедување алатки и користење методи кои им помагаат на учениците да сфатат што веќе знаат и како нивното знаење е поврзано со наставата во училница. Портфолиото на учење е метод со кој резултатите стануваат видливи – за учениците, наставниците и родителите. Овде се претставени алатки за раководење со училницата, бидејќи со доброто раководење се максимализира наставното време. Претставени се договори за учење како метод за залагање на учениците.

Информации за корисникот

Со алатките се олеснуваат или се овозможуваат активности, но тие не се спроведуваат како ученички активности. Наместо тоа, идеите и предлозите изложени овде помагаат при водењето на училницата или се применуваат за олеснување на активностите во училница. Постојат многу стратегии што наставниците може да ги користат како поддршка на наставата и се разбира, овде се претставени само неколку. Многу од овие алатки се достапни и како апликации за паметни телефони, таблети и компјутери. Иако се широко достапни и обично бесплатни на интернет, овде не се систематски вклучени, затоа што се претпоставува дека многу училници немаат пристап до WLAN за учениците да ги користат овие алатки.

Активност 1: Алатки за раководење со училницата

Зошто е важно ова?

- Во многу училници, голем дел од наставното време се губи поради нејасноти. Овде ќе помогнат алатки за фокусирање на вниманието и будноста на учениците околу задачата.
- Развивањето рутини и јасен куќен ред, како и делегирањето задачи на учениците, ќе го максимализираат наставното време.

За што станува збор?

- Неопходно е развивање рутини и јасни процедури што им помагаат на учениците да го фокусираат вниманието и конструктивно да учествуваат во училишните активности.
- Потребно е користење конструктивни и партиципативни начини за решавање на проблеми со однесувањето во училница.

Потребни методи и алатки

- Различни материјали и алатки.

Опис на активноста:

Постојат многу достапни алатки што може да им помогнат на наставниците да раководат со училницата, со цел учениците да потрошат максимално време на задачите. Има повеќе начини за добивање и задржување на вниманието и интересот на учениците, како и за промовирање на позитивни односи или решавање конфликти меѓу нив. Еве само неколку предлози. Важно е овие алатки да се користат за да се воспостави рутина што учениците ќе ја усвојат во рок од неколку недели.

Користете алатки за поддршка на позитивното однесување кај учениците:

Доброто водење на училницата, цврстите врски и јасноста на наставата се основа за позитивна дисциплина. Кога група деца учат заедно, се очекуваат нарушувања, па затоа, најважно е да се подготвите за минимализирање на прекините и за поддршка на позитивното однесување кај учениците. Ако учениците знаат што да очекуваат и ако наставникот користи алатки со кои ќе им помогне да се организираат и да останат фокусирани, ќе има помалку прекини. Постојат неколку алатки кои наставниците може да ги користат за оваа намена.

Слика 27: Штоперка

Штоперка

На учениците им дава визуелна претстава за времето што им останува за задачата. Може да користите обичен часовник со штоперка, [онлајн-штоперица](#) прикажана на компјутер или проектирана на ѕид или екран, песочен часовник или тајмер за време. Наставникот треба да биде сигурен дека сите деца го разбираат системот и умеат да ги протолкуваат информациите. Некои деца со тешкотии при учењето може да имаат проблеми со дигиталните часовници, кои покажуваат само бројки.

Слика 28: Семафор

Семафор

Семафорот може да му даде на класот визуелна информација кога училницата станува премногу бучна – без наставникот да вика. Треба да се користи исклучиво за целата училница, а не за однесувањето на поединечни деца.

Картички

Картичките може да се употребат на многу начини за да им се помогне на децата да запомнат работи. На пр., секое дете може да нацрта картички со најважните позитивни социјални однесувања (на пр., почит, внимание, трпеливост, услужливост, внимателност) и секое утро или за часот, да избере една врз која ќе се фокусира. Наставникот може да дизајнира поголеми картички и да избере една за водење на класот во текот на часот. Може да се користат и (ламинирани) картички за доделување задолженија на децата во училница.

Штипки

Секој ученик има дрвена штипка со своето име на неа. Кога учениците имаат некакво прашање при работа во тишина, тие ја закачуваат својата штипка на жицата, под штипките на другите ученици. Потоа наставникот ги повикува учениците кога ќе дојдат на ред. Штипката може да се стави и на столчето на ученикот или на друго видливо место за да се сигнализира потреба од помош. Штипките се користат и за да се определат ученици за различни задачи и да се организира групна работа. Повеќе идеи со штипки има [онлајн](#).

Изработка и примена на правила в училница

Воспоставувањето правила е важен инструмент за раководење со училницата. За инклузивна училница, важно е правилата да се развијат заедно со учениците во партиципативен процес. Наставниците може да започнат со неколку основни правила за кои учениците ќе разговараат, ќе ги променат, ќе ги прошират или ќе ги изразат со свои зборови. Или учениците може да се запрашаат за претходни наставни средини што биле продуктивни и поддржувачки за нив. Правилата може да дадат осврт на следниве теми:

- односот кон учениците и наставниците
- почитување на личноста и сопственоста
- соработка
- грижа за училницата
- колаборативно учење
- безбедност на сите
- одговорност за сопственото учење
- третирање на грешките како можност за учење.

Дозволете учениците да дадат конечна формулација на правилата во училница и бидете сигурни дека сите ги разбираат. Правилата ќе бидат закачени во училницата за сите да ги гледаат. Потоа разговарајте со учениците за тоа какви казни да се воведат за прекршување на правилата и какви награди за нивно почитување. Наставникот се фокусира на едно конкретно правило за време на часот, со цел да им помогне на учениците да се концентрираат на правилата едно по едно, сè додека не ги усвојат.

Слика 29: Правила в училница „Одржуваме ред во просторијата, со чевлите и ранците под клупа“

Дополнителни информации и референци:

[Воспоставување правила в училница](#) од Националната асоцијација за образование.

[6. 5 Права, обврски и правила в училница](#). Во „Промовирање меѓукултурно знаење“, Универзитет во Цирих за образование на наставници (стр. 81-82).

[6. 7 Малцинства](#) – употреба на картички со позитивни и негативни искази заради поучување на учениците за динамиката во група и надвор од група. Во „Промовирање меѓукултурно знаење“, Универзитет во Цирих за образование на наставници (стр. 83-84).

Активност 2: Работа на заблудите на учениците**Зошто е важно ова?**

- Без да се даде осврт на заблудите на учениците, т.е. на поинаквите сознанија, учениците може да имаат постојани проблеми со одреден предмет.
- Поддршката на учениците да ги преиспитаат своите ставови за себе, другите и светот им помага да станат критички мислители и мисловни битија.

За што станува збор?

- Неопходно е користење различни методи и алатки, за да им се помогне на учениците во размислувањето и надминувањето на блокадите при учењето.
- Потребна е примена на наставни стратегии заради ефективно и продлабочено учење.

Потребни методи и алатки

- Различни алатки и методи (види подолу во описот на активноста).

Опис на активноста:

Вопродолжение се дадени активности, алатки и методи што наставниците може да ги користат за да дознаат повеќе околу претходните знаења, секојдневните теории и заблудите на своите ученици.

Проценка на претходните знаења

Традиционално, наставниците го тестираат знаењето откако ќе го предадат. Тие може да употребат квизови пред предавањето за да откријат што учениците веќе знаат. Треба да се погрижат учениците да

не се плашат од давање „погрешни одговори“, туку напротив, да уживаат во можноста да ги истражат своите знаења и да развијат љубопитност за да научат повеќе за темата. Искористете ги ученичките одговори (без да именуваат конкретни ученици) за да нагласите што ќе научат учениците на часот. Наставниците може да ги употребат истите прашања по часот и да им дозволат на учениците да ги споредат одговорите.

Знаењата и размислувањата на учениците нека станат видливи

Пред да предавате или да објасните нов концепт, замолете ги учениците да го визуализираат своето знаење за темата или концептот. Учениците може да се вклучат во заедничка бура на идеи и да развијат [концепциска мапа](#) или [мисловна мапа](#) за да ги претстават своите знаења. Исто така, наставниците може да ги замолат учениците да ги запишат прашањата што ги имаат или да посочат посебни подрачја на интерес.

Добри стратегии на поставување прашања во училница

Прашањата и одговорите од наставниците може да бидат здодевни и обесхрабрувачки за учениците кои нема „точно“ да одговорат. Преку усвојување на неколку упатства за ефективен разговор во училница, наставниците може да го поддржат учењето кај сите ученици:

- избегнувајте прашања што го сугерираат или што веќе го содржат одговорот. Користете ги прашањата „Дали“ што поретко;
- исто така, поставувајте отворени прашања кои не упатуваат директно на точниот одговор, за да им помогнете на учениците да ги истражат своето знаење и разбирање;
- замолете ги учениците да дадат примери или да го истражат првичниот одговор, за да поттикнете посуштинско учење;
- не засрамувајте го ученикот со инсистирање на одговор, а што може да му звучи доста непријателски, туку поканете го да се приклучи во разговорот и да каже што мисли пред другите ученици;
- паузирајте како по поставувањето прашање, така и по добивањето одговор – барем пет секунди – пред да одговорите или да побарате одговор од учениците. Ова ќе им помогне на учениците да размислат и повеќе да се насочат кон соучениците;
- поставувајте прашања на кои не го знаете одговорот. Ова ќе ги охрабри учениците да го направат истото и да станат пољубопитни.

Дополнителни информации и референци:

[Како моите ученици да ги надминат поинаквите сознанија при учењето](#) од Американската психолошка асоцијација.

[Поставување прашања за подобрување на учењето](#) од Наставниот центар.

[Поставување ефективни прашања](#) од Центарот за настава во Чикаго.

Активност 3: Договори за учење

Зошто е важно ова?

- Доколку изработката на договор за учење е навистина партиципативен процес, учениците стануваат позаинтересирани за учењето, а учењето станува посамонасочено.
- Договорот за учење им дава цели на учениците што стремат подалеку од добивање само добри оценки.
- Наученото станува повидливо за наставниците, учениците и родителите.

За што станува збор?

- Неопходно е да се постигне договор меѓу наставникот и ученикот (можеби и родителите) за наставните цели или за однесувањето. Условите не треба да бидат само еднострани (да наведуваат само цели за ученикот), туку да ги вклучат и перспективата и согласноста на наставникот.
- Потребно е да се утврди договор со кој се зацврстуваат односот наставник-ученик и заедничката заложба кон целите наведени во договорот.

Потребни методи и алатки

Опис на активноста:

Договорот за учење ги утврдува целта и условите на совладување компетентности или однесување во училница и надвор од неа. За разлика од образовните планови што ги пишува наставникот, договорите за учење се изработуваат заедно. Тие се засновани врз согласност, а не врз наметнати наставни цели од наставникот врз ученикот.

Пред да се утврди договорот, наставникот и учениците (и родителите, ако се вклучени) треба да добијат време и можност да ја определат актуелната состојба и да изработат цели што сакаат да ги постигнат. И наставникот, и ученикот треба да ги изнесат очекувањата од другиот. Треба да се посочи темата или проблемот за да даде насока при оваа работа (на пр., да се реши посочениот проблем или да се поддржи некаков посебен талент).

Договорот за учење ги утврдува целта и условите на стекнување компетентности или однесување во училница и надвор од неа. За

разлика од образовните планови што ги пишува наставникот, договорите за учење се изработуваат заедно. Тие се засновани врз согласност, а не врз наметнати наставни цели од наставникот врз ученикот.

Пред да се утврди договорот, наставникот и учениците (и родителите, ако се вклучени) треба да добијат време и можност да ја определат актуелната состојба и да изработат цели што сакаат да ги постигнат. И наставникот и ученикот треба да се произнесат за очекувањата од другиот. Треба да се посочи темата или проблемот за да се даде насока при оваа работа (на пр., да се реши посочениот проблем или да се поддржи некаков посебен талент).

Се договара средба на која двете страни ги изложуваат целите што ги предвиделе и очекувањата што ги имаат (на пр., за поддршка). Се дефинираат позитивните последици од почитувањето на договорот, како и негативните последици доколку тој се прекрши.

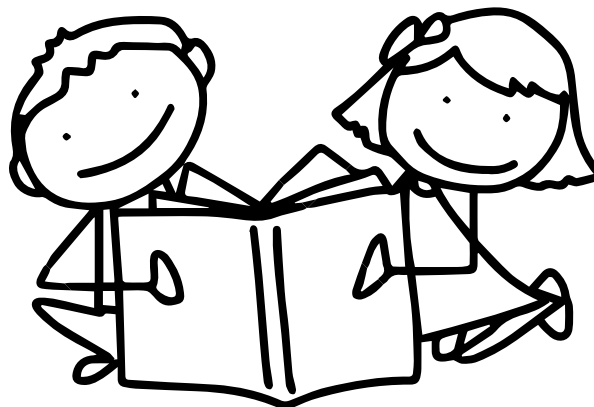
Во времетраењето на договорот, наставникот го следи неговото почитување и нуди поддршка кога е потребна. Ако се прекрши договорот, се реализираат последиците – но само откако ќе се даде предупредување. Наставникот и ученикот контактираат за напредокот или тешкотиите.

Кога договорот ќе заврши, се одржува состанок за да се види што е направено и што ќе се прави следно. Потоа може да се утврди нов договор за учење.

Ако го користите првпат, започнете со едноставни наставни активности кои учениците може да ги извршат без премногу напор, а потоа изберете пошироки наставни цели и користете ги алатките за следење на напредокот (меѓу кои и самонабљудување на ученикот, види активност 2 во поглавјето 4. 3.).

Дополнителни информации и референци:

[Договори и менија за учење](#) составени од Синди Стрикленд.

Активност 4: Портфолија на учењето

Зошто е важно ова?

- Портфолијата на учењето го прават видлив успехот на учениците, онака како што оценките не можат.

За што станува збор?

- Портфолијата се збирки од изработки на учениците; може да бидат физички збирки на ученички изработки, веб-страници креирани од учениците, каде што се нагласени или собрани ученичките трудови, или тетратки со примери на ученички изработки. Портфолијата може да вклучат текстови, писмени задачи, записи во дневник, ликовни изработки, физички предмети и сл.

Потребни методи и алатки

- Ќе зависат од видот на портфолиото.

Опис на активноста:

Бидејќи портфолијата на учењето, т.е. ученичките портфолија ги има во толку многу различни форми и на толку многу различни медиуми, не е едноставно да се опише начинот како да се изработат. Предноста на портфолиото е што ги прави видливи учењето и напредокот. Исто така, тоа е многу поинформативно од оценките.

Портфолиото може да се изработи заради конкретна цел за информирање на идните наставници или работодавачи околу конкретните вештини, знаења и способности на ученикот. Воспитувачите во градинка може да им помогнат на децата да изработат портфолио на учењето за да ги информираат наставниците во прво одделение за конкретните вештини што детето веќе ги совладало (портфолио за премин).

Онлајн-портфолијата даваат можност за учење ИКТ-вештини, избегнување на проблемот на здружување различни видови ученички изработки (со помош на видеоклипови, аудиофајлови или фотографии на изработките), со што тие се лесно достапни за родителите и другите наставници.

Дополнителни информации и референци:

[Опис на различни видови ученички портфолија](#) на edglossary.org

ТРЕТ ДЕЛ

ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА

3.1 ПЛАНИРАЊЕ: ПРЕДВИДУВАЊЕ ЗАДАЧИ И ОКОЛНОСТИ

Преглед

Планирањето за едно полугодие, една недела или еден час е важна активност на наставниците. Традиционално, тоа целосно спаѓа во одговорноста на наставникот. Наставниците дури може и да се чувствуваат непријатно кога размислуваат за учество на родителите или децата во планирањето на наставата. Во овој оддел, претставени се одредени активности на планирање преку соработка со учениците, родителите и другите стручни лица (на пр., специјален едукатор – дефектолог). Тука се дадени и дополнителни идеи за диференцирана настава преку планирање на повеќе активности од кои учениците може да избираат.

Информации за корисникот

Третиов дел е организиран според чекорите на наставниот процес: планирање, спроведување и оценување. Во инклузивните училници, овие чекори се заедничка активност меѓу сите учесници, со цел учениците активно да учат и да учествуваат. Учениците што учествуваат во планирањето или се поканети да ги искажат своите ставови и интереси за претстојната тема ќе имаат поголемо чувство на самоверба и ќе имаат подобро учество. Корисникот може да ги искористи ваквите идеи и да ги искомбинира со другите активности опишани во првиот и вториот дел.

Активност 1: Воведување пасош на компетентност, т.е. образовен пасош

Зошто е важно ова?

- Кога учениците преминуваат од еден наставник кај друг или од едно училиште во друго, се губат вредни информации за компетентноста, ученичките интереси и предности, како и за домените во кои е потребно повеќе учење.
- Учениците што се свесни за своето учење активно бараат можности за стекнување поголема компетентност.

За што станува збор?

- Неопходна е визуализација на она што учениците умеат да го прават во различни домени на компетентност, како основа за планирање на идни можности за учење.
- Потребна е изработка на документација со која се потпомага преминот.

Потребни методи и алатки

- Мапите или пасошите на компетентност може да се изработат со учениците.

Опис на активността:

Пасошите на компетентност, т.е. образовните пасоши претставуваат врска меѓу националните наставни програми и секојдневното училишно планирање. Тие им служат на две главни цели: прво, наставните очекувања да му станат видливи на ученикот и второ, да се документира што совладале и што умеат да прават учениците. Тоа е алатка што ја користат и наставниците и учениците, заради „поширока слика“ за учењето и учеството на учениците. Во традиционалните училници, наставникот врши планирање за целата училница и изработува дневна подготовка врз основа на наставната програма. Индивидуализираното планирање се прави само за децата кои имаат потреба од индивидуализирана настава. Пасошите на компетентност овозможуваат персонализирано планирање за сите деца, бидејќи сите деца ги развиваат своите компетентности. Инклузивните училници користат исти алатки за планирање, при што сите ученици ја реализираат наставната програма флексибилно и пристапно.

Бидејќи пасошите на компетентност треба да бидат усогласени со наставната програма и вкупните очекувања за успехот на земјата или училиштето, не може да се даде пример кој ќе одговори на сите

потреби. Пасошите на компетентност може да имаат фокус само врз интердисциплинарните компетентности. Домените може да опфатат (категириите и мисловните мапи за индикаторите се развиени од училиштето „Мајкл Стрембицки“, Алберта, Канада):

- критичко мислење, решавање проблеми и носење одлуки
- комуникација
- креативност и иновативност
- социјална, културна, глобална и одговорност за животната средина
- дигитално-технолошка флуентност
- доживотно учење, самоконтрола и благосостојба
- соработка и лидерство.

Учениците и наставниците го оценуваат развојот на компетентноста во текот на процесот:

- „почеток/појава“ преку „развој/евидентност“ до „зрелост/ примерност“
- „семе“ преку „фиданка“, преку „развиено дрво“ до „плодоносно дрво“
- „новак“ преку „напреден почетник“, преку „компетентно лице“, преку „искусно лице“ до „експерт“.

За визуализација, може да употребите:

- „пајакова мрежа“ или радарска линија
- Ликертова скала
- мисловни мапи за секој домен на компетентност.

Дополнителни информации и референци:

[Истражување на развојот на интердисциплинарна компетентност](#) – информации за училиштето „Мајкл Стрембицки“

[Kompetenzpass](#) училиште „Цајнинген“, Швајцарија (на германски)

[Модул 1 на УНИЦЕФ за обука на обучувачи,](#)

Активност 1.4.1: Размислување за активности наместо за задачи (стр. 64)

Активност 2: Планирање настава на повеќе нивоа и во повеќе димензии

Зошто е важно ова?

- Наставата на повеќе нивоа се однесува на планирање повеќе начини за ангажирање на учениците и дозволување различен исход кај секој ученик поединечно околу истата основна цел или концепт.
- Надарените ученици, исто како и побавните ученици или учениците со попреченост, може лесно да се откажат кога наставните активности не се осмислени според нивните потреби и интереси.

За што станува збор?

- Неопходно е да се даде пример за тоа како може да се промени наставата околу исто четиво.
- Учениците формираат групи и добиваат различни задачи за истото четиво „Кромид“ од Хувилер (2010, стр. 83). Наставникот избира една наставна модификација и ја применува на истиот текст.

Потребни методи и алатки

- Некој краток расказ, како на пр., „Кромид“ од Хувилер (види подолу).
- Картички или слајдови со задачи за секоја група, работни станици и материјали.

Опис на активността:

Наставникот избира расказ (час по јазик), тема или концепт (час по математика или природни науки) каде што се вклучуваат сите ученици. Можеби ќе ја употреби пирамидата на планирање (активност 1 во дел 2. 1) за да ги определи различните нивоа и да размисли за петте влезни точки на планирањето. Во примерот даден овде, почетната точка е следниов расказ, наречен „Кромид“:

„Постои и приказната за кромидот. Сигурен сум дека постои. Долго време имав намера да ја раскажам. Всушност, честопати започнував да ја раскажувам. Но, секојпат кога ќе почнев да ја раскажувам приказната за кромидот, која почнуваше со 'Еднаш, многу одамна имаше еден кромид, убав и тркалезен со сјајна црвена лушпа и бели, цврсти и сочни слоеви внатре. . . ', очигледно почнуваа да ми горат и да се полнат со солзи,

па не можев да продолжам. Приказната одбива да биде раскажана. – Ве молам, обидете се и самите“ (Хувилер, 2010, стр. 83).

Наставникот може да ги разгледа следниве прашања: Кое е нивото на познавање на јазикот кај моите ученици? Како можам да го направам текстот достапен за сите ученици? Наставникот може да ги избере следниве опции:

- да го употреби текстот на различни јазици за да ги исполни потребите на децата со поинаков мајчин јазик
- да го напише расказот со поедноставен јазик (види [Европски стандарди](#))
- да изработи низа слики за илустрирање на расказот (или да им даде на учениците да го нацртаат расказот)
- да ја сними говорната верзија на расказот со паметен телефон за учениците да ја слушнат.

Што сакам учениците да постигнат? Наставникот може да ги избере следниве опции:

- учениците учат нов вокабулар (на пр., пишуваат картички со клучните зборови на свој јазик и на наставниот јазик)
- учениците го пишуваат расказот со свои зборови, наоѓајќи што повеќе синоними
- учениците пишуваат свој расказ за кромидот на претпочитаниот јазик. Целта е да се напише интересен расказ што другите ученици ќе сакаат да го прочитаат.

Каква поддршка можам да обезбедам за да им помогнам на учениците во учењето?

- Упатства за „градење скеле“ кое ќе ги води учениците низ текстот (на пр., потенцирање на важните зборови со зелено, а на тешките зборови со црвено).
- Критериуми за успешен наставен исход (на пр., „Умеам на интересен начин да им го прочитам расказот на другите“).
- Изработка на упатства за учење, вклучувајќи опис на задачата, цели или намена на активноста, давање потребни информации (на пр., клучни термини или вокабулар), прашања на кои треба да се осврнат учениците и сл.

Какви простори ќе уредам во училницата за да овозможам различни наставни искуства?

- Развивање различни центри за учење, каде што мали групи или поединечни ученици ќе се вклучат во различни наставни активности. Центрите за учење може да имаат книги на разни јазици, речници, мапи или други материјали. Ако се достапни, може да имаат и компјутери или други наставни алатки.
- Подготовка на различни активности со задачите опишани во водичот за учење на одделни ученици.

Дополнителни информации и референци:

[Воспоставување центри за учење во училницата](#) од thought.com.

[Пет вида станици за учење](#) од Educationworld.com.

Активност 3: „Дрво на очекувања“**Зошто е важно ова?**

- Очекувањата на учениците имаат големо влијание врз учењето. Кога очекувањата се видливи, наставниците може да ги поттикнат учениците да ги надминат.
- Кога учениците ги искажуваат своите очекувања, наставниците дознаваат што ги мотивира и на што се надеваат. Ова е важна информација за образовниот план.

За што станува збор?

- Неопходно е користење визуелни средства со чија помош учениците развиваат очекувања на почетокот од наставната низа.
- Учениците што умеат ретроспективно да ги споредат своите очекувања со своите достигнувања ќе си поставуваат пореални цели во иднина.

Потребни методи и алатки

- Флипчарт, фломастери, зелена, кафеава и портокалова хартија, лепило, лепливи ливчиња (за рефлексивна на крајот на модулот).

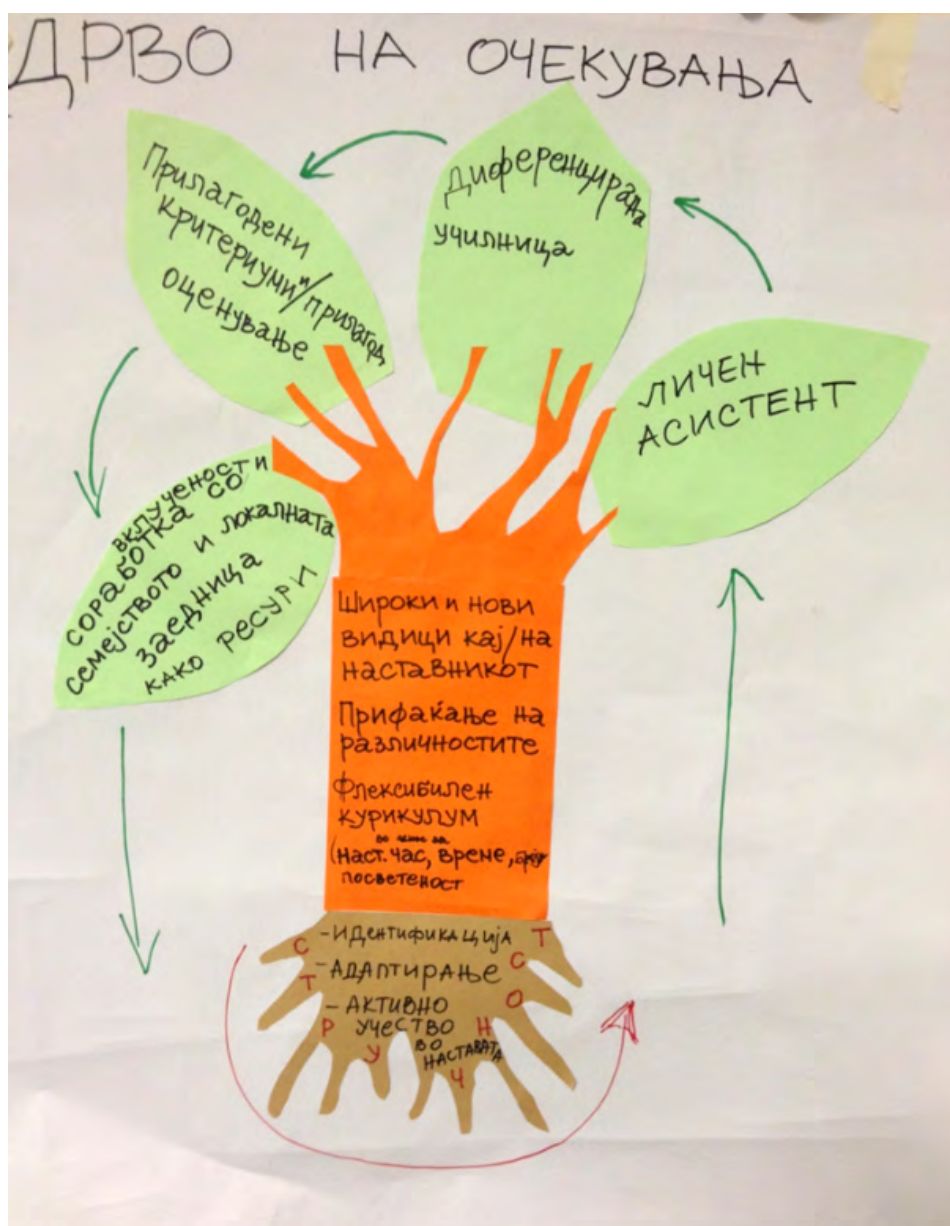
Опис на активността:

На почетокот од учебната година или кога се започнува нова наставна единица, може на учениците да им се предложи да развијат очекувања за она што сакаат да го научат. Тие седат во групи од по тројца до петмина на маса и изработуваат „дрво на очекувања“ на флипчарт или на голем табак кафеава хартија. Наставникот може да обезбеди модел на дрво за учениците подоцна да ги стават своите идеи на соодветните делови од дрвото. Друг приод е во училницата да се донесе дрвце или гранки на кои сите ученици ќе ги закачат своите картички.

Учениците користат кафеава, портокалова и зелена хартија за да ги запишат своите интереси и очекувања. Кафеавата хартија ги означува коренот и стеблото на дрвото, претставувајќи ги клучните теми со кои учениците сакаат да се занимаваат или клучните резултати што сакаат да ги постигнат. Портокаловата хартија ги означува гранките, претставувајќи што им треба на учениците за да ги постигнат

резултатите. Зелената хартија ги означува лисјата, претставувајќи ги посебните интереси на учениците. Наставниците може да одлучат да додадат и жолта хартија, каде што учениците ќе запишат од што се плашат или што не сакаат (која може да се стави каде било).

Секоја група го пополнува своето дрво и го закачува постерот за да го видат сите во класот. Учениците им ги презентираат своите дрвја на другите групи. Постерот се става на сигурно место или наставникот го фотографира секое дрво за да се погледне пак на крајот од наставната низа (види Слика 30, „Дрво на очекувања“, изработено од учесниците на работилницата на УНИЦЕФ во Скопје, во 2016 г.).

Слика 30: Дрво на очекувања

На крајот од часот, „дрвото на очекувања“ може пак да се разгледа, а учениците и наставниците да го прокоментираат секое посебно. Наставникот може да употреби лепливи ливчиња или смешковци за повратни коментари од учениците.

Како алтернатива на „дрвото на очекувања“, наставниците може да го употребат методот „реката на животот“ опишан во [Модулот 1 на УНИЦЕФ за обука на обучувачи](#), Активност 1.1.1: Река на животот (стр. 38)

Дополнителни информации и референци:

[Дрво на очекувања](#) – Опис на активноста од Pro-Skills

[Реката на животот](#) – Опис на активноста од sktoolkit.org

Активност 4: Учениците и родителите учествуваат во образовното планирање

Зошто е важно ова?

- Родителите што се чувствуваат маргинализирани од општеството треба да се охрабрат со тоа што ќе се покаже интерес за нивното искуство и знаење, со што може да се збогати учењето кај сите ученици.
- Заземањето на перспективата на наставникот им дава на учениците и родителите подлабоко разбирање за сопствената улога и им овозможува активно да придонесат кога тоа е можно и целисходно.

За што станува збор?

- Неопходно е вклучување на учениците и родителите во образовното планирање.
- Потребно е да се искористат искуството и познавањата на родителите за збогатување на наставата.

Потребни методи и алатки

Опис на активноста:

Вклученоста на родителите во училиште не мора да ги опфаќа само родителските средби и доаѓањето во училиште. Особено во мултикултурните училишта, родителите се позапознаени со културната традиција која ја делат со другите родители, но не и со наставникот.

Можеби пораснале во места каде што училиштата се организирани многу поинаку, па затоа имаат очекувања што не важат во училиштето на нивното дете. Ангажирањето на родителите во образовното планирање ги вклучува во училиштата и помага да се премости јазот што инаку може да создаде проблеми со учењето и учеството на нивните деца.

Наставниците треба да испланираат да ги вклучат родителите во тема што им е позната и со која можат значително да придонесат за знаењето и искуството на сите ученици. На пример, родителите може да објаснат како се слават нивните верски или културни празници и настани, да одговараат на прашања од учениците и да раскажат анегдота од детството. Сите родители треба да добијат можност да придонесат и за теми како на пр., нивната професија или работа, нивните посебни хобија или други аспекти од животот кои се вклопуваат во наставната програма и се од интерес за децата.

Родителската средба може да се искористи за претставување и дискутирање околу идејата со сите родители. Ова ќе создаде одлична можност тие повеќе да се запознаат меѓу себе и со наставната програма. Наставниците треба да ги поттикнат неволните родители и да обезбедат поддршка. Во годишниот план може да се утврдат датумите што најдобро се вклопуваат во годишната наставна програма кога родителите ќе дојдат на училиште за да ги споделат своите искуства. Ако работат на места што класот може да ги посети, подобро е класот да оди таму, наместо родителот да доаѓа во училиште.

Околу шест недели пред планираната посета, јавете му се на родителот и проверете дали испланирал сè. Поттикнете го ангажирањето на неговото дете како во планирањето, така и во настанот. Поддржете ги родителите и децата при развивање на идеи за вклучување на класот и за организирање на интересен и привлечен настан за сите ученици.

Дополнителни информации и референци:

[Користење на стручноста на родителите за успех на учениците](#) од Шерил Боутон.

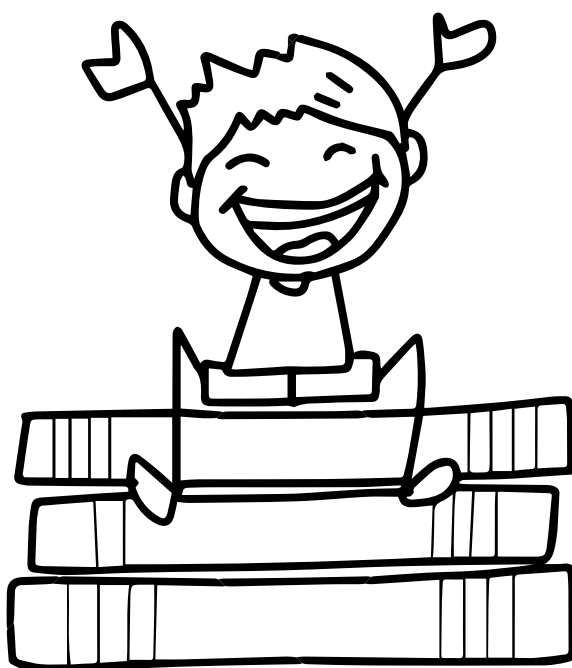
3.2 ВОДЕЊЕ: СИНХРОНИЗАЦИЈА НА НАСТАВАТА И УЧЕЊЕТО

Преглед

Во овој дел се дадени одредени активности со кои наставниците и учениците позитивно се ангажирани заради поддршка на учењето и учеството. Бидејќи учениците мора да бидат активни, важно е наставниците и учениците добро да ги разбираат омилените стилови на учење кај учениците. Една важна стратегија е преку активното учење да им се помогне на учениците да предвидат што ќе учат, па да го фокусираат своето внимание на тоа. Со тоа што учениците ќе станат наставници за еден ден или час, подобро ќе ја сфатат комплексноста на раководењето со училницата. Синхронизирањето на наставата и учењето, исто така, значи да се вклучат и родителите и да го поддржат своето дете кога е потребно. Овде може да се користи водич за поврзување на училиштето и домот.

Информации за корисникот

Предметната настава на наставниците и градењето знаење и разбирање кај учениците треба да се спојат во заедничка активност на настава и учење. Со други зборови, наставата и учењето претставуваат интерактивен процес, а не еднонасочна улица. Децата може мирно да седат на местата, навидум внимателни, но далеку во мислите, или да бидат загрижени за нешто што ги дефокусира. Само кога учениците се активно вклучени во правење нешто, наставниците може да сфатат што мислат и дали е тоа корисно за учењето. Активностите опишани овде се комплементарни со активностите опишани во вториот дел. Всушност, принципите на универзалниот наставен концепт ќе овозможат ангажирање на сите ученици (види дел 2. 1).

Активност 1: Препознавање на стилот на учење и извршните вештини на учениците

Зошто е важно ова?

- Во инклузивното образование се почитува омилениот стил на учење кај децата и им се помага да станат самостојни и самонасочени ученици (лична компетентност).
- Многу деца не успеваат затоа што не ги развиле потребните вештини за самосвест и самонасочување – а не поради недоволна интелигенција. Наставниците треба да умеат да ги откријат децата кои треба да ги развијат овие вештини.

За што станува збор?

- Неопходно е самооценување на учениците, како почетна точка за подобрување на учењето.

Потребни методи и алатки

- Прашалник (види подолу).

Опис на активноста:

Наставниците и учениците имаат многу опции за да дознаат повеќе за омилениот начин на учење и за вештините на самонасочување кај учениците. Наставниците може да забележат дека некои ученици се поимпулсивни од други и дека се откажуваат по првиот неуспех. Тие може да видат и дека некои ученици се помотивирани и повклучени кога она што се учи е достапно за различни сетила (вид, слух, допир). Некои деца повеќе сакаат да работат во групи каде што многу се зборува, а други сакаат да бидат сами во тивко катче.

Не е секогаш јасно зошто децата не успеваат да научат, да учествуваат или да се концентрираат. И бидејќи само детето може да ја промени слабата умешност за учење, важно е учениците да дознаат повеќе за причините и да станат свесни за сопственото однесување при учењето. Затоа, како прв чекор, би било корисно учениците да го самооценат својот омилен стил на учење. Важно е со учениците да се разговара за нивниот стил на учење и за тоа како можат да ги развијат потребните вештини, како на пр., фокусирање на вниманието, истрајност и внимателност. Овие вештини се познати и како „извршни вештини“.

Кај помалите деца, можеби ќе биде полесно да се запраша старателот (на пр., родителите), наместо да се користи прашалник. Наставниците може да ја употребат скалата за социјална компетентност кај децата, која содржи додатни скали за комуникациски вештини и вештини за емотивна регулација.

Луси М. Гуљелмино изработи „Проценка на склоноста кон учење“ со 19 прашања, каде што се собираат податоци за склоноста и ставовите кон учењето. Прашањата се достапни [онлајн](#), но за да се дојде до информациите за рангирање на одговорите, прашалникот мора да се купи.

Пег Досон и Ричард Гуаре изработија прашалник за извршни вештини кај деца и адолесценти, кој е достапен [онлајн](#) (заедно со бодирањето). Постои и [Прашалник за извршни вештини кај децата](#).

Има неколку прашалници за стиловите на учење кои се пополнуваат на интернет. Но, наставниците може да ги употребат прашањата и за креирање на свој прашалник што учениците ќе го пополнат на хартија. Овие прашалници може да се засновани врз сетилните преференци или врз идејата за „повеќе интелигенции“ од Хауард Гарднер:

[Прашалник](#) за разликување на визуелни, аудитивни и кинетички ученици од „Училишта на тркала“

[Прашалник за стилови на учење](#) од Обрајан

[Кој е вашиот стил на учење?](#) од educationplanner.org

[Самопроценка на повеќе интелигенции од Едутопија](#)

[Прашалник за повеќе интелигенции](#) за родители од „Наставничка визија“ (TeacherVision).

Самооценувањето или оценувањето од други е првиот чекор во размислување за стиловите на учење и извршните функции. Важно е да следува дискусија за тоа како децата да го подобрат своето учење и да ги стекнат потребните вештини за да бидат успешни ученици.

Дополнителни информации и референци:

[Запис за стилови на учење во Википедија](#) дава преглед на различни теории и пристапи.

[Подрачја на извршни функции објаснето](#) од „Сфатено за учењето и прашањата на внимание“.

Активност 2: Чајанка – заедничка вежба за претпоставки за текст

Зошто е важно ова?

- Оваа интерактивна стратегија пред читање им помага на учениците да направат претпоставки за потешок текст што ќе се прочита подоцна.
- Учениците можат меѓусебно да си помогнат при соодветно разбирање на клучните концепти што се важни за да се разбере текстот.

За што станува збор?

- Неопходно е учениците да разменат мислења и да разговараат за она што го разбрале.
- Потребно е да се направат претпоставки и да се претстави начинот на „напредно организирање“, за да се подобри разбирањето на текстовите.

Потребни методи и алатки

- Картички со клучните зборови или фрази од четивото.
- Музика или друг начин за мерење на времето при активностите и за водење на работата во групи.

Опис на активността:

Одберете клучни зборови или фрази од текстот што сакате да го прочитате и препишете ги на голема индексна картичка или на хамер. Напишете ги истите зборови од текстот и побарајте зборови или фрази со повеќе значења. Изберете половина од зборовите или фразите на учениците и направете дупликат за да добие картичка секој ученик.

Дајте им ги картичките на учениците и посочете што треба да прават кога свири музиката.

- Фаза 1: Споделете ја вашата картичка со што повеќе соученици, работете во парови или групи. Слушајте ги другите кога ги читаат своите картички и поразговарајте за тоа како овие картички би можеле да бидат поврзани и за што би можел да биде текстот.
- Фаза 2: Кога ќе прекине музиката или ќе засвони свончето, поделете се во групи од по 4-5 ученици и споделете ги картичките со сите во групата. Поразговарајте за она што го слушнавте

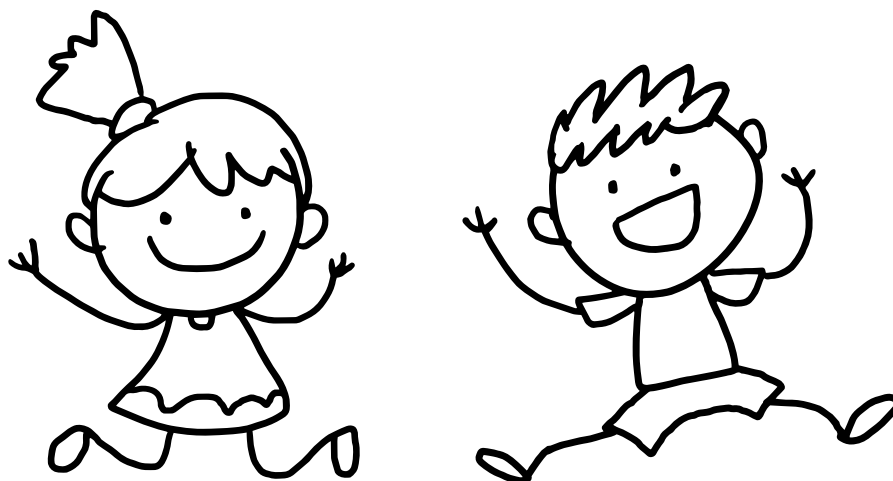
во фазата 1, кои зборови ги видовте и какви поврзувања или претпоставки беа направени. Нафрлете можно претпоставување за текстот и посочете ги зборовите што ве наведуваат да претпоставите со сигурност. За ваквите претпоставки, учениците ги користат предзнаењата и претходните искуства.

- Фаза 3: Напишете групен пасус „Ние мислиме“ во кој се дадени претпоставки за темата на четивото и за тоа како групата донесла таков заклучок (т.е. претпоставките и резонот за претпоставувањето). Подгответе се да го споделите претпоставувањето со другите и да објасните како дојдовте до овој заклучок.
- Фаза 4: Споделете ги претпоставките со другите групи и произнесете ги заедничките претпоставки за текстот.
- Фаза 5: Прочитајте го текстот (заедно или поединечно) и споредете го со претпоставеното.

Дополнителни информации и референци:

Опис на Вики за [унапредување на писменоста](#) меѓу дисциплините.

Погледнете го описот на методот [„Чајанка“](#) на „Јутуб“ (You Tube) (алтернативно).

Активност 3: Учениците стануваат наставници на еден ден – реципрочна настава

Зошто е важно ова?

- Предавањето на дадена тема го продлабочува знаењето и развива различни способности и вештини.
- Менувањето на перспективата и гледањето на училницата низ очите на наставникот го продлабочуваат разбирањето дека наставата може да се води на различни начини.
- Некои ученици немаат соодветно разбирање за она што е потребно за да се испланира час на кој сите ученици ќе се вклучат во позитивни наставни искуства. Ангажирањето на учениците во образовното планирање може да помогне при фокусирање врз активности што се релевантни и интересни за нив.

За што станува збор?

- Неопходно е учениците од исто одделение да се учат меѓусебно или да одат во други училници, или учениците од повисоките одделенија да ги учат пониските одделенија, по можност во врска со посебен интерес што го делат.
- Потребно е учење за комплементарните улоги околу темите од интерес за учениците.

Потребни методи и алатки

- Едноставни планови за час како поддршка на активностите на планирање на учениците.
- Планирање како децата да се запишат за часовите од

Опис на активноста:

Наставата од врсници може да се организира на разни начини; поединечни ученици може да подготват краток час за учениците во друга училница или да ги поканат да дојдат на место надвор од училницата каде што другите ученици ќе научат за посебната тема. Ова може да се организира на училишно ниво (попладне на настава од врсници еднаш месечно), како заедничка активност на двајца наставници или како активност во рамките на една училница.

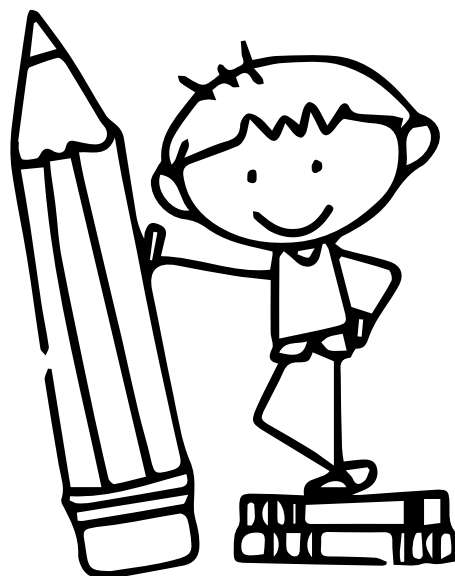
На учениците посочете им неколку совети и трикови за подготвување на интересен „час“ и поразговарајте за тоа што очекуваат да слушнат од врсниците или како би сакале да бидат „подучувани“ од нив. Овие информации искористете ги како основа за подготовка на едноставен план за часот што учениците ќе го употребат за својата подготовка.

Направете план за организирање на „часот“ – започнете едноставно, а ако учениците не се искусни, по можност вклучете возрасно лице кое ќе помага да се организира и да се води постапката.

Погрижете се наставниците-врсници да добијат повратни коментари и можност да го „подобрат“ часот, можеби преку наставата од врсници за истата тема пред друга група или преку подготовка за друга тема на интерес.

Дополнителни информации и референци:

Информации за [Врсничка настава](#) од ИнформЕД (InformED).

Активност 4: Книшка за поврзување на училиштето и домот

Зошто е важно ова?

- Родителите што знаат што се случува на училиште може да дадат подобра поддршка дома.
- Опсервациите или информациите за посебни инциденти дома им помагаат на наставниците да ги поддржат учениците во училница.

За што станува збор?

- Неопходна е размена на информации од заеднички интерес и важност.
- Неопходно е развивање чувство на заедничка одговорност за учењето на детето.
- Потребно е следење на случувањата дома и во училиште.

Потребни методи и алатки

- Треба да се подготви книшка за поврзување на училиштето и домот (од страна на тим за сите одделенија, од поединечни наставници за одделението што го учат, или од самите ученици).

Опис на активноста:

„Книшки за поврзување на училиштето и домот“ или „Книшки дом-училиште“ може да послужат за различни цели. Најдобро е да имаат фокус врз една или две цели, наместо во нив да се соопштува сè:

- дневник или обрасци за документирање на комуникацијата наставник-родител (обрасците може да се собираат во папка)
- книшката за организациски прашања, важни информации и домашни задачи ја чуваат учениците што секогаш ја носат со себе и им ја покажуваат на родителите и наставниците соодветно
- во петок, децата запишуваат што научиле во текот на неделата за своите родители (види „Петочен дневник“), родителите коментираат и/или запишуваат што научиле децата дома
- одделенски блог каде што родителите се информираат за важни училишни активности (лесно и бесплатно се воспоставува преку [Вордпрес](#)) – учениците или родителите нека помогнат да се воспостави блогот и дадете инструкции.

Ако сте одбрале книшка, може да ги ангажирате учениците самите да ја креираат и да поразговараат за она што би сакале да се соопштува во неа и колку често. Ова ќе биде насока за рубриците што ќе ги вклучите во книшката (ако ги има).

Дополнителни информации и референци:

Примери за [Дневници и обрасци за комуникација наставник-родител](#).

Информации за [Петочен дневник](#) од Џејми Сиарс.

[Збирка на обрасци](#), вклучувајќи и обрасци за комуникација родител-наставник.

[10 начини на кои се користат блогови и Вордпрес](#) во училиштата (примери на добра практика).

[Децата креираат своја книшка](#) – опфаќа упатства за лесна изработка на книшки.

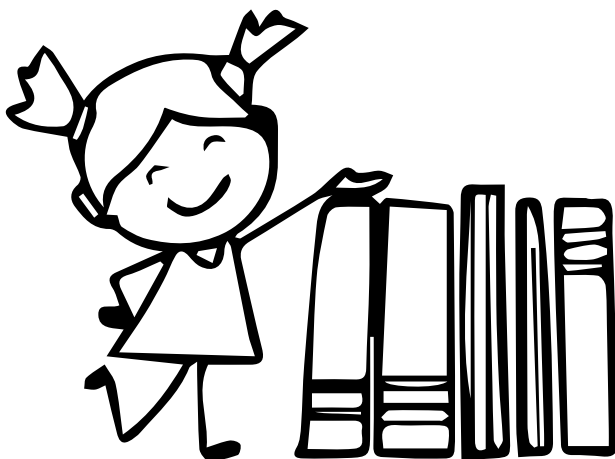
3. 3. ОЦЕНУВАЊЕ: КОМБИНИРАЊЕ НА РЕВИЗИЈАТА И РЕФЛЕКСИЈАТА

Преглед

Овој дел се однесува на рефлексивната и оценувачката на наученото. Во традиционалната училница, оценувачката на наученото е сумарно и се случува на крајот од наставната низа. За да се обезбеди активно учење и за да се подобрат метакогнитивните вештини на учениците, важно е да се зајакне формативното оценување. Формативното оценување се случува паралелно со наставниот процес, а повратните информации се користат за унапредување на учењето, не за да се оцени ученикот. И наставникот и ученикот се фокусираат врз процесот на учење. Начинот на кој се прави ова е опишан во првата активност. Бидејќи наставниците не можат секогаш да ги следат учениците, важно е учениците да развијат вештини и стратегии за самоследење. Оценувачката од врсници е ефективно, затоа што децата учат едни од други, а ги вежбаат и социјалните вештини при давање на повратни коментари на своите врсници. На крајот е опишан едноставен метод за унапредување на самосвеста и самонабљудувањето во училница, со позитивно зацврстување што го истакнува придонесот на еден ученик во корист на целиот клас.

Информации за корисникот

Четири активности опишани овде се фокусираат на формативното оценување, кое е најважниот тип оценување при унапредување на учењето и учеството. Формативното оценување е ориентирано кон учењето и кон учениците што треба да бидат активни и самонасочени, при што е важно да им се даде можност да ги вежбаат овие вештини и да станат свесни за својата саморегулација – или за нејзиниот недостаток. Активностите опишани овде може постојано да се применуваат. Со други зборови, тоа не се активности кои наставниците ги прават еднаш во учебната година, туку секојдневно. Ќе биде потребно време учениците да ги изградат потребните вештини, па наставниците не треба да очекуваат дека тие ќе ги усовршат во еден час.

Активност 1: Давање целисходни повратни информации на учениците

Зошто е важно ова?

- Повратната информација може да ги охрабри или да ги обесхрабри учениците. Добрата повратна информација не само што ги охрабрува и ги мотивира учениците, туку и им дава важни информации за идното учење.
- Давањето добра повратна информација е најефективна стратегија за да им се помогне на учениците да постигнат позитивни резултати.

За што станува збор?

- Неопходно е формативно оценување на учениците заради поддршка на нивниот процес на учење.
- Потребно е давање повратна информација на начин што им помага на учениците да учат наместо да чувствуваат дека некој ги суди.

Потребни методи и алатки

- Не е потребен посебен материјал.

Опис на активноста:

За да добијат учениците корисни повратни информации за учењето и успехот, прво треба да знаат кој е фокусот на часот, т.е. општата цел на активноста или проектот (види активности во поглавје 3. 2). Колку што подобро и појасно на учениците ќе им ја соопштите визијата за тоа што сакате да го постигнат, толку повеќе тие информации ќе им помогнат да го постигнат она што го имате на ум.

Еднакво важно е ученикот да знае како е поставен во однос на целта што сте ја зацртале за класот или за ученикот. Затоа наставникот треба да одговори на претходната работа или на постигнувањето на ученикот што се директно поврзани со актуелната задача или проект и со целите што треба да се постигнат.

Освен тоа, на учениците им се потребни и информации за тоа како да решат некој проблем и да започнат со активноста. Често, кога на учениците не им се јасни првите чекори, на часовите се губи многу време. Третата важна компонента на добра повратна информација е да се провери што учениците сакаат следно да направат и да им се помогне да започнат.

Накусо, добрата повратна информација (фидбек) има три цели:

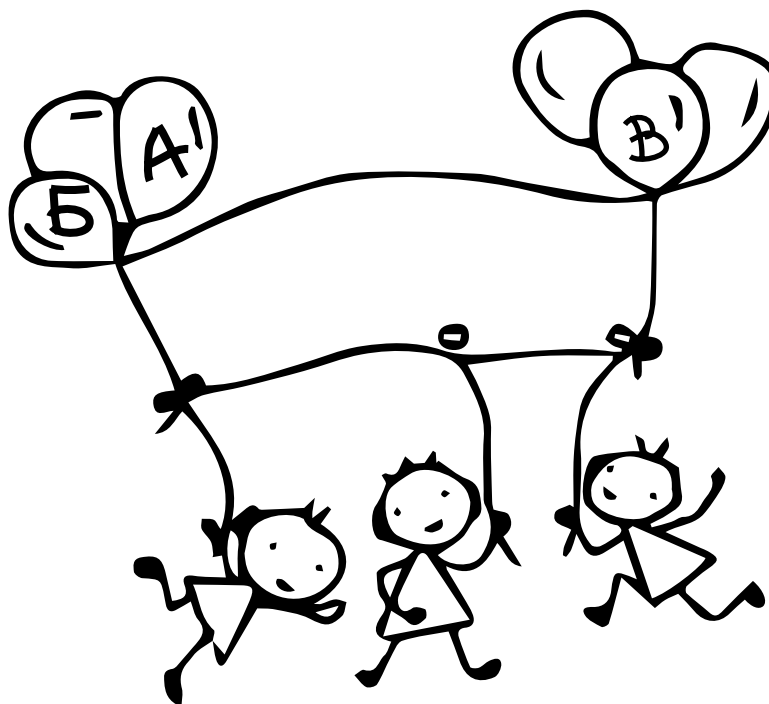
1. Насочувачки коментар (фидап): кој одговара на прашањата на учениците за нивното разбирање на целта и што треба да се обидат да постигнат: „Каде одам?“
2. Повратен коментар (фидбек): кој одговара на прашањата на учениците за тоа каде се и како им оди во врска со зададената задача: „Како ми оди?“
3. Упатувачки коментар (фид форвард): кој одговара на прашањата на учениците за тоа како да започнат со активноста, т.е. кој е најдобриот прв чекор: „Што е следно?“

Учениците може да се оспособат да си поставуваат прашања со кои ќе можат сами да најдат одговори – наместо секогаш да се потпираат врз наставникот за водење на нивниот процес на учење. Учениците што умеат да размислуваат за своето учење и успех стануваат самонасочени и ефективни при учењето. Ова е важна цел кон која училиштата треба да се стремат.

Дополнителни информации и референци:

[Модул 3 на УНИЦЕФ за обука на обучувачи](#), Активност 3. 2. 4. Употреба на исказите за цели за повратни цели (стр. 143)

[Моќта на повратните коментари](#) од Џон Хети на You Tube, соодветни [Информации](#) на веб-страницата visible-learning.org.

Активност 2: Стратегии за самонабљудување на учениците

Зошто е важно ова?

- Самонабљудувањето за време на учењето е важен начин за подобро учење и им помага на учениците да станат поефективни и посамостојни.
- Способноста да се набљудува сопственото однесување и активност е една од најважните вештини за на училиште (метакогнитивни стратегии).

За што станува збор?

- Наставниците не треба само да претпостават дека сите деца имаат добри самонабљудувачки вештини, туку и активно да ги подучуваат на овие вештини и да ги поддржат децата со слаба умешност за самонабљудување.
- Стратегиите за самонабљудување потпомагаат развивање на продуктивно однесување кај учениците со емотивни или тешкотии во однесувањето.

Потребни методи и алатки

- Образец или листа за проверка заради помош на учениците при самонабљудувањето.
- Картички со кои учениците се потсетуваат на позитивно однесување.

Опис на активноста:

Саморегулацијата или извршните вештини се неопходни компоненти на успешното учење. Децата од посиромашно потекло или со посебни потреби ги немаат потребните вештини во однос на другите. Некои деца не се свесни што прават и не умеат да го следат своето однесување.

Наставниците може да ги употребат листите за проверка или прашалниците како почетна точка за разговор околу самонабљудувањето и самосвеста (види дел 3. 2, Активност 1). Но, тогаш акцентот треба да биде врз она што им помага на учениците да станат посвесни и да го контролираат своето однесување. Наставниците и учениците може да се договорат околу конкретно однесување што учениците ќе го самонабљудуваат во претходно договорен период. Наставниците може да изберат една од алатките за водење на училницата претставени во делот 2. 4, Активност 1, за посочување на должината на времето и посакуваниот фокус, на пр.,

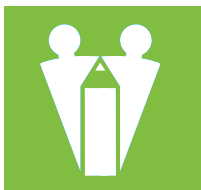
картичка со слика на потребното однесување. Наставникот и ученикот може да се договорат и како ќе се награди успешната промена во однесувањето.

Дополнителни информации и референци:

[Користење на стратегии за самонабљудување](#) од „Учи Алберта“ (Learn Alberta).

[Водич за интервенции на самонабљудување](#) од Дајана Аскингс Мекарти.

Активност 3: Стратегии за оценување на учениците од врсници

Зошто е важно ова?

- Вклучувањето на учениците во давање позитивен коментар од врсници (фидбек) им помага да станат одговорни ученици, како сами така и при соработката со другите ученици.
- Вклучувањето на учениците во фидбек од врсници го намалува товарот на наставникот.
- Учениците што умеат да се вклучат во позитивно оценување на врсниците стануваат поодговорни ученици што меѓусебно се поддржуваат, наместо секогаш да зависат од коментарот на наставникот.

За што станува збор?

- Интегрирањето секвенци на оценување од врсници во часовите им овозможува на учениците заеднички да размислат за своето учење, учество и успех.
- Неопходно е создавање култура во училницата, каде што учениците се дел од заедницата на учење, наместо да учат во изолација.

Потребни методи и алатки

- Листи за проверка, правила за давање повратни коментари, обрасци за конкретни намени.
- Време за претставување и вежбање на правилата за давање повратни коментари, т.е. за примена на листите за проверка.

Опис на активноста:

Систематски подучувајте ги учениците за начини на давање целисходни повратни коментари на врсниците, на пример:

- „правилото за повратни коментари во сендвич“: еден позитивен коментар – една конструктивна критика со објаснување за тоа како да се подобри – еден позитивен коментар
- посочете соодветни зборови за изразување критика, т.е. со образложување на причините или со помош на заеднички критериуми за да се опише зошто нешто било добро/не толку добро/недобро
- подучете ги на основните комуникациски вештини неопходни за позитивен повратен коментар (фидбек)
- посочете им неколку „почетни зборови“ за конструктивен фидбек од врсници.

Договорете критериуми што ќе се употребат за повратни коментари од врсници во текот на конкретна секвенца или задача (на пр., исказите за наставни цели, критериумите за успех и сл.), а кои учениците ќе ги користат за давање повратни коментари на врсниците. Критериумите треба да бидат директно поврзани со наставните цели што сте ги навеле на почетокот од наставната низа и со очекуваните исходи. Започнете со краток повратен коментар даден од некој ученик за оценување на куса активност или задача на врсникот. Може да ги замолите сите вклучени ученици да запишат по една или две реченици за искуството на давање или примање повратни коментари и како може да се подобри следниот пат.

Дополнителни информации и референци:

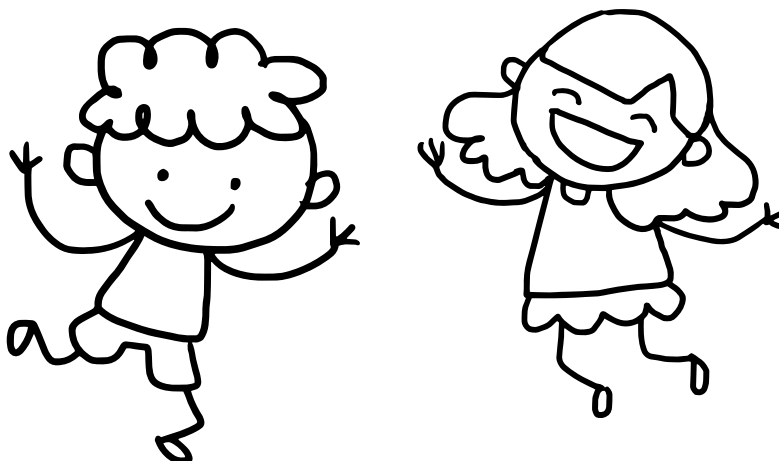
[Како да користите врсничко оценување со вашите ученици](#) од [Учениците во центарот](#).

[Научете ги учениците како да разговараат](#) од Едутопија.

[Почетни зборови за врснички повратни коментари](#) од

[Throughtheclassroomdoor.com](#)

[Модул 2 на УНИЦЕФ за обука на обучувачи](#), Активност 2. 1. 1, вежба „Сослушај ме“. (стр. 84)

Активност 4: Активност со три тегли**Зошто е важно ова?**

- Учениците се поттикнуваат да дадат позитивен придонес во напорите на класот без да го нагласуваат негативното однесување на ученикот.
- Им се помага на учениците да се идентификуваат со класот како заедница на учење и да заслужат награди што им користат на сите ученици.

За што станува збор?

- Неопходна е позитивна награда за почитување на претходно утврдените правила во училницата.

Потребни методи и алатки

- Три тегли, картички што може да влезат во теглите.

Опис на активността:

Учениците и наставниците смислуваат правила што важат општо или се однесуваат на конкретен час. Правилата се напишани на мали картички и ставени во тегла означена со „Однесување“.

Учениците и наставниците запишуваат награди што се корисни и што им се допаѓаат на сите ученици. Овие награди се напишани на мали картички и ставени во тегла означена со „Награда“.

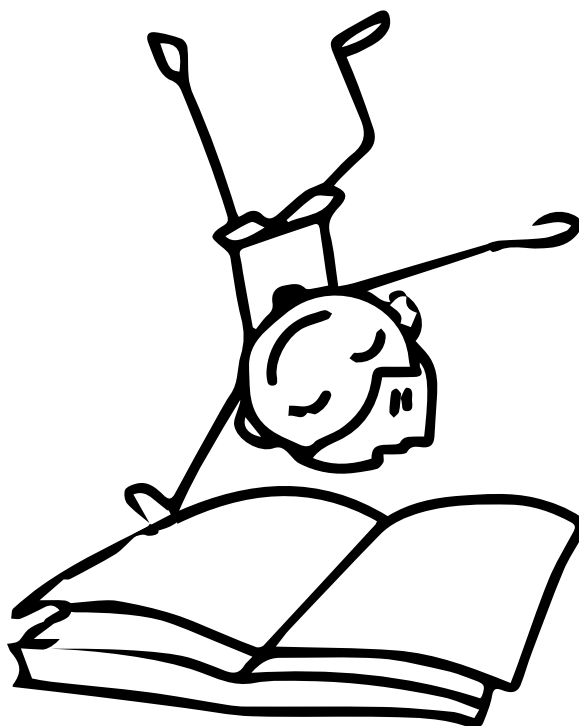
Исто така, имињата на сите ученици се запишани на мали картички и ставени во тегла означена со „Кој“.

На почетокот од часот, наставникот извлекува по една картичка од теглите „Однесување“ и „Кој“, дознавајќи кое однесување ќе го набљудува и кого ќе го набљудува во класот за да види дали ги исполнува критериумите.

На крајот од часот, наставникот кажува дали критериумите биле исполнети или не. Ако биле исполнети, го кажува името на ученикот, но ако не биле, наставникот му кажува на целиот клас повеќе да се потруди следниот пат. Потоа именуваниот ученик кој ги исполнил претходно утврдените критериуми (ако не се именува, може да се избере кој било ученик) извлекува една картичка од теглата „Награда“, избирајќи ја наградата што ќе му користи на целиот клас.

Дополнителни информации и референци:

Наставното видео [Три тегли](#) може да се најде на „Јутуб“ (You Tube).

Додатоци

Слики

Слика 1: Модел на активности

Слика 2: Образованието како систем и процес

Слика 3: Модел на активности за инклузивни наставни практики

Слика 4: Модел на активности за практики на поддршка на сите ученици

Слика 5: Пораки за добредојде на различни јазици (основно училиште во Швајцарија)© Едина Кромпак

Слика 6: „Ние сме учтиви, си помагаме и се слушаме“ (Во облачињата: „Добро утро! Добро утро! Што се случи? Тој ме удри.“).©Едина Кромпак

Слика 7: Читачко катче во библиотеката©Едина Кромпак

Слика 8: Карта на светот наопаку (<http://www.odt.org/Pictures/sideb.jpg>)

Слика 9: Структура на песната „Зошто сум...“

Слика 10: Јазичен портрет

Слики 11-12: Примери со дрво и рака за претставување на јазичниот идентитет©Едина Кромпак

Слика 13: Ајде да летаме!

Слика 14: Училишен оркестар© Едина Кромпак

Слика 15: Пирамида на планирање (Шум, Вон, Ливел, 1994)

Слика 16: Пирамидата на планирање претставена како една активност

Слика 17: Образец за планирање на наставата (Гартан и сор. 2016, стр. 23)

Слика 18: Образец за зборовна картичка

Слика 19: Поврзување на цели, исходи и активности

Слика 20: Графички приказ на мултидимензионални цели на активности

Слика 21: Натпис на училишна врата „Овде учи, се смее и се движи одделението на глувчиња и слоновиди“©Едина Кромпак

Слика 22: Кутија со работни листови©Едина Кромпак

Слика 23: Ресурсно-ориентирана и фокусирана корекција (<http://cciproject.org/afl/images/WrittenFeedback.gif>)

Слика 24: Добредојде за сите ученици (ЈУКИБУ, Интеркултурна библиотека, Базел, Швајцарија)©Едина Кромпак

Слика 25: Индивидуално обоени столчиња©Едина Кромпак

Слика 26: Читачко катче©Едина Кромпак

Слика 27: Штоперица

Слика 28: Семафор©Едина Кромпак

Слика 29: Правила в училница „Одржуваме ред во просторијата, со чевлите и ранците под клупа“©Едина Кромпак

Слика 30: Дрво на очекувања©Едина Кромпак

Референци

Акташ, З. (2016). Унапредување на меѓукултурните знаења. Материјали за настава по јазично наследство. Дидактички предлози 4. Цирих: Универзитет во Цирих за образование на наставници. Достапно на: <https://phzh.ch/de/Dienstleistungen/ipe/Lehrmittel-und-Handbuecher/Materialien-fur-den-herkunftssprachlichen-Unterricht/> (на германски, англиски, албански, португалски, босански, хрватски, српски, турски)

Бенет, Џ. Б. (2012). Оп-Ед: Диференцирана настава: Полесна во теорија отколку во пракса. Преземено од <http://patch.com/new-jersey/southorange/differentiated-instruction-easier-in-theory-than-in-practice>

Бенет, Б., Ролхајзер, Џ. (2001). По Моне: Умешноста на наставната интеграција. Торонто, Онтарио: Букејшон.

Бун, Р. Т. и Спенсер, В. Г. (2010). Најдобри практики за инклузивна училница. Научно базирани стратегии за успех. Вако: Пруфрок.

Европска агенција за развој на образованието за посебни потреби (2012). Едукација на наставниците за инклузија. Профил на инклузивни наставници. Одензе: Европска агенција за развој на образованието за посебни потреби. Достапно на интернет: <https://www.european-agency.org/sites/default/files/Profile-of-Inclusive-Teachers.pdf>.

Гарднер, Х. (1983). Рамките на умот. Теоријата за повеќе интелигенции. Њујорк: Основни книги.

Гартан, Б. Џ., Мурдок, Н. Л., Пернер, Д. Е. и Имбју, М. Б. (2016). Диференцирана настава во инклузивната училница. Стратегии за успех. Арлингтон: Совет за исклучителни деца.

Гулд, А. и Вон, С. (2000). Планирање за инклузивната училница: во пресрет на потребите на различните ученици. Католичко образование: весник за истражување и пракса, 3 (3), 363-374.

Хувилер, М. (2010). Was ist – Ist was. Geschichten, Gedichte, Szenen. Deutsch und Übersetzungen in sieben Sprachen [Што е тоа – Тоа е нешто. Песни, приказни, сцени. На германски и во превод на седум јазици]. Цирих: Орел Фисли.

Сафир, Џ., Хејли-Спека, М. А., Гоуер, Р. (2008). Вешт наставник. Градење на вашите наставнички вештини. Актон, М. А..

Шум, Ј. С., Вон, С. и Ливел, А. (1994). Пирамида на планирање: рамка за планирање на различните потреби на учениците при предметна настава. Начитан наставник, 47, 608-615.

Томлинсон, Ц. А. (2000). Помирливи разлики: настава и диференцијација врз основа на стандарди. Образовно лидерство, 58 (1), 6-11.

УНИЦЕФ (2015). Модули за обука на обучувачи околу инклузивно образование. Воведен модул, модули 1-3. Њујорк: УНИЦЕФ. Достапни на интернет: <http://www.inclusive-education.org/basic-page/unicef-trainer-trainers-modules-inclusive-education>.

УНИЦЕФ (2014). 14 вебинари и стручни брошури за практични упатства околу прашањата на инклузивното образование. Достапни на интернет: <http://www.inclusive-education.org/basic-page/inclusive-education-booklets-and-webinars>.

